

MYNDIGHETEN FÖR KULTURANALYS

Skapande skola

En första utvärdering
Rapport 2013:4

Postadress:

Box 120 30
102 21 Stockholm

Besöksadress:

Fleminggatan 20, 6 tr

Telefon:

08-528 020 00

E-post:

info@kulturanalys.se

Webbplats:

www.kulturanalys.se

© Myndigheten för kulturanalys 2013

Formgivning: Bazooka

Tryck: Elanders AB, 2013

ISBN: 978-91-87046-11-7

MYNDIGHETEN FÖR KULTURANALYS

Skapande skola

En första utvärdering
Rapport 2013:4

Innehåll

Förord	5
Sammanfattning	6
Summary	10
Inledning	14
Barns och ungas rätt till kultur	14
Skapande skola	15
Syftet med utvärderingen	17
Disposition	17
Utvärderingsfrågor	18
<i>Angivna syften för Skapande skola i styrdokument och officiell bidragsinformation</i>	18
<i>Utvärderingsfrågor</i>	20
Om kultur i skolan	22
<i>Kulturrådets uppföljning</i>	25
<i>Internationell utblick</i>	26
<i>Arts-in-education och Arts Education</i>	27
Metod och material	29
Avgränsningar	31
Bidragsprocessen	33
Planering och ansökan	33
Kulturrådets beredning av ansökningar	33
<i>Bedömningskriterier</i>	34
<i>Samråd med Skolverket</i>	36
Bidragsbeslut och kommunikation av besluten	36
<i>Utbetalning av bidragsmedel</i>	37
Återrapportering och uppföljning	37
<i>Bidragets användning</i>	39
Till vad används bidragen?	40
Vem anlitas för bidragen?	40
<i>Kulturutövare eller pedagoger</i>	43
Kulturens alla uttrycksformer?	45

Vilken är bidragens räckvidd?	45
-------------------------------------	----

Resultat	51
-----------------------	----

Långsiktig integrering	51
------------------------------	----

<i>Hur långsiktiga effekter upplevs från olika perspektiv</i>	52
---	----

<i>Effekter i termer av måluppfyllelse</i>	53
--	----

<i>Tomtebloss med låg prioritet</i>	55
---	----

<i>Betydelsen av ledningens intresse och engagemang</i>	57
---	----

<i>Två världar</i>	58
--------------------------	----

<i>Behovet av administrativt stöd och kompetensutveckling</i>	61
---	----

Mer kultur?	62
-------------------	----

<i>Skapande skola för alla eller för vissa?</i>	63
---	----

<i>Elevernas delaktighet</i>	65
------------------------------------	----

Samverkan	68
-----------------	----

<i>Hur skola och kulturliv ser på varandra</i>	68
--	----

<i>Vad händer i det faktiska mötet?</i>	73
---	----

Processen	75
-----------------	----

<i>Synpunkter på projektperioden och ansökningstiden</i>	75
--	----

<i>Behovet av formell samordning</i>	76
--	----

<i>Handlingsplanens betydelse</i>	77
---	----

<i>Planering av den faktiska insatsen</i>	78
---	----

<i>Utvärdering</i>	79
--------------------------	----

Slutdiskussion	81
-----------------------------	----

Långsiktig integrering	82
------------------------------	----

Mer kultur	83
------------------	----

Samverkan mellan skola och kulturliv	85
--	----

Processen	86
-----------------	----

Sammanfattande värdering	88
--------------------------------	----

Rekommendationer	91
-------------------------------	----

Referenser	94
-------------------------	----

Bilaga 1: Tabeller och diagram	97
---	----

Förord

I september 2011 arrangerade Myndigheten för kulturanalys ett idéseminarium kring barns och ungas kultur. Målgruppen för seminariet var forskare och praktiker, institutioner och ideella organisationer, bidragsgivare och kulturutövare. Syftet med dagen var att ringa in vilka frågor inom området barns och ungas kultur som de medverkande ansåg vara i störst behov av utvärdering och analys. Var sågs de största kunskapsluckorna? Vilken forskarkompetens fanns tillgänglig? Vilka samarbeten skulle kunna etableras?

Som ett resultat av denna seminariedag initierade Kulturanalys en forskningsbaserad utvärdering av bidraget Skapande skola. Vi formulerade en kravspecifikation och sökte i våra nätverk efter en forskarmiljö som kunde ta sig an uppdraget. Av dem vi hade kontakt med föll vårt val slutligen på Centrum för kultursociologi vid Linnéuniversitetet i Växjö. En grupp därifrån bestående av tre forskare har sedan på deltid under drygt 18 månaders tid bedrivit dokumentstudier, genomfört en omfattande intervjustudie och utifrån sitt material skrivit en rapport som parallellt med denna rapport publiceras i sin helhet på vår webbplats. Den rapport som vi presenterar här innehåller en sammanfattning av forskargruppens slutsatser skurna utifrån våra utvärderingsfrågor. Tillsammans med en kvantitativ analys, utförd av myndighetens utredare, av hur bidraget Skapande skola kommit till användning, utgör forskargruppens rapport grunden för vår utvärdering.

Som så ofta under ett undersökande arbete där det funnits ett antal uttalade frågor vid ingången till arbetet, har några av de frågor vi ställde kunnat besvaras medan andra frågor fått lämnas obesvarade. Dessutom har nya frågor uppstått under arbetets gång. Vi kallar därför denna rapport för en första utvärdering av Skapande skola, eftersom vi har sett behovet av fördjupade undersökningar kring vissa aspekter av bidragets effekter och redan planerar att gå vidare med ytterligare utvärderingsarbete. Med denna reservation om att vi i vår rapport inte kunnat belysa varje vinkel av Skapande skola, påstår vi ändå att vi nått fram till flera viktiga slutsatser om Skapande skola-bidraget. Utifrån dem har vi även formulerat en rad rekommendationer om insatser för att användningen av bidraget i högre utsträckning än i dag ska svara mot bidragets syften och ändamål.

Stockholm 18 november 2013

Clas-Uno Frykholm
Direktör

Sammanfattning

Föreliggande rapport utgör en utvärdering av bidraget Skapande skola. Utvärderingen är gjord på initiativ av Myndigheten för kulturanalys. En central del av utvärderingen består av en studie utförd av en forskargrupp vid Centrum för kultursociologi vid Linnéuniversitetet i Växjö. Forskargruppen har gjort dokumentstudier och genomfört intervjuer med sammanlagt 150 intervjupersoner fördelat på företrädare för skolhuvudmän (framför allt samordnare på kommunal nivå), rektorer, lärare, elever och kulturaktörer. Kulturanalys har gjort kvantitativa analyser av sammanställningar av ansökningar och bidragsredovisningar, som Kulturrådet ställt till vårt förfogande. Kulturanalys har även gjort dokumentstudier och intervjuer med representanter för Kulturrådet, Skolverket och KLYS (Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd).

Rapporten är indelad i sex kapitel, där det första ger en introduktion till bidraget Skapande skola samt beskriver bakgrunden till uppdraget och syftet med utvärderingen. Därefter presenteras vilka syften och ändamål vi identifierat för bidraget Skapande skola i styrdokument samt i officiell bidragsinformation och utifrån detta beskriver vi de frågor vi formulerat för att genomföra utvärderingen. Våra utvärderingsfrågor samlas under fyra rubriker: ”Långsiktig integrering av kulturella och konstnärliga uttryck”, ”Öka den professionella kulturverksamheten för och med eleverna”, ”En ökad samverkan mellan skola och kulturliv” och ”En ändamålsenlig bidragsprocess”. Kapitlet avslutas med en genomgång av olika typer av bakgrundsmaterial.

I rapportens andra kapitel beskrivs bidragsprocessen för Skapande skola, från ansökan, via Kulturrådets beredningsarbete och bidragsbeslut, till återrapportering och uppföljning.

Det tredje kapitlet innehåller en sammanfattning av hur Skapande skola-bidraget använts av skolhuvudmännen, vem som anlitats för insatserna på skolorna, vad insatserna består av och vilken räckvidd bidraget har. Bidragen används till 90 procent för att betala löner och arvoden till anlitade kulturaktörer eller för köp av tjänster eller föreställningar. Bara två procent av bidraget används till samverkansinsatser i form av konferenser och liknande. Den största andelen av insatserna utförs av utövande konstnärer, men det är stora skillnader på vilka som svarar för insatserna när de görs i skolan och utanför skolan: andelen konstnärer och pedagoger är tydligt mindre medverkande i insatser som utförs utanför skolan än i skolan. Över tid tycks insatser som utförs av pedagoger och av institutioner öka, medan insatser som utförs av konstnärer och fria grupper eller organisationer minskar. De insatser som utförs av pedagoger är genomsnittligen mer omfattande räknat i timmar än de som görs av övriga kulturaktörer. De traditionella estetiska områdena scenkonst, bildkonst och ordkonst dominerar bland de redovisade

insatserna, men tendensen är att bidragsmottagarna med åren sammantaget redovisar en allt större bredd av kulturella uttrycksformer i sina insatser.

Medan andelen beräknat deltagande elever i huvudmännens ansökningar långsamt ökat från 61 procent till 67 procent av samtliga elever i de aktuella årskurserna mellan 2008 och 2011, har andelen faktiskt deltagande elever varit lägre. År 2011, det senaste år som det finns redovisningar för, var det 55 procent av eleverna som medverkade. Att andelen är mindre jämfört med vad skolhuvudmännen planerat för beror på att vissa projekt inte beviljats så mycket pengar som man ansökt om, och på att projektens omfattning har justerats av andra orsaker.

Alla kommuner har nu sökt och beviljats Skapande skola-bidrag något år. Under hela perioden 2008–2013 har drygt fyra av tio (120 stycken) av landets kommuner beviljats bidrag alla de sex åren och två tredjedelar (192 stycken) har beviljats bidrag minst fem av sex år. Det finns en tydlig överrepresentation av små kommuner, mindre än 12 000 invånare, bland dem som har lägst aktivitet inom Skapande skola. I en jämförelse med hur andra statliga bidrag fördelats visar det sig att dessa kommuner generellt sett är mindre flitiga och mindre lyckosamma än andra kommuner även på andra områden.

Kommunernas egna ekonomiska insatser har under åren 2008–2011 uppgått till sammanlagt 16–19 procent av det statliga Skapande skola-bidraget. Men det är inte alla kommuner som redovisar en egen kompletterande finansiering. Det kan finnas anledning att se över vilka incitament som kan skapas för att kommunernas egen finansieringsgrad ska öka. Till exempel finns idag ingen reglering för att egna insatser ska göras, eller att kommunerna ska garantera att deras övriga insatser för kultur i skolan inte minskar när de beviljas ett Skapande skola-bidrag.

Kapitel fyra redovisar huvudsakligen en sammanfattning av den studie som gjorts av forskargruppen vid Linnéuniversitetet i Växjö, där kommunala samordnare, rektorer, lärare, elever och kulturaktörer intervjuats. Resultat från forskarnas rapport har kompletterats med resultat från de intervjuer som gjorts av utredare från Kulturanalys. Materialet har disponerats med utgångspunkt från de utvärderingsfrågor som Kulturanalys haft som utgångspunkt för utvärderingen.

I kapitel fem reflekterar vi över vad som kommit fram i undersökningen av hur bidraget använts och vad de olika medverkande berättat i intervjuerna. Mot bakgrund av bidragets ändamål och vad vi uppmärksammat i studier av olika typer av referensmaterial, gör vi en värdering av bidraget Skapande skola, för att slutligen i kapitel sex lämna en rad rekommendationer för utveckling av hur bidraget presenteras och används.

Regeringen har genom texten i budgetpropositioner återkommande lyft fram samverkan mellan skola och kulturliv som ett syfte med Skapande skola. Rent formellt är denna samverkan inte formulerad som ett ändamål för bidraget i

förordningen, men genom att regeringen och Kulturrådet informerar om bidraget på detta sätt inte bara uppfattas det som ett mål, utan blir i praktiken till ett mål. Samtidigt uppfattar det professionella kulturlivet att bidraget inte lever upp till de syftesformuleringar som handlar om ökad kulturverksamhet. Mot denna bakgrund finns anledning att se över hur målen kommuniceras och tydliggöra vad syftet med bidraget är.

Det är svårt att fastslå om Skapande skola bidrar till långsiktig integrering av kulturella och konstnärliga uttrycksformer i förskolan och grundskolan. Enligt forskarnas intervjuer har nya metoder för undervisning utvecklats och elevers motivation för skolarbete tilltagit. Men framför allt är det de sociala målen och de generiska kunskaperna som har uppfyllts i högre grad tack vare Skapande skola. Samtidigt säger kommunala samordnare och rektorer att det är svårt att koppla samman Skapande skola med förbättrade skolresultat. Det finns behov av fördjupad kunskap om hur Skapande skola-insatser kan sägas leda till att skolans mål uppfylls. Ska kulturella och konstnärliga uttryck kunna integreras i skolans verksamhet genom Skapande skola måste kopplingen till förbättrade skolresultat framgå överordnat i läroplaner och kursplaner och specifikt i samband med att Skapande skola-insatser planeras och genomförs.

Mot bakgrund av ett sådant resonemang finns behov av att förstärka kopplingen mellan områdena utbildning och kultur, mellan skolvärlden och kulturlivet, på alla nivåer. Ett ömsesidigt lärande om varandras förutsättningar och kompetenser kan ge möjligheter till ökad samverkan i planering och genomförande mellan skolor och kulturinstitutioner, mellan rektorer, lärare och elever och kulturaktörer.

För att leva upp till målen med Skapande skola krävs en engagerad ledning, som arbetar med Skapande skola som en del i ett större utvecklingsarbete, så att Skapande skola-insatserna inte blir fristående projekt vid sidan av den ordinarie verksamheten, för vilket intresset svalnar när pengarna är slut. Tydligare signaler till skolledarna från deras uppdragsgivare kan ge engagerade rektorer och lärare med förståelse för vad kulturella och konstnärliga uttryck kan bidra med i alla ämnen.

Det är även svårt att säga om Skapande skola bidrar till mer kultur i skolorna. Det finns inga samlade data om vilka kulturinsatser som gjordes i skolorna före Skapande skola, inte heller om kommunernas egna ekonomiska insatser före och efter bidragets införande. Skapande skola fungerar enligt forskargruppen bra där skolan redan även i övrigt fungerar bra, där det finns engagerade rektorer och lärare, där det finns en vana att arbeta med kultur i skolan, där planering och delaktighet utgår från lokala erfarenheter. Där engagemanget saknas drabbas eleverna. Kulturanalys frågar sig om det går att arbeta med en mer riktad fördelning av bidraget än vad som görs idag. Det bör undersökas hur fördelningen av Skapande skola-bidrag kan anpassas till de förslag om ändring av skollagen som presenterats under hösten 2013, för att kommuner ska rikta skolmedel dit där

behoven är som störst. Ett annat sätt att utveckla användningen av bidraget är att tillåta administrativa ändamål, som lokal eller regional samordning, kompetensutveckling, framtagande av förberedelsematerial och lärarhandledningar samt utvecklingen av en organisation som kan hantera denna administration, vilket skulle öka chanserna för Skapande skola-insatserna att leda till varaktig verksamhetsutveckling.

Elevernas delaktighet i Skapande skola behöver förbättras. Såväl skolpersonal som skolutövare visar i forskargruppens intervjuer prov på bristande förtroende för värdet av elevernas medverkan: den skulle göra processen ineffektiv och elevernas bidrag till projektens innehåll och genomförande uppfattas av de vuxna på förhand som begränsade. Men det finns åtskilliga vittnesmål om betydelsen av elevernas medverkan i lyckade Skapande skola-projekt. Kulturanalys bedömning är att det finns flera samverkande faktorer som skulle kunna ge förutsättningar för en ökad delaktighet från eleverna. Det ena är att öppna upp bidraget så att det blir möjligt att söka för fleråriga projekt. Det skulle ge möjligheter till längre framförhållning och bättre tidsutrymme för delaktighetsprocessen i såväl planering som genomförande och uppföljning. Det andra är att tydligare knyta Skapande skola-insatserna till den löpande skolverksamheten med hjälp av kursplaner och tydlighet om hur insatserna vägs in i bedömning och betygsättning.

Som avslutning på rapporten lämnar Myndigheten för kulturanalys följande rekommendationer:

- Förtydliga målen för Skapande skola, och förtydliga kommunikationen om målen för Skapande skola.
- Skapa förutsättningar för en reell samverkan mellan utbildningspolitik och kulturpolitik på alla nivåer.
- Vidga användningsmöjligheterna för bidraget.
- Skapa förutsättningar för kompetensutveckling för både skolpersonal och kulturaktörer.
- Initiera fördjupade studier av Skapande skolas effekter.

Summary

This report constitutes an evaluation of the Creative School grant. The evaluation is done on the initiative of the Swedish Agency for Cultural Policy Analysis. A central part of the evaluation is comprised of a study conducted by a research team at the Centre for Cultural Sociology at Linnaeus University in Växjö. The research team conducted document studies and interviews with a total of 150 interviewees including representatives of school operators (primarily coordinators at the municipal level), headmasters, teachers, students and cultural actors. The Swedish Agency for Cultural Policy Analysis conducted quantitative analyses of application compilations and grant accounts made available to us by the Swedish Arts Council. The Agency also conducted document studies and interviews with representatives for the Arts Council, the National Agency for Education and the Swedish Joint Committee for Artistic and Literary Professionals (KLYS).

The report is divided into six chapters, the first of which provides an introduction to the Creative School grant and describes the background of the assignment and the purpose of the evaluation. This is followed by a presentation of what objectives and aims we identified for the Creative School grant in steering documents and official grant information, and based on this, we describe the questions we formulated to perform the evaluation. Our evaluation questions are gathered under four headings: Long-term integration of cultural and artistic expression, Increasing professional cultural activities for and with the students, Greater collaboration between schools and cultural life, and A suitable grant process. The chapter is concluded with a review of various types of background materials.

The second chapter of the report describes the grant process for the Creative School Programme, from the application, through the Arts Council's preparatory work and grant decision, to feedback and follow-up.

The third chapter contains a summary of how the Creative School grant has been used by school operators, who is hired for the efforts at the schools, what the efforts consist of and what scope the grant has. Of the grant, 90% is used to pay salaries and remuneration to engaged cultural actors or for the purchase of services or presentations. Only 2% of the grant is used for collaborative efforts in the form of conferences and the like. The largest proportion of the efforts is carried out by practising artists, but there are large differences in who accounts for the efforts when they are done in school and outside school: the proportion of artists and educationalists is significantly lower in efforts conducted outside school than in school. Efforts conducted by educationalists and institutions appear to increase over time, while efforts conducted by artists and free groups or NGOs decrease. The efforts conducted by educationalists are on average more

extensive in terms of hours spent than those conducted by other cultural actors. The traditional aesthetic areas of the performing arts, visual arts and style are dominant among the presented efforts, but there is a tendency for the grant recipients altogether to present an increasing breadth of cultural forms of expression in their efforts over the years.

While the estimated proportion of participating students in the operators' applications slowly increased from 61% of all students in the grades involved in 2008 to 67% in 2011, the proportion of students actually participating was lower. In 2011, which is the most recent year for which accounts exist, 55% of the students participated. The fact that the proportion is lower compared with what the school operators planned for is due to certain projects not being granted as much funding as was applied for, and projects having to be adjusted in scope for other reasons.

All municipalities have now applied for and been granted Creative School grants in some year. During the whole period 2008-2013, just over four out of ten (120) of Sweden's municipalities were awarded grants all six years and two thirds (192) were awarded grants at least five of the six years. There is a clear overrepresentation of small municipalities (less than 12,000 residents) among those with the lowest activity in the Creative School Programme. In a comparison with how other government grants have been distributed, these municipalities are generally less diligent and less successful than others in other areas as well.

The municipalities own economic input during 2008-2011 amounted to a total of 16-19% of the government Creative School grant. But not all municipalities present an account of their own supplemental financing. There may be reason to review what incentives can be created in order to increase the municipalities' degree of self-funding. For example, there is currently no rule that self-funding must be provided, or that the municipalities must guarantee that their other efforts for culture in school will not decrease when awarded a Creative School grant.

Chapter four mainly presents a summary of the study done by the research group at Linnaeus University in Växjö, where municipal coordinators, headmasters, teachers, students and cultural actors were interviewed. Results from the researchers' report were supplemented with results from the interviews done by investigators from the Swedish Agency for Cultural Policy Analysis. The material was arranged based on the evaluation questions that the Agency had as a starting point for the evaluation.

In chapter five, we reflect on what came forth in the investigation of how the grant was used and what the various participants said in the interviews. In light of the purposes for the grant and what we noted in the study of various kinds of reference materials, we conduct an evaluation of the Creative School grant to ultimately provide in chapter six a number of recommendations for development of how the grant is presented and used.

Through the text in the budget proposals, the Government has repeatedly emphasized the collaboration between schools and cultural life as the purpose of the Creative School Programme. In purely formal terms, this collaboration is not formulated as an aim of the grant in the ordinance, but in that the Government and the Swedish Arts Council provide information about the grant in this way, it is not only perceived as a goal, but rather becomes a goal in practice. At the same time, professional cultural life does not feel that the grant lives up to the goal formulations on increasing cultural activity. In light of this, there is reason to review how the objectives are communicated and clarify the purpose of the grant.

It is difficult to determine if the Creative School Programme contributes to long-term integration of cultural and artistic forms of expression in preschool and compulsory school. According to the researchers' interviews, new methods for education have been developed and student motivation for school work has grown. However, it is above all the social objectives and generic knowledge that have been fulfilled to a higher degree thanks to the Creative School Programme. At the same time, municipal coordinators and headmasters say that it is difficult to link the Creative School Programme with improved school results. There is a need for more in-depth knowledge on how Creative School efforts can be said to lead to the fulfilment of the school's objectives. If cultural and artistic expression is to be integrated into school activities through the Creative School Programme, the link to better school results must be presented as a superior element in curricula and course syllabuses and specifically in connection with the planning and implementation of Creative School efforts.

In light of such reasoning, there is a need to strengthen the link between the areas of education and culture, between the school world and cultural life on every level. A mutual learning about each other's conditions and competencies can provide opportunities for greater collaboration in planning and implementation between schools and cultural institutions, between headmasters, teachers and students and cultural actors.

Living up to the objectives of the Creative School Programme requires a committed leadership that works with the Creative School Programme as a part of a broader development endeavour so that the Creative School efforts do not become an independent project alongside the ordinary operations for which interest declines when the money runs out. Clearer signals to school managers from their superiors can provide committed headmasters and teachers with an understanding of what cultural and artistic expression can contribute in every subject.

It is also difficult to say if the Creative School Programme contributes to more culture in schools. No data have been gathered on what cultural efforts were conducted in schools before the Creative School Programme or on the municipalities' own financial investments before and after the introduction of the grant. According to the research team, the Creative School Programme works well

where the school already functions well otherwise, where there are committed headmasters and teachers, where there is a custom of working with culture in the school, and where planning and participation are based on local experiences. Where there is a lack of commitment, it negatively impacts the students. The Swedish Agency for Cultural Policy Analysis wonders if it is possible to work with a more targeted distribution of the grant than is done today. It should be investigated how the distribution of the Creative School grant can be adapted to the changes in the Education Act presented in autumn 2013 so that municipalities will target school funding to where the needs are the greatest. Another way to develop the use of the grant is to allow it to be used for administrative purposes, such as local or regional coordination, skills development, development of preparatory materials and teaching guides and the development of an organisation that can handle this administration, which should increase the chances for the Creative School efforts to lead to lasting operational development.

Student participation in the Creative School Programme needs to be improved. In the research group's interviews, both school personnel and school operators indicate a lack of confidence in the value of the students' participation: it would make the process inefficient and the students' contributions to the projects' contents and implementation are perceived in advance by the adults as limited. However, there are numerous accounts of the importance of the students' involvement in successful Creative School projects. In the assessment of the Swedish Agency for Cultural Policy Analysis, there are several interacting factors that could provide conditions for greater student participation. One is to open up the grant to make it possible to apply for multi-year projects. This would provide possibilities for more advance planning and more time for the participatory process in planning, implementation and follow-up. Another is to more clearly link Creative School efforts to school operating activities using course syllabuses and clarity on how the efforts are weighed in during assessment and grading.

As a conclusion to the report, the Agency for Cultural Policy Analysis leaves the following recommendations:

- Clarify the goals of Creative School, and clarify communication about the goals of Creative School.
- Create conditions for a real synergy between education policy and cultural policy at all levels.
- Broaden the possible uses of the grant Creative School.
- Create conditions for the development of both school personnel and cultural operators.
- Initiate detailed studies of the effects of the Creative School programme.

Inledning

Barns och ungas rätt till kultur

Under de senaste tio åren har uppmärksamheten kring barns och ungas villkor ökat generellt i Sverige. FN:s barnkonvention, som Sverige undertecknade 1990, har använts som utgångspunkt för en förstärkt barnrättspolitik med särskilda mål och prioriteringar. Barns och ungas villkor har därför under senare år blivit prioriterade inom flera politikområden, däribland kulturområdet. Att ”särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur” har blivit en del av de nationella kulturpolitiska målen som antogs av riksdagen 2009. I de årliga regleringsbrev till sina kulturmyndigheter anger regeringen tre kulturpolitiska prioriteringar, varav den först nämnda är ”barns och ungas rätt till kultur”.¹

I propositionen *Tid för kultur* motiverar regeringen varför barns och ungas rätt till kultur är särskilt prioriterat. Då barn anses ha begränsade möjligheter att ”själva påverka eller ta ansvar för sin uppväxtmiljö”, vilar ett särskilt ansvar på samhället och vuxenvärlden att ge barn och unga ”goda och likvärdiga möjligheter att delta i kulturlivet”.² Vidare sägs att kulturpolitiken ”bör ge förutsättningar för att barn och unga i hela landet har tillgång till ett kulturutbud och kulturella aktiviteter som präglas av mångfald och hög kvalitet”.³ Goda möjligheter och likvärdiga möjligheter kan alltså tolkas som att var man än befinner sig ska tillgången till ett brett och kvalitativt högtstående utbud vara ungefär detsamma. Det uttrycks i propositionen särskilt att ”barn och ungdomar ska också ges möjlighet till inflytande och göras delaktiga såväl i planeringen som i genomförandet av de verksamheter som rör dem”.⁴

Vidare skriver regeringen i propositionen att barn och unga, genom att uppleva och själva skapa utvecklar sin fantasi och ett självständigt tänkande. I kulturella aktiviteter kan de ”använda sin kreativitet i gemenskap med andra”. Kontakter med kulturarvet bidrar till identitetsskapande och ger perspektiv på tillvaron. Att

¹ ”Regeringens kulturpolitiska prioriteringar under mandatperioden är barns och ungas rätt till kultur, kulturarv för framtiden samt förbättrade villkor för den nyskapande kulturen.” Se regleringsbrev till exempelvis Statens kulturråd för 2011 och framåt. Åren 2008–2010 löd formuleringen: ”Regeringens kulturpolitiska prioriteringar under mandatperioden är barns och ungas rätt till kultur, värden av kulturarvet samt förbättrade villkor för kulturskapare.” Ett första steg mot dessa prioriteringar togs i regleringsbrev 2007, då det bland de övergripande målen för flera kulturmyndigheter skrevs: ”Ett barnperspektiv skall integreras i [myndighetens] verksamhet, bl.a. genom att barns och ungdomars möjlighet till inflytande och delaktighet ökar.”

² Prop 2009/10:3, s. 31.

³ Prop 2009/10:3, s. 32.

⁴ Prop 2009/10:3, s. 31, 32.

uppleva och skapa kultur som barn och ung skapar grund för nytänkande i framtiden.⁵

I budgetpropositionen för 2008 beskrev regeringen barns och ungas rätt till kultur som en ”kulturpolitisk huvudfråga”. I regleringsbrev inför 2008 till flera myndigheter inom kulturområdet fördes barns och ungas rätt till kultur fram som en av tre övergripande prioriteringar inom kulturpolitiken. Formuleringen återkom i regeringens budgetproposition för 2009 och i december 2009 beslutade riksdagen att införa nya nationella kulturpolitiska mål, vilka bland annat innefattar att särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.

Skapande skola

För att genomföra sin politik för att särskilt uppmärksamma barn och ungas rätt till kultur har regeringen inrättat bidraget Skapande skola. År 2013 omfattar Skapande skola 169 miljoner kronor, och är därmed även den ekonomiskt enskilt största satsningen på barns och ungas kultur som alliansregeringen gjort sedan regeringsskiftet 2006. Det är grovt räknat 15 procent av den statliga budgeten för kulturverksamhet riktad till barn och unga.⁶ Från en sådan utgångspunkt är Skapande skola en ekonomiskt viktig satsning för staten. Att detta är en åtgärd som kulturdepartementet lyfter fram som särskilt betydelsefull framgår bland annat av det utrymme som ges Skapande skola i pressinformationen om kulturbudgeten i budgetpropositionen för respektive år från och med 2008 då bidraget infördes. I regeringsförklaringen 2012 kallade statsminister Fredrik Reinfeldt Skapande skola för ”regeringens viktigaste kulturpolitiska reform”.⁷

Skapande skola beskrevs när det infördes som ett ”stimulansbidrag” och omfattade grundskolans årskurs 7–9. I budgetpropositionen för 2008 beräknade regeringen att anslaget för Skapande skola skulle motsvara ungefär 175 kronor per elev,⁸ och avsatte 55 miljoner kronor för Skapande skola 2008 och därefter 55,9 miljoner för 2009. År 2008 kunde inte hela bidraget fördelas, men pengar överfördes till 2009. Bidraget utvidgades sedan så att det gällde årskurs 4–9 för 2010 och bidragets storlek fördubblades i budgeten till nästan 112 miljoner. År 2011 utvidgades bidraget ytterligare till att gälla även årskurs 1–3, men utökades ekonomiskt inte i samma omfattning som tidigare: bidragets storlek var 150,1 miljoner och 151,6 miljoner 2012. Från och med 2013 omfattar Skapande skola alla grundskolans stadier från förskoleklass till årskurs 9, och bidragets storlek har

⁵ Prop 2009/10:3, s. 31, 32.

⁶ I sin rapport *Barns och ungas kultur (2010) skattade Statens kulturråd offentliga resurser för barns och ungas kultur. Andelen av de statliga resurserna som beräknades vara riktade till barns och ungas kultur uppskattades till ca 923 miljoner kronor, baserat på uppgifter från 2007, 2008 och 2009. Ett rimligt antagande är att motsvarande belopp 2013 kan uppskattas till ca 1 000 miljoner kronor. Kulturrådet 2010a, s. 9.*

⁷ Regeringsförklaringen 18 september 2012 s. 10.

⁸ Prop 2007/08:1, uo 17, s. 57.

utökats till 169,1 miljoner. Bidraget kan sökas av såväl offentliga som privata skolhuvudmän och fördelas av Statens kulturråd.

Tabell 1. Skapande skolas omfattning 2008–2013

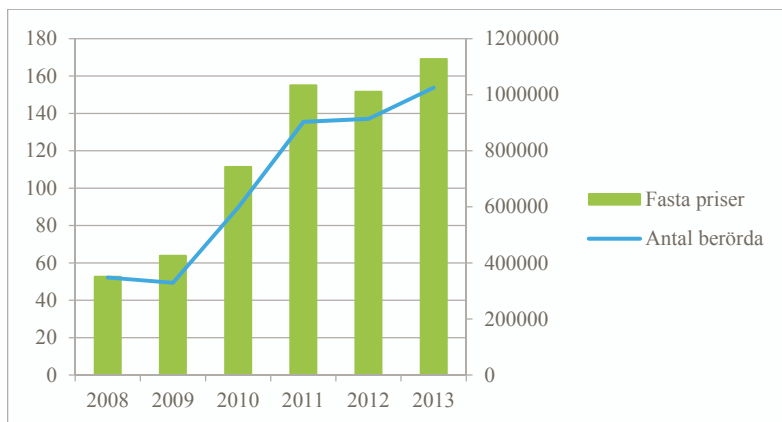
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Åldrar	13–15 år	13–15 år	10–15 år	7–15 år	7–15 år	6–15 år
Antal potentiellt berörda elever*	348 089	328 982	597 586	902 649	913 798	1 038 276
Statligt bidrag i tkr**	50 271	60 634	107 050	153 438	151 398	169 083
Statligt bidrag i kronor per potentiellt berörd elev	144	184	179	170	166	163

* Uppgifterna hämtade från http://www.scb.se/Pages/ProductTables_25795.aspx;

Färdiga tabeller och diagram; Helårsstatistik – Riket; Sveriges folkmängd (i ettårsklasser) 1860–2012.

Uppgiften för 2013 är beräknad på personer i åldrarna 5–14 år 2012.

** Uppgifterna för åren 2008–2012 är hämtade från statsbudgetens utfall för respektive år (www.esv.se), medan uppgiften för 2013 är hämtad från budgetpropositionen för 2013, prop 2012/13:1.

Figur 1. Anslaget för Skapande skola i miljoner kronor (2013 års priser) och totala antalet elever i de åldrar som bidraget omfattade respektive år. Källa: Kulturrådet och SCB.

Syftet med utvärderingen

Enligt sin instruktion ska Myndigheten för kulturanalys ”utvärdera genomförda åtgärder inom kulturområdet samt bistå regeringen med underlag för utveckling av politiken”. Myndigheten ska vidare särskilt ”bedöma effekterna av den statliga verksamhetsstyrningen och bidragen inom kulturpolitiken” (SFS 2011:124). Mot bakgrund av den vikt som regeringen tillmäter Skapande skola och bidragets ekonomiska andel av den statliga kulturbudgeten riktad till barn och unga har Myndigheten för kulturanalys initierat en utvärdering av bidraget Skapande skola. Utvärderingen syftar till att bedöma om bidraget uppfyller de mål och syften som finns beskrivna för bidraget och dess användande och om reformen bidrar till att uppfylla tillämpliga delar av de nationella kulturpolitiska målen.

För att kunna göra denna bedömning ingår i undersökningen att utifrån olika typer av förberedande och reglerande dokument beskriva vilka syften och mål Skapande skola har. Därefter ska undersökningen beskriva resultaten av bidragsfördelningen genom att analysera hur de fördelade bidragen administrerats och använts av bidragsmottagarna. Utifrån analysresultaten ska undersökningen beskriva om några, och i så fall vilka, långsiktiga effekter det kan sägas att Skapande skola lett till och avgöra om det är möjligt att säga i vilken utsträckning syftena och målen med Skapande skola har uppnåtts. Undersökningen syftar även till att svara på frågan om Skapande skola bidrar till att uppfylla de nationella kulturpolitiska målen och, om behov finns, identifiera möjligheter att utveckla Skapande skola för ökad måluppfyllelse inom givna resursramar.

Avsikten är att resultatet av utvärderingen ska kunna användas för att utveckla såväl den statliga styrningen som implementeringen av Skapande skola.

Disposition

Rapporten är indelad i sex kapitel, där det första ger en introduktion till bidraget Skapande skola samt beskriver bakgrunden till uppdraget och syftet med utvärderingen. Därefter presenteras vilka syften och ändamål vi identifierat för bidraget Skapande skola i styrdokument och officiell bidragsinformation och utifrån detta beskriver vi de frågor vi formulerat för att genomföra utvärderingen. Kapitlet avslutas med en genomgång av olika typer av bakgrundsmaterial.

I rapportens andra kapitel beskrivs bidragsprocessen för Skapande skola, från ansökan, via Kulturrådets beredningsarbete och bidragsbeslut, till återrapportering och uppföljning.

Det tredje kapitlet innehåller en sammanfattning av hur Skapande skola-bidraget använts av skolhuvudmännen, vem som anlitas för insatserna på skolorna, vad insatserna består av och vilken räckvidd bidraget har.

Kapitel fyra redovisar huvudsakligen en sammanfattning av de intervjuer med kommunala samordnare, rektorer, lärare, elever och kulturaktörer som gjorts av en grupp forskare vid Linnéuniversitetet i Växjö inom ramen för den forskningsinsats de utfört på uppdrag av Kulturanalys. Forskarnas intervjuer har kompletterats med resultat från några intervjuer som gjorts av utredare från Kulturanalys. Materialet har disponerats med utgångspunkt från de utvärderingsfrågor som presenteras i det avsnitt som följer närmast efter detta.

I kapitel fem reflekterar vi över vad som kommit fram i undersökningen av hur bidraget använts och vad de olika medverkande berättat i intervjuerna. Mot bakgrund av ändmålen för bidraget och mot bakgrund av vad vi uppmärksammat i studiet av olika typer av referensmaterial, gör vi en värdering av bidraget Skapande skola, för att slutligen i kapitel sex lämna en rad rekommendationer för utveckling av hur bidraget presenteras och används.

Utvärderingsfrågor

Utvärderingen syftar till att undersöka om användningen av bidraget Skapande skola har gett effekter som kan sägas motsvara de syften och mål som anges. Innan vi går närmare in på vilka frågor utvärderingen har ställt och försökt besvara, presenterar vi här inledningsvis vilka syften vi identifierat för bidraget Skapande skola.

Angivna syften för Skapande skola i styrdokument och officiell bidragsinformation

Enligt Förordning (2007:1436) om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan, med dess senaste ändringar, finns två ändamål med Skapande skola-bidraget.

Ändamålet med statsbidraget är att medverka till att

1. kulturella och konstnärliga uttryck långsiktigt integreras i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–9 med utgångspunkt i skolans kulturuppdrag som i förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet anges som en del i skolans målpuppfyllelse, och
2. öka den professionella kulturverksamheten för och med eleverna, så att tillgången till kulturens alla uttrycksformer och möjligheterna till eget skapande ökar. Förordning (2012:900).

Regeringen har efter förordningens ikraftträdande i februari 2008 beskrivit syftet med Skapande skola i varje budgetproposition utom den senaste, men med lite olika vinkling varje år. En återkommande punkt är hur bidraget ska öka samverkan mellan skola och det professionella kulturlivet. En sådan ökad samverkan nämns alltså inte uttryckligen i förordningen som ett ändamål. Däremot sägs i

förordningen under rubriken ”Villkor för statsbidrag” att bidrag får ges för insatser som ”främjar en långsiktig samverkan mellan förskoleklass och grundskolans årskurs 1–9 och kulturlivets parter” (SFS 2007:1436, 4 § 3) och vidare att en förutsättning för bidrag är att den sökande har utformat en handlingsplan som beskriver ”formerna för samverkan mellan [skolan] och kulturlivets parter” (SFS 2007:1436, 5 § 1, 2). Utifrån dessa utgångspunkter har regeringen i budgetpropositionerna förtydligat sitt syfte med Skapande skola-bidraget:

Denna satsning syftar till att stärka barns och ungas rätt till kultur i hela landet och att öka samarbetet mellan skolan och det professionella kulturlivet.⁹

Skapande skola, som infördes 2008, är regeringens långsiktiga kultursatsning för att successivt nå alla barn och skapa hållbara förutsättningar för samverkan mellan kulturlivet och skolan. Skapande skola syftar därtill att integrera kulturella och konstnärliga uttryck i skolans lärande samt bidra till en ökad måluppfyllelse i skolan.¹⁰

Satsningen syftar till att öka samverkan mellan skolan och det professionella kulturlivet och bidrar till att öka barns och ungas tillgång till kultur och eget skapande samt till ökad måluppfyllelse i skolan.¹¹

Regeringens långsiktiga satsning Skapande skola syftar till att ge alla barn, oavsett förutsättningar, goda möjligheter att få uppleva professionell kultur och att utveckla det egna skapandet samt till att nå en ökad måluppfyllelse i skolan.¹²

I syfte att stärka samverkan mellan skolan och det professionella kulturlivet, och på så vis främja alla barns rätt till kultur och eget skapande, inrättade regeringen 2008 Skapande skola.¹³

Även i den officiella informationen om Skapande skola på Kulturdepartementets webbplats beskrivs syftet med bidraget:

Regeringen inledde satsningen Skapande skola under 2008 i syfte att stärka arbetet med kultur i skolan. Satsningen avser såväl offentliga som fristående

⁹ Prop 2008/09:1, uo 17, s. 20.

¹⁰ Prop 2009/10:1, uo 17, s. 18.

¹¹ Prop 2010/11:1, uo 17, s. 22.

¹² Prop 2011/12:1, uo 17, s. 25.

¹³ Prop 2012/13:1, uo 17, s. 43. I budgetpropositionen för 2014 finns inte som tidigare någon beskrivning av syftet med Skapande skola i de delar som beskriver kulturpolitiken. Däremot finns en formulering i avsnittet Ungdomspolitik som är nästan identisk med den i föregående års budgetproposition: ”I syfte att stärka samverkan mellan grundskolor och det professionella kulturlivet, och på så vis främja alla barns rätt till kultur och eget skapande, har regeringen inrättat Skapande skola.” Prop 2013/14:1, uo 17, s. 169.

skolor. Målet är att genom en ökad samverkan med kulturlivet, långsiktigt integrera kulturella och konstnärliga uttryck i skolans arbete, vilket bidrar till att nå kunskapsmålen i högre grad.¹⁴

Här beskrivs som mål för bidraget bara ett av de två ändamål som anges i förordningen, nämligen ”långsiktigt integrera kulturella och konstnärliga uttryck i skolans arbete”. Noterbart är att ”en ökad samverkan med kulturlivet” lyfts fram som det sätt skolan ska arbeta på. Intressant är även hur det framställs närmast som en slutsats att ett långsiktigt integrerande av kulturella och konstnärliga uttryck i skolans arbete bidrar till att kunskapsmålen nås i högre grad, trots att det inte finns några utvärderingar eller uppföljningar av Skapande skola som analyserat bidragets påverkan på skolans måluppfyllelse.

Regeringens upprepade betoning av att bidragets syfte är att öka samverkan mellan skola och kulturliv återkommer i den beskrivning av Skapande skola-bidraget som Statens kulturråd lämnar på sin webbplats:

Barns och ungas rätt till kultur är prioriterad i kulturpolitiken. Skapande skola är tänkt att stärka samverkan mellan skolan och det professionella kulturlivet. Målet är att eleverna ska få tillgång till kulturens alla uttrycksformer och att deras möjligheter till eget skapande ska öka.¹⁵

Utvärderingsfrågor

Utifrån förordningens beskrivningar av bidragets ändamål samt de syftesformuleringar som förekommer i budgetpropositioner och officiell information om bidraget, har Kulturanalys formulerat tre övergripande utvärderingsfrågor:

1. Sker någon långsiktig integrering av kulturella och konstnärliga uttryck i skolans arbete?
2. Har elevernas möte med professionella kulturverksamheter ökat?
3. Har samverkan mellan skola och kulturliv ökat eller stärkts genom Skapande skola?

En fjärde övergripande fråga är formulerad kring själva bidragsprocessen:

4. Är styrningskedjan för bidraget ändamålsenlig givet syftet med bidraget och skolans verklighet?

¹⁴ <http://www.regeringen.se/sb/d/1897/a/88180> (2013-09-17)

¹⁵ <http://www.kulturradet.se/bidrag/skapande-skola/> (2013-09-17)

Långsiktig integrering av kulturella och konstnärliga uttryck

Den första övergripande utvärderingsfrågan utgår från förordningens första ändamålsformulering. Utifrån den har Kulturanalys formulerat en rad delfrågor.

- Har Skapande skola påverkat och utvecklat skolans arbetssätt och metoder?
- Bidrar Skapande skola till att eleverna lyckas bättre i skolan i övrigt?
- Vilka är skolans och konstens behov av kompetensutveckling?

Öka den professionella kulturverksamheten för och med eleverna

Skapande skola ska ge mer kultur, det vill säga inte ersätta eller finansiera sådant som skulle ha gjorts ändå. Innebär Skapande skola mer kultur i skolan eller undanträngning/finansiering av sådant som ändå skulle ha gjorts?

- Vilka är det som får uppdragen (kulturskapare eller pedagoger, kommunal eller annan verksamhet)?
- Hur kan bidragen fördelas på kostnadsslag (löner, köp av tjänster, konferenser/seminarier etc.)?
- I vilken mån ges eleverna tillgång till ”kulturens alla uttrycksformer” (eget skapande eller publik-/besökaraktivitet; musik, teater, film, dans etc.)?
- Vad kan sägas om bidragets räckvidd (antal barn involverade, geografisk spridning (andel barn kommunvis, länsvis))?
- Hur sker elevernas inflytande?

En ökad samverkan mellan skola och kulturliv

Utifrån regeringens och Kulturrådets tydliga fokus på att Skapande skola ska bidra till ökad samverkan mellan skola och kulturliv, innehåller utvärderingen frågor om denna samverkan.

- Hur ser representanter för skola och kulturliv på denna samverkan?
- Hur sker samverkan?
- Vilka är förutsättningarna för att samverkan ska öka?

En ändamålsenlig bidragsprocess

Till detta lägger vi även frågan om huruvida styrningskedjan är ändamålsenlig givet syftet med bidraget och skolans verkliga.

- Är ansökningsförfarandet optimerat gentemot skolvärldens planeringscykler?
- Vem administrerar bidraget hos mottagaren? Vilken kulturkompetens används i ansökningsförfarande och övrig hantering av bidraget, påverkar olika lösningar för bidragsadministrationen utfallet av insatserna?
- Görs någon kvalitetssäkring av det kulturella innehållet i projekten?
- Hur sker uppföljning av bidraget?

Sammanfattande värdering

Slutligen gör vi en sammanfattande värdering av bidraget som helhet genom ett antal övergripande frågor.

- Vilka är bidragets styrkor och förtjänster?
- Vilka är bidragets svagheter och brister?
- I vilken utsträckning uppnås målen för Skapande skola?
- Vilka utvecklingsmöjligheter finns för Skapande skola?

Om kultur i skolan

I Sverige har kulturens roll i skolan uppmärksammats på olika sätt under de senaste fyra decennierna.¹⁶ Efter arbetet med att upprätta den statliga kulturpolitiken och de kulturpolitiska målen under 1970-talet tillsattes en särskild Barnkulturgrupp. Gruppens förslag kom så småningom att leda fram till en proposition om barn och kultur, som förespråkade att statliga kulturpolitiska insatser i första hand skulle riktas mot skola, förskola och fritidsverksamheter (prop 1978/79:143). Via skrivningar om alla ämnens ansvar för skolans kulturuppdrag i den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 80), som antogs av riksdagen 1980, kom kulturpolitiken djupare in i skolans verksamhet.

En stor satsning på kultur i skolan genomfördes åren 1986–1991 då 15 miljoner kronor per år finansierade genomförandet av sammanlagt cirka 10 000 projekt i syfte att öka och fördjupa skolans kulturverksamhet, förstärka kontakterna mellan skola och kulturliv samt skapa arbetstillfällen för kulturaktörer. Den kommunala musikskolan utvecklades ungefär samtidigt till en bredare kulturskola, som inte bara erbjöd musikundervisning.

I början av 1990-talet kommunaliserades den svenska skolan. I de nya läroplaner som riksdagen antog 1994 gavs det estetiska området större utrymme, bland annat genom att två nya program för gymnasieskolan etablerades: det estetiska programmet och medieprogrammet, och att ämnet ”Estetisk verksamhet” blev obligatoriskt för alla i gymnasieskolan.

En ny satsning på kultur i skolan tog sin början 1995 då utbildningsdepartementet inrättade en arbetsgrupp, som kom att ta sin utgångspunkt dels i de erfarenheter som gjorts i den tidigare kultur i skolan-satsningen, dels i den nya kulturpropositionen som presenterades 1996. Arbetsgruppens sammansättning visar på den dignitet man ville ge frågan: i arbetsgruppen ingick statssekreterarna i Kulturdepartementet och Utbildningsdepartementet, vidare cheferna för Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet, Svenska Filminstitutet, Skolverket, Kommunförbundets

¹⁶ Till den följande genomgången av statliga insatser i Sverige på området ”Kultur i skolan” har vi utgått från ett underlag framtaget av Ulla Wiklund.

sektion för kultur och fritid samt Skolkommitténs ordförande. Forskarinsatser initierades för att göra en samlad utvärdering av projektåterrapporteringarna från 1980-talets satsning. En av de viktigaste slutsatserna i redovisningen från forskarna vid dåvarande Högskolan i Växjö var att kulturens roll i skolan främst haft en motverkansfunktion, att den ska kompensera för den föregivet passiviserande, kommersiella kulturen.

Två viktiga publikationer kom fram ur arbetsgruppens arbete: dels *Kulturens asplöv* (1999), där två av arbetsgruppens sekreterare sammanfattade gruppens bild av arbetet med kultur i skolan, vilka utmaningar och behov som det fortsatta arbetet stod inför, dels en formell strategi för det fortsatta arbetet publicerad som departementsskrivelse från utbildningsdepartementet. I strategin var utgångspunkten alla barns och ungas lika rätt att ta del av samhällets kulturutbud. Författarna pekar på betydelsen av mötet mellan skola och kulturliv, men understryker att ansvaret och initiativet ligger hos skolan.¹⁷

Som ett konkret resultat av arbetsgruppens ställningstaganden genomfördes under åren 1999–2003 en ny satsning kallad ”Kultur i skolan”, med betoning på att kultur förstärker och stimulerar lärandeprocessen. 15 miljoner kronor fördelades till åtta större, redan pågående insatser, inriktade på strategiska utvecklingsprojekt som kunde ge varaktiga effekter. Som en del i satsningen fick Skolverket och Kulturrådet av regeringen i uppdrag att samordna insatserna för att stärka och stimulera arbetet med kultur i skolan. Projektet, som fick namnet ”Kultur för lust och lärande”, utvärderades och utvärderingen sammanfattas helt kort i en ny publikation utgiven av det då sammanslagna utbildnings- och kulturdepartementet: *Kultur i skolan. En skrift om regeringens satsning under 1999–2003* (2005). Där sägs att legitimitet och bredd gavs till uppdraget genom att det genomfördes i samverkan mellan Skolverket och Kulturrådet. Utvärderingen pekar även på att en förutsättning för utvecklingsarbete var personalens kompetensutveckling, ledarskap och nätverk mellan kollegor. För att nå mer varaktiga resultat krävs permanenta samarbetsformer, sägs det sammanfattningsvis.¹⁸

Satsningen 1999–2003 omfattade även forskarinsatser med inriktning på att utveckla modeller för utbildning och kompetensutveckling gällande kultur i skolan. Bland mycket annat lyfte forskarna från Malmö högskola fram lärarutbildningens innehåll och utveckling som en förutsättning för skolornas utveckling med estetiska läroprocesser. Som en direkt följd av detta gav regeringen 2005 i uppdrag åt Myndigheten för skolutveckling att genomföra insatser för att tillvarata de erfarenheter som gjorts i den andra Kultur i skolan-satsningen. Av uppdraget framgick uttryckligen att samverkan skulle ske med Malmö högskola och dessutom med SMOk, Sveriges Musik- och Kulturskoleråd. Även de följande

¹⁷ Utbildningsdepartementet 1998, ss 5, 13.

¹⁸ Utbildnings- och kulturdepartementet 2005, s. 14.

åren fick Myndigheten för skolutveckling nya uppdrag med inriktning på hur estetiska läroprocesser generellt kan utveckla skolundervisningen. Ett resultat av det arbetet var skriften *Den andra möjligheten. Estetik och kultur i skolans lärande* (2008), där myndigheten utifrån en rad fallstudier ger en bild av hur skolvärlden och kulturlivet kan samarbeta och hur det är möjligt att bygga upp långsiktigt hållbara strukturer, i enskilda skolor och mellan skolor, för samarbete mellan områdena utbildning och kultur. Myndigheten för skolutveckling lades ner 2008 och Skolverket har idag inget motsvarande utvecklingsuppdrag kring kultur i skolan eller integrerandet av estetiska läroprocesser i skolundervisningen.

Regeringen utsåg 2004 en kommitté för att se över barns och ungas möjligheter till kulturengagemang och eget skapande och komma med förslag på hur området skulle kunna stärkas. Kommittén tog namnet Aktionsgruppen för barnkultur och lämnade sin rapport till regeringen i april 2006. Kommitténs förslag var inriktade på att skapa så goda förutsättningar som möjligt för barn och unga att ha nära till kulturen. Detta skulle åstadkommas genom förbättrad samordning mellan myndigheter och andra aktörer på nationell nivå, förbättrad samordning på regional och lokal nivå, skapandet av fysiska rum för kulturverksamhet och förbättrade möjligheter för barns eget skapande. Beträffande kultur i skolan betonade kommittén vikten av långsiktigt arbete mellan skola och kulturliv, vilket skulle kunna befästas genom att skriva in formuleringar om samverkan mellan skola och det regionala och lokala kulturlivet i läroplanerna för enskilda skolämnen med estetisk karaktär.¹⁹ Kommittén hänvisade i sitt betänkande till Myndigheten för skolutveckling angående att ”kultur i skolan ska utgå från skolans uppdrag och kulturlivet ska vara en resurs för skolan med förankring i skolans organisation. Det innebär att aktörerna inom kulturlivet behöver utbildning och fortbildning i skolans uppdrag, styrdokument och organisation. Det innebär också att skolans personal behöver utbildning och fortbildning i kultur, konstnärligt arbete och estetiska läroprocesser.”²⁰ Motsvarande formuleringar om kulturlivet som resurs för skolan och förankringen i skolans organisation hade förekommit i den skrift om kultur i skolan som Regeringskansliet publicerade 2005.²¹

I regleringsbrevet för 2007 fick Statens kulturråd i uppdrag att i samråd med relevanta parter ”identifiera framgångsfaktorer och hinder för samverkan mellan kulturliv och skola inom skolans ramar med utgångspunkt i skolans respektive kulturlivets mål och uppdrag”. Uppdraget redovisades i en rapport, *Kulturliv och skola. Hinder och framgångsfaktorer för samverkan* (2007), där Kulturrådet som framgångsfaktorer lyfte fram en obruten förankringskedja med politiska målförklaringar från nationell till lokal nivå, skolledningens roll, utbildning och kompetensutveckling bland skolans och kulturlivets aktörer om förutsättningar för

¹⁹ SOU 2006:45, s. 16–23.

²⁰ SOU 2006:45, s. 151.

²¹ Utbildnings- och kulturdepartementet 2005, s. 29.

samverkan, goda samordningsstrukturer och handlingsplaner för insatserna på lokal nivå. Bland hindren som Kulturrådet identifierat fanns att skola och kulturliv hade olika kunskapssyn och olika syn på kulturbegreppet vilket leder till oklarheter kring mål och syfte med samverkan, och att projektansökningsarbete tar tid från långsiktigt utvecklingsarbete.

År 2011 beslutades på nytt om nya läroplaner för grundskolan och gymnasiet. Med vissa språkliga justeringar är innehållet om kultur under rubriken ”Skolans uppdrag” identiskt i Lgr11 jämfört med Lpo94. Däremot har formuleringarna av kunskapsmålen reviderats i den nya läroplanen. Innebörden av de olika målen är huvudsakligen desamma utom när det gäller ”kreativt skapande”, som i Lpo94 stod i ett sammanhang tillsammans med ökat intresse för samhällets kulturutbud, men i Lgr11 har frasen om ”ökat intresse” för kulturutbudet omformulerats till att ha ”kännedom om” kulturutbudet, och kreativitet kopplas inte längre specifikt till det estetiska skapandet utan till en generell förmåga att ”omsätta idéer i handling”. Den viktigaste förändringen för gymnasieskolan i och med Lgy11 var att ”Estetisk verksamhet” inte längre skulle vara ett obligatoriskt ämne (”kärnämnne” före ht 2011, ”gymnasiegemensamt ämne” fr.o.m. ht 2011) för alla gymnasieutbildningar.

Kulturrådets uppföljning

Sedan bidraget Skapande skola började fördelas 2008 av Statens kulturråd har myndigheten publicerat flera rapporter med uppföljande analyser. Den första publicerades 2009 efter uppdrag i regleringsbrev och kallades just *Skapande skola. En första uppföljning*. Där presenterades bland annat Kulturrådets bedömning av de sökandes prioriteringar samt resultaten av en dokumentation av verksamheten på nio platser i landet. En av slutsatserna i rapporten är att samordning mellan och förankring hos de olika parterna i ett Skapande skola-projekt på lokal nivå är en förutsättning för projektets lyckade genomförande. Att samordnarens funktion har stor betydelse lyfts särskilt fram. Samordningsfunktionens placering ”kan vara avgörande för vilken legitimitet personen har gentemot skola och kulturliv och vilken möjlighet samordnaren har att samla de olika aktörerna för att klargöra ansvarsfördelning och roller”.²² Vidare upprepas det som Kulturrådet påpekat i sin rapport från 2007, bland annat om behovet av en obruten förankringskedja, en engagerad skolledning samt ökad kunskap hos skola och kulturliv om varandras förutsättningar och villkor.

År 2010 presenterades en ny uppföljningsrapport kallad *Utfallet av Skapande skola – december 2010* (2010). Även denna rapport var en redovisning av uppdrag enligt regleringsbrev och innehåller en summering av de första återrapporteringarna som lämnats av genomförda Skapande skola-insatser. I rapporten sam-

²² Kulturrådet 2009, s. 6.

manställs hur insatserna planerats och samordnats, hur pengarna har använts, vilka konst- och kulturområden skolorna har arbetat med i projekten och en sammanställning av erfarenheter från skolhuvudmän, skolpersonal och elever som lämnats i öppna svarsfält i återrapporteringen. Slutsatserna i rapporten är kortfattade och begränsas till ett påpekande om behovet av att frigöra tid för planering och genomförande av insatserna och att öka bidragsmottagarnas kontakter med kulturlivets parter. Kulturrådet föreslår i rapporten att en utvärdering ska göras där ett antal kommuner studeras på djupet och där intervjuer med såväl elever som kulturskapare görs.

I regleringsbrevet för 2011 fick Kulturrådet på nytt ett uppdrag att redovisa en uppföljning av Skapande skola, alltså inte en utvärdering. Rapporten, *Skapande skola. En nulägesanalys*, publicerades 2012 och grundades på ytterligare återrapporteringar från bidragsmottagare och på resultaten av två enkäter: en som skickades till kulturaktörer för att ta tillvara deras erfarenheter av Skapande skola och en som skickades till skolhuvudmän angående elevernas delaktighet i planering, genomförande och uppföljning av insatserna. Kulturrådet lyfter fram att skolhuvudmännen huvudsakligen är mycket positiva till Skapande skola-arbetet, att handlingsplanen är ett viktigt instrument för att skapa lyckade insatser samt att en övergripande samordning har stor betydelse för projektens förankring. Vidare tar Kulturrådet fram de positiva effekter för eleverna som skolhuvudmännen rapporterat att Skapande skola-insatserna haft, men att lärare kan uppleva Skapande skola som något de har liten insyn i och påverkan på, även om sådana reaktioner oftast är övergående. I rapporten kommenteras även den farhåga som framförts från olika håll om att den konstnärliga kvaliteten i Skapande skola-insatserna inte alltid hållit måttet. Kulturrådet säger att rapportens underlag inte kunnat bekräfta något sådant. Kulturrådet pekar på behovet av fördjupad uppföljning för att identifiera framgångsfaktorer för lyckade Skapande skola-insatser men nämner samverkansstrukturer på lokal nivå, tid för planering och genomförande samt skolledningens engagemang som faktorer för att projekten ska nå bästa resultat. Utifrån kulturutövarnas erfarenheter inhämtade per enkät beskriver Kulturrådet att det blivit vanligare att skolorna köper färdiga paketlösningar av konstnärer, grupper eller institutioner samt att lärare inte alltid är närvarande vid genomförandet av insatsen. Båda dessa frågor lyfter Kulturrådet fram som möjliga fördjupningsfrågor för framtiden. Kulturrådet konstaterar utifrån enkäten till skolhuvudmännen, angående elevernas delaktighet i framtagandet av handlingsplanen, att förordningens skrivning i stor utsträckning inte har efterlevts och att en förordningsändring borde göras, så att elevernas delaktighet betonas där det är rimligt att de kan ha ett reellt inflytande.

Internationell utblick

Den kulturelle skolesekken (DKS) har funnits som nationell verksamhet i över tio år i Norge, och är en av förebilderna för Skapande skola. Ursprungligen uppstod DKS som regionala initiativ i mitten av 1990-talet, men från 2001 finns en post

för DKS i den norska kulturbudgeten. Omfattningen har ökat från 17 miljoner NOK till 164 miljoner NOK under budgetåret 2012/13.

Den förordning som styr hur DKS-bidrag ska fördelas och utvärderas innehåller tio tydliga kriterier. Här finns bland annat formuleringar om att DKS-verksamhet ska komma alla elever till godo, att det ska innehålla en kulturell mångfald av konstnärliga uttryck från olika kulturer och tidsperioder, att det ska innehålla en bredd av genrer och förmedlingssätt. Vidare finns i den norska förordningen tydliga riktlinjer om hur rollfördelningen i samverkan mellan kultur och skola ska se ut.

DKS beskrivs som ett formaliserat samarbete mellan kulturdepartementet och utbildningsdepartementet i Norge.²³ Det är visserligen kulturdepartementet som ytterst har det nationella ansvaret för finansiering och uppföljning, men genom inrättandet av en styrgrupp med statssekreterare från respektive departement som medlemmar, vill man försäkra sig om att man sänder likalydande signaler om skolesekken till både kultursektorn och skolesektorn. Medlen fördelas till och återrapporteras av de norska fylkena, med undantag för vissa kommuner som erhåller medlen direkt men likafullt ska redovisa användningen av dem via fylket.²⁴ Den kulturelle skolesekken omfattar hela grundskolan och även gymnasieskolan.

Den norska modellen för statliga bidrag till kulturverksamhet i skolan har inspirerat till liknande modeller inte bara i Sverige. Många är de som hänvisar till det norska exemplet, men fler liknande fullskaliga, nationella bidragssystem är dock svåra att spåra upp. På Färöarna har ett turnerande program för grundskolan introducerats för att erbjuda skoleleverna möten med professionella konstutövare. Utbudet, som är gratis för de deltagande kommunerna, ställs samman efter att konstutövarna, såväl färöiska som utländska, ansökt om att få medverka. Listaleyapurin når 90 procent av grundskolans elever på Färöarna. I den tyska delstaten Nordrhein-Westfalen fördelas inom ramen för programmet ”Kulturrucksack NRW” en bestämd summa pengar (4,4 euro 2013) per elev i åldrarna 10–14 år till delstatens alla kommuner för att öka elevernas bruk av delstatens kulturutbud.²⁵

Arts-in-education och Arts Education

Kultur i skolan och estetiska lärprocesser går internationellt (på engelska) under benämningar som Arts-in-education och Arts Education, där enkelt uttryckt Arts Education står för undervisningen i estetiska ämnen medan Arts-in-education står för hur konstnärliga uttrycksmedel kommer till användning som undervisnings-

²³ Breivik & Christophersen 2013, s. 10.

²⁴ Breivik & Christophersen 2013, s. 17.

²⁵ Färöarna: www.nlh.fo/default.aspx?pageid=14991; Nordrhein-Westfalen: www.kulturrucksack.nrw.de/info/mehr-kultur-fuer-kinder-und-jugendliche

hjälpmedel i andra discipliner än de estetiska och kan bidra till förbättrade resultat i lärandet generellt.

UNESCO har sedan slutet av 1990-talet drivit frågan om barns och ungas rätt till kultur och publicerade 2006, som sammanfattning av diskussionerna vid en världskonferens kring ämnet Arts Education som genomfördes i Lissabon samma år, ett dokument kallat *Road Map for Arts Education*. I dokumentet konstateras att det krävs evidensbaserad kunskap kring de positiva effekterna av kultur i skolan för att övertyga världens politiker om vikten av denna typ av verksamhet. Författarna skriver att dokumentationen är bristfällig och att det krävs mer forskning på området.²⁶

Slutsatserna hämtades bland annat från en forskningsöversikt som publicerades 2006, där en internationell expertgrupp under ledning av professor Anne Bamford, på UNESCO:s uppdrag och i samarbete med Australia Council for the Arts och International Federation of Arts Councils and Culture Agencies (IFACCA), samlat belägg för vilka effekter undervisning i estetiska ämnen och arbetet med kulturen som hjälpmedel till lärande kan ha: *The wow factor: Global research compendium on the impact of the arts in education*. Genom analyser av en enkät om konstundervisning och undervisning genom konst besvarad av ett 40-tal nyckelpersoner hävdar Bamford att det är möjligt att bevisa dessa verksamheters positiva effekter för såväl barnens hälsa och socio-kulturella välbefinnande som för lärandemiljön och det omgivande samhället. För att nå bästa resultat krävs en stark samverkan och ett gemensamt ansvar för verksamheterna mellan skolorna å ena sidan och kulturlivet å den andra.²⁷

Bamford skriver även att mångas argument för konstundervisningens betydelse baseras på anekdotisk bevisföring och att empiriska fakta saknas, men att det är svårt att ta fram statistiska belägg för konstundervisningens effekter. Kvantitativa analyser måste kompletteras med kvalitativa.²⁸

EU publicerade genom sitt genomförandeorgan för utbildning, audiovisuella medier och kultur (EACEA) år 2009 en skrift som sammanfattar hur EU-länderna har ordnat sin respektive nationella kultur- och konstundervisning i skolan. Undersökningen har samlats in genom dokumentstudier och enkäter där man kartlagt bland annat konstens ställning i läroplanerna, vilka målen för undervisning i estetiska ämnen är, hur lärarutbildningen och -fortbildningen ser ut, hur undervisningen utvärderas, hur elevernas utveckling i olika estetiska ämnen dokumenteras och värderas, och om professionella konstutövare engageras för undervisningen. Författarna skriver att den bästa vägen framåt för kultur i skolan

²⁶ UNESCO 2006, s. 12.

²⁷ Bamford 2006, ss 9–11.

²⁸ Bamford 2006, s. 143.

går genom att etablera ett arbetssätt präglat av samverkan mellan olika aktörer på politisk nivå och i skolorna.²⁹

År 2013 publicerade OECD en rapport kring effekter av kultur i skolan, med särskild inriktning på färdigheter som av författarna anses vara grundläggande för innovation.³⁰ Rapporten bygger på och utvidgar en rapport publicerad år 2000 och innehåller metaanalyser av forskningsresultat från elva olika språk. Studien omfattar resultat från forskning kring såväl kulturundervisning i skolan, som kultur som medel i annan skolundervisning och kulturundervisning utanför skolan. Forskarna är försiktiga i sina slutsatser. Studierna visar samband – men inte kausalitet – mellan deltagande i olika former av kulturundervisning och goda resultat i andra skolämnen. Viss ämnesundervisning tycks dessutom kunna ge förbättrade färdigheter som exempelvis verbal förmåga eller spatialt tänkande. Men det finns, enligt rapporten, endast mycket svaga om ens några vetenskapliga belägg för att kulturundervisning stärker självförtroende, empati, samarbetsförmåga och liknande egenskaper som ofta förs fram i debatten. Mot bakgrund av detta skriver författarna att det främsta motivet för alla former av kulturundervisning är konstens egenvärde och de färdigheter och tänkesätt som eleverna utvecklar genom utbildning i konst och kultur.³¹

Intresset för konstundervisningens effekter är stort på den internationella arenan. Men det har visat sig svårt att kausalt belägga förbättrade skolresultat i andra ämnen som resultat av konstundervisning. Där Bamfords studie från 2006 bygger på en enkät där respondenterna ombetts skicka med tre exempel på studier om effekterna av konstundervisning, har författarna till OECD:s rapport från 2013 sökt mer systematiskt. Skillnaden i resultat är att Bamfords studie samlat huvudsakligen forskningsresultat som visat att konstundervisning ger effekt, medan OECD-rapporten även fångat upp forskning som visar andra resultat.

Metod och material

Undersökningens material är av tre olika typer: *data* från ansökningar och återrapporteringar av statliga bidrag, *dokumentstudier* och *intervjuer*. Huvuddelen av materialinsamlingen gjordes under hösten 2012 och våren 2013.

För den kvantitativa undersökningen har material erhållits från Statens kulturråd, med sammanställningar dels av uppgifter om bidragsansökningar, dels av uppgifter lämnade i återrapporteringar från bidragsmottagare. Sådana uppgifter har legat till grund för ett antal uppföljningsrapporter som Kulturrådet har gjort. All

²⁹ EACEA 2009, ss 9–12, 16.

³⁰ "Does arts education really have a positive impact on the three subsets of skills that we define as 'skills for innovation': technical skills, skills in thinking and creativity, and character (behavioural and social skills)?" Winner, Goldstein & Vincent-Lancrin 2013, s. 17.

³¹ "The primary justification of arts education should remain the intrinsic value of the arts and the related skills and important habits of mind that they develop." Winner, Goldstein & Vincent-Lancrin 2013, s. 20.

bearbetning av *data* om fördelade och återrapporterade bidrag har i denna rapport gjorts av Myndigheten för kulturanalys.

Återrapporterade *data* ligger i excelfiler. Insamlandet och lagringen av uppgifterna har skapat vissa begränsningar för analysen. Det är exempelvis mycket tidskrävande att analysera fördelningen av insatser per skola hos de kommuner som beviljats bidrag, då uppgifterna om vilka skolor som deltagit ligger i fält för öppna svar. Det är heller inte möjligt att automatiskt koppla de genomförda insatserna till olika skolor eller årskurser. Även om det hade varit önskvärt att göra den sortens fördjupning har Kulturanalys med stor behållning kunnat använda samma data för fördjupande analyser av bidragens fördelning på aggregerad nivå.

För att särskilt undersöka hur aktiva skolhuvudmännen (framför allt kommunernas) varit i att söka statliga bidrag för skolverksamhet, och deras framgång att beviljas bidrag, har uppgifter om ansökningar och beviljande av vissa bidrag inhämtats även från Skolverket (Utvecklingsmedel för entreprenörskap, Matematiklyftet, Läsa-skriva-räkna), Filminstitutet (Film i skolan) och Riksteatern (efter förslag från Riksteatern: Dramatik i skolan, Filosofi i skolan, Värdegrundsarbete i samspel med skola). Uppgifterna från Riksteatern gällde färre än 30 deltagande skolor, vilket gjorde detta material svårt att använda för jämförelser.

Under myndighetens första verksamhetsår gjordes ett arbete med att identifiera relevanta utvärderingsobjekt. Med utgångspunkt i de områden som regeringen utpekat som prioriterade för mandatperioden, bjöd myndigheten hösten 2011 in till ett idéseminarium kring barns och ungas kultur. Till seminariet, som genomfördes med "open space"-metoden, inbjöds forskare, kulturadministratörer från statlig, regional och kommunal nivå, samt representanter för intresseorganisationer och kulturutövare. Under seminariet framkom bland många andra synpunkter önskemål om att utvärdera Skapande skola. Med utgångspunkt från de diskussioner som förts vid seminariet formulerade myndigheten en kravspecifikation för en utvärdering av bidraget Skapande skola (se bilaga). Kravspecifikationen sändes riktat till tre forskarmiljöer som hade varit representerade vid idéseminariet. Linnéuniversitetet var den enda av dessa som sände in en projektplan. Kulturanalys bedömde att denna uppfyllde kravspecifikationen och efter viss diskussion om omfattning, avgränsning och genomförande skrevs avtal för en blandad dokument- och fältundersökning. Forskargruppen vid Linnéuniversitetet består av tre forskare från Centrum för kultursociologi och representerar ämnesområdena pedagogik och sociologi: lektor Anna Lund, lektor Birgitta E. Gustafsson och lektor Joakim Krantz. Dessutom har forskningsgruppen haft kontakt med de två magisterstudenter som skrivit utvärderingar om Skapande skola inom ramen för en magisterutbildning.

För att följa forskargruppens insats bjöd Kulturanalys i ett tidigt skede in representanter för Statens kulturråd, Skolverket och Skolinspektionen till en referens-

grupp som träffats vid tre tillfällen under arbetet. Forskargruppen har vid dessa möten först presenterat upplägget av sin studie och därefter vid två tillfällen delresultat, till vilka referensgruppen kunnat lämna värdefulla synpunkter.

Dokumentstudier har gjorts av både forskargruppen vid Linnéuniversitetet, konsulten Ulla Wiklund och Myndigheten för kulturanalys. Ulla Wiklund har anlitats för att ta fram det underlag som ligger till grund för den svenska bakgrundsteckningen i avsnittet "Om kultur i skolan". Dokument som studerats för utvärderingen av forskargruppen i Växjö och utredarna på Kulturanalys har varit kulturpropositionen *Tid för kultur*, budgetpropositioner, bidragsförordningar, läroplansförordningar, bidragsföreskrifter och information på webbplatser.

Intervjuer har gjorts av forskargruppen vid Linnéuniversitetet och av Myndigheten för kulturanalys. Forskarna har genomfört intervjuer med representanter för skolhuvudmän, skolledare, lärare, elever och kulturaktörer. Intervjuerna har genomförts i tre regioner och fem kommuner som representerar storstad, mellanstor stad, mindre tätort, bruksort och glesbygd i olika delar av landet. I dessa regioner har ett antal högstadieskolor valts ut mot bakgrund av att de har haft minst två läsårserfarenheter av Skapande skola och att de har arbetat med olika kulturella och konstnärliga uttrycksformer. Det betyder att forskarna har kunnat samtala med skolledare, lärare och elever om projekt som de deltagit i och om pågående projekt. Kulturaktörerna har forskarna framförallt sökt upp via skolornas Skapande skola-projekt. Forskargruppen har sammanlagt intervjuat 150 personer, fördelat på 14 företrädare för skolhuvudmän (framförallt kultursamordnare på kommunal nivå), 9 rektorer, 31 lärare, 76 elever (huvudsakligen från årskurs 9, men även årskurs 7 och 8) och 20 kulturaktörer. Intervjuerna har varit semistrukturerade och utgått från intervjuguider som redovisas i sin helhet i en särskild bilaga som finns tillgänglig på Kulturanalys webbplats. För eleverna har det rört sig om fokusgruppsintervjuer och för vuxna antingen parintervjuer eller enskilda intervjuer. Samtliga forskargruppens intervjuer har spelats in och transkriberats. För en fullständig metodredovisning av forskargruppens arbete hänvisar vi till deras oavkortade slutredovisning, som också den finns tillgänglig i sin helhet på vår webbplats.

Myndigheten för kulturanalys har *intervjuat* handläggarna för Skapande skola vid Statens kulturråd, en tjänsteman vid Skolverket och representanter för KLYS, Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd. Även dessa intervjuer har varit semistrukturerade och utgått från intervjuguider som finns i samma bilaga som nämnts ovan.

Avgränsningar

För att få en möjlighet att göra analyser av genomförandet av Skapande skola över tid, bestämdes vid undersökningens inledning att forskargruppen skulle inrikta sitt arbete på insatser som gjort för årskurs 7–9. I flera fall har de kvantita-

tiva analyserna begränsats till år 2011, dels på grund av att redovisningsblanketternas förändrats mellan åren och att de redovisade uppgifterna inte är jämförbara mellan åren, dels på grund av att kvalitetssäkringen i de sammanställningar som Kulturrådet ställt till förfogande inte håller samma kvalitet för åren 2008 och 2009 som för 2010 och 2011. Så långt det har varit möjligt har det kvantitativa materialet annars sammanställts i tidsserier för alla årskurser och för hela den period för vilken det finns sammanställningar av både ansökningar och redovisningar, 2008–2011. I de fall det finns uppgifter för 2012 och 2013 har även dessa inkluderats för att få längre tidsserier och för att kunna redovisa så aktuella uppgifter som möjligt.

Forskargruppens intervjuundersökning är en stickprovsundersökning, utan anspråk på att kunna fånga den samlade bilden av Skapande skola. Vad den ger är en provkarta på reaktioner. Forskargruppen beskriver emellertid hur de uppnått en mättnad i materialet, liknande svar började återkomma i nya intervjuer, och att skillnaderna mellan olika regioner, med undantag för vissa resursfrågor, är relativt liten. Vår bedömning är att antalet intervjuer är så stort att väsentliga synpunkter som är generella för hela landet måste anses ha kommit fram, även om ytterligare synpunkter hade kunnat komma fram vid en totalundersökning. Att forskargruppen har presenterat upplägg och delresultat för den ovan nämnda referensgruppen har också inneburit en kvalitetssäkring av arbetet. Vår mening är att de huvudsakliga resultaten är tillräckligt pålitliga för att gälla som generella och att undersökningens reliabilitet är god. Samtidigt är det vår mening att ytterligare undersökningar behöver göras av Skapande skola i lägre årskurser där insatserna kan vara av annan karaktär än på högstadiet, och där svaren från alla inblandade skulle kunna vara andra än de som framkommit här. På liknande sätt skulle ytterligare kunskap om effekterna av Skapande skola-bidragets användande kunnat komma fram om representanter för nationella, regionala och lokala kulturinstitutioner intervjuats liksom personer verksamma inom den kommunala musik- och kulturskolan. Vår mening är dock att med det urval av intervjupersoner som undersökningen haft är undersökningens validitet tillräcklig för att vi ska kunna göra de bedömningar och lämna de rekommendationer som rapporten utmynnar i. Det saknas emellertid inte uppslag till fortsatt utvärdering av Skapande skola.

Bidragsprocessen

Den beskrivning som lämnas här grundas på dokumentstudier och på intervjuer. De personer som intervjuats är dels handläggare vid Statens kulturråd, som även kompletterat underlaget skriftligen efter intervjutillfället, dels representanter för KLYS, Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd. Intervjuguiden som användes vid intervjuer och som intervjuguiderna fick ta del av i förväg återfinns i en bilaga, som är tillgänglig på myndighetens webbplats.

Bidragscykeln sträcker sig i det närmaste två år från utlysning till återrapportering, varav ett läsår används för skolornas genomförande av sina aktiviteter och resterande tid ägnas åt förberedelser och uppföljning.

Planering och ansökan

Utlysningen av Skapande skola-bidraget för ett bestämt läsår (för aktiviteter som kan genomföras under läsårets båda terminer) sker i december under föregående läsår, alltså drygt åtta månader innan insatserna tidigast kan påbörjas.

På Kulturrådets webbplats finns kortfattad och tydlig information till de sökande. Syfte med informationen är att hjälpa de sökande att i sin ansökan få med allt som krävs för att ansökan ska kunna beviljas. Handläggarna beskriver det som att man gjort en snitslad bana för de sökande. Ansökan ska innehålla en strategisk handlingsplan för arbetet med kultur i skolan och en budget för det eller de projekt som ska genomföras med Skapande skola-bidrag.

Förordningen för bidraget begränsar antalet ansökningar till en ansökan per skolhuvudman. Behörig är den som har tillstånd från Skolinspektionen att bedriva skolverksamhet (kommun, kommunal, statlig skola, bolag, förening etc.). Det betyder att en kommun måste söka för sina skolor i kommunen samlat och att en friskola gör en ansökan samlat för sina skolor oavsett i hur många kommuner de bedriver sin verksamhet. I Malmö och Göteborg har stadsdelarna ansvar för skolverksamheten och söker alltså per stadsdel.

Ansökningarna för ett läsår inkommer till Kulturrådet senast i början av februari under föregående läsår.

Kulturrådets beredning av ansökningar

Kulturrådet sammanställer ansökningarna region för region och tar vid behov in kompletterande information från de sökande själva, från kolleger på Kulturrådet, från regionala konsulenter eller andra som kan ha särskild kännedom om olika delar av innehållet i de projekt som den sökande har för avsikt att genomföra.

Inledningsvis kontrolleras att ansökan är komplett, det vill säga omfattar en strategisk handlingsplan och en budget. År 2013 antog Kulturrådet en princip för samtliga bidrag som myndigheten fördelar, att endast kompletta ansökningar behandlas. Anstånd för omfattande komplettering beviljas inte.

För att bedöma om de övergripande syftena med Skapande skola-bidraget kan uppnås utgår Kulturrådet från skolhuvudmannens strategiska handlingsplan, som enligt informationen på Kulturrådets webbplats ska omfatta:

- Nuvarande kulturinsatser (som inte bekostas med Skapande skola-medel) och lokala förutsättningar som t.ex. glesbygd eller elever med särskilda behov
- Hur kulturens roll i skolan ska stärkas långsikt
- Hur samverkan med kulturlivet ska stärkas långsiktigt
- Elevinflytande
- Uppföljning

Vid bedömningen av ansökningarna eftersöker Kulturrådets handläggare, enligt vad de uppger i intervju, ett ”helhetstänk” och att den sökande uttrycker varför man arbetar med Skapande skola. Bedömningen av den strategiska handlingsplanen görs mot bakgrund av inriktningen för åren 2013–2015 i Kulturrådets verksamhetsplan, nämligen att:

- Skapande skola-bidrag ges till insatser av hög kvalitet som genom en långsiktig strategisk planering och arbete förankrar arbetet med kultur i skolan.
- Skapande skola-bidraget ges till insatser av hög kvalitet som möjliggör kunskapsspridning till andra (skolor, kommuner, kulturutövare).
- Kulturrådet arbetar aktivt med att stimulera möten mellan kulturen och skolan genom att skapa förutsättningar för kultursamordning och kontakter mellan kulturutövare.

Handläggare på Kulturrådet uppfattar att kravet på att ansökan ska innehålla en strategisk handlingsplan skapar förutsättningar för en process, planering och samverkan bland berörda aktörer i ansökningarna samt att detta leder till ett mer genomtänkt och långsiktigt arbete med kultur i skolan.

Bedömningskriterier

Kulturrådets handläggare förespråkar en kombination av ”se och göra” i ansökningarna, det vill säga att ansökningar som omfattar insatser både *för* och *med* eleverna uppmuntras. De formella kriterierna för bedömning av ansökningar som handläggarna på Kulturrådet särskilt nämner har inriktning mot formella krav kring kulturaktörerna och deras medverkan, samt mot ekonomiska aspekter av ansökan.

Krav på medverkan av professionell aktör

Aktiviteterna ska involvera professionella kulturaktörer. I samråd med branschorganisationerna har överenskommits om en tillämpning av Arbetsförmedlingen Kultur Medias definition av professionella kulturaktörer och Kulturrådet hänvisar i sina bidragsanvisningar till den definition som Arbetsförmedlingen Kultur Media gör.³² Det rör sig om en formell definition av vad som är en professionell kulturaktör utan att någon konstnärlig bedömning görs. Kulturaktören ska ha fullgjort en för yrket lämplig högre konstnärlig eller motsvarande utbildning. Med lämplig utbildning avses akademisk konstnärlig utbildning vid högskola/universitet eller övrig utbildning enligt arbetsförmedlarens bedömning. Utländska utbildningar bedöms individuellt. Utbildningar inom gymnasieskolan eller motsvarande räknas inte som konstnärlig högre utbildning, inte heller administrativa, pedagogiska eller teoretiska utbildningar inom kulturområdet vid högskola eller universitet.³³

Begränsning av kulturaktörens medverkan

Ett viktigt kriterium för beviljandet av en ansökan är att samma kulturaktör får vara engagerad i en skolas Skapande skola-projekt som mest tre på varandra följande år. Denna treårsregel ger enligt Kulturrådets handläggare förutsättningar för att bidragsmedlen sprids brett och styr så att bidraget inte går till löpande verksamhet. Just detta att bidraget används till annat än den löpande kulturverksamheten vid skolan är i sig ett annat viktigt bedömningskriterium.

Begränsningar av omkostnader

Viss del av bidraget får användas till reskostnader för och med eleverna om det har ett direkt samband med professionell kulturverksamhet. Om någon del av bidraget används för omkostnader (exempelvis till material, hyra eller teknik) måste dessa kostnader ha koppling till den professionella kulturverksamheten för och med eleverna. Högst 20 procent av bidraget får användas till omkostnader.

I samband med detta kan nämnas att Skapande skola-bidraget är ett av få statliga bidrag som Kulturrådet administrerar där inga krav på medfinansiering ställs.

³² <http://www.kulturradet.se/sv/bidrag/Skapande-skola/Krav-pa-professionalitet/>

³³ <http://www.arbetsformedlingen.se/For-arbetssookande/CV-och-ansokan/Kultur-Media/Kriterier-for-att-fa-tillgang-till-service-vid-Arbetsformedlingen-Kultur.htm>

Kronor per elev

Sist men inte minst används en nyckeltalsberäkning (kronor per elev) som utgångspunkt för bedömning av hur stort bidrag den sökande ska få. Nyckeltalet är beroende av hur stort anslaget är och hur många elever som omfattas i ansökningarna. För år 2013 blev riktmärket 235 kronor/elev, men beloppet kan justeras så väl uppåt som nedåt: uppåt för att kompensera för exempelvis långa resor, resurskrävande eller unika insatser etc., och nedåt för att den sökande har ansökt om ett belopp som utslaget per elev blir mindre än riktmärket eller för ansökningar där det finns brister i förankringen. Att nyckeltalsberäkning utgör en viktig grund för förslaget till ett beviljat bidrags storlek framgår tydligt i Kulturrådets information på webben.

Fördelen med att söka ett belopp i närheten av ett sannolikt utfall är att skolhuvudmannen inte behöver omarbeta sin Skapande skola-plan ifall man beviljats ett mycket lägre belopp än man sökt. Skolhuvudmannen ska dock sträva efter en realism i sin ansökan och i möjligaste mån ta reda på vad den tänkta kulturinsatsen kommer att kosta.³⁴

Samråd med Skolverket

Samrådet med Skolverket innebär att Skolverket har en kontaktperson som Kulturrådet kan vända sig till vid eventuella frågor som uppkommer under beredningen. Inför beslutet informeras Skolverket genom denna kontaktperson om förslaget och tankarna bakom samt handläggarnas iakttagelser i stort. Skolverkets uppgift är inte att ha synpunkter på bidragsfördelningen och verket har heller aldrig föreslagit några förändringar i förslag till beslut om hur bidragen ska fördelas, men har lämnat synpunkter på hur kriterier för bidragsfördelningen formuleras och används mer generellt.

Bidragsbeslut och kommunikation av besluten

Handläggarna utarbetar ett förslag till beslut som tar i beaktande (i förekommande fall) vilken typ av kommun det gäller, hur elevunderlaget ser ut, uppföljning av tidigare års eventuella bidrag och särskilda skäl som de sökande kan ha anfört i sin ansökan. Det slutliga förslaget till beslut innehåller fördelning (belopp), särskilda villkor eller eventuella avslag. Förslaget bereds på enhets- och chefsnivå. Därefter fattar generaldirektören på Kulturrådet beslut om fördelning av bidraget Skapande skola, numera samlat i 21 stycken beslut indelade efter region. I beredningsprocessen ingår att olika förslag till beslut diskuteras, men sällan eller aldrig har förändringar av handläggarnas ursprungliga förslag förekommit. Bidragsprocessen har enligt önskemål från skolhuvudmännen snabbats på så att Kulturrådets beslut ska komma så tidigt som möjligt på vårterminen.

³⁴ <http://www.kulturradet.se/sv/bidrag/Skapande-skola/Bidraget-och-bidragets-storlek-/>

Beslutet 2013 fattades i början av april. Det är ungefär en månad tidigare än under åren 2010–2012 då besluten fattats kring månadsskiftet april/maj. De första två åren, 2008–2009, fattades besluten närmare mitten av maj.

Beslutet som sökandena får omfattar ett dokument där de generella utgångspunkterna för fördelningen framgår, samt skälen för eventuella avslag. Till beslutet hör en tabellbilaga där sökanden kan hitta tilldelningen i kronor och eventuella begränsningar kopplade till bidragssumman. Generella villkor med bestämmelser om bidragets användning och redovisning utgör ytterligare en bilaga.

I samband med att besluten meddelas tar Kulturrådet kontakt med regionerna och inbjuder till fortsatt informell dialog. Någon region har bett om ytterligare uppgifter för att se hur kommunerna i regionen planerar. Regionerna involveras av Kulturrådet för att stödja svagare kommuner i processen och öka samordningen inom regionen. Genom Samverkansmodellen har kulturchefer och kulturstrateger etablerade kontakter med Kulturrådet.

Kulturrådets handläggare berättar att handläggningen kännetecknas av dialog med sökande kommuner och andra skolhuvudmän. Särskilt sökande med en svag handlingsplan kontaktas. Väl motiverade avslag – som förmedlats muntligt från Kulturrådet till den sökande – har ofta visat sig resultera i bättre förankrade och genomarbetade ansökningar kommande år; de sökande tar reda på vad som krävs och förändrar sina projekt efter de anvisningar de fått. Som stöd till sökande lägger Kulturrådet ut goda exempel på handlingsplaner på myndighetens webbplats och använder även webbplatsen Bolla.se för att sprida goda exempel på kultur i skolan.

Utbetalning av bidragsmedel

Omedelbart efter beslutet betalas bidragen ut till dem som beviljats 100 procent av ansökt belopp eller där det framgår av ansökan vilka insatser som kommer att göras och Kulturrådets handläggare bedömer att en reviderad plan inte behövs.

Skolhuvudmän som fått ett lägre bidrag än man ansökt om ska däremot sända in en reviderad plan senast i början av september. För dessa betalas bidraget ut sedan en reviderad plan inkommit till Kulturrådet och godkänts.

Återrapportering och uppföljning

Återrapportering från skolhuvudmännen till Kulturrådet sker senast i början av oktober året efter att bidraget fördelats. Kulturrådet granskar redovisningarna under perioden oktober till december. Vid granskningen av redovisningarna ser handläggarna på vilka insatser som gjorts, på kostnaderna för detta och på vilka kulturaktörer som anlitats. Vid oklarheter, till exempel beträffande aktörernas professionalitet, uppmanas skolhuvudmannen att komma in med kompletteringar.

Om bidraget inte använts enligt regelverket blir skolhuvudmännen återbetalningsskyldiga, vilket kommuniceras med kontaktpersonen. Outnyttjade medel är också skäl för återbetalning.

Uppgifterna i redovisningarna används sedan som underlag för handläggarnas bedömning av hur bidraget används på både nationell och regional nivå samt inför eventuella nya ansökningar från samma sökande.

Uppgifterna används även för statistiksammanställningar. Uppgifter om hur många elever som tagit del av insatserna och eventuella avvikelser från ursprunglig plan noteras. Skolhuvudmännens kommentarer om deras erfarenheter ger kunskap om hur bidraget fungerar och kan ge anledning till förändringar i hur Kulturrådet tolkar och informerar om bidragets tillämpning.

Handläggare på Kulturrådet har initierat kontakter med Skolinspektionen, eftersom man ser att Skolinspektionen skulle behöva ha en roll i Skapande skolarbetet, inte minst vad gäller uppföljningen. Skolinspektionen – som idag inte har något specifikt uppdrag gällande Skapande skola – har enligt Kulturrådets handläggare än så länge inte visat något uttalat intresse för detta.

Ytterligare uppgifter om hur bidraget fungerar har Kulturrådet inhämtat genom en enkät ställd till skolhuvudmän och kulturaktörer (se ovan, s. XX). Frågorna i enkäten till kulturaktörer togs fram i samverkan med KLYS, vars representanter tycker att de fått sina perspektiv belysta i enkäten enligt önskemål. Den kategorisering av medverkande kulturaktörer i Skapande skola-insatser som nu förekommer i återrapporteringsblanketterna (konstnärer, pedagoger, grupper och institutioner) kommer, enligt KLYS, från arbetet med enkäten. KLYS menar även att deras synpunkter angående brister i lönevillkoren för de medverkande kulturaktörerna hörsammades snabbt genom att Kulturrådet i beslutsvillkoren för bidrag fört in att arvode till fria kulturaktörer ska regleras i avtal och att avtalet ska följa den praxis som tillämpas i aktörens bransch.

Bidragets användning

I detta avsnitt beskriver vi hur Skapande skola-bidraget har använts av bidragsmottagarna utifrån de frågor som presenterades i inledningsavsnittet. Hur har bidragen fördelats på olika kostnadslag som löner, köp av tjänster, konferenser och seminarier? Vilka är det som har anlitats för uppdragen? Här har vi gått närmare in på fördelningen av olika aktörer för insatser som genomförts på skolan eller utanför skolan och fördelningen mellan de olika kategorier som kulturaktörerna delats in i från och med 2011. Vidare besvarar vi i vilken mån eleverna via Skapande skola-insatserna fått tillgång till kulturens alla uttrycksformer genom eget skapande alternativt publik- eller besöksaktivitet. Slutligen ger vi en bild av Skapande skola-bidragets räckvidd, av hur många barn som varit involverade och hur den geografiska spridningen över landet ser ut. I samband med detta gör vi även en analys av fördelningen per kommun av vissa andra statliga bidrag till skolverksamhet. I tabell 2 ges inledningsvis en bild av ansökningstrycket och beviljandegraden under de år som bidraget har fördelats hittills.

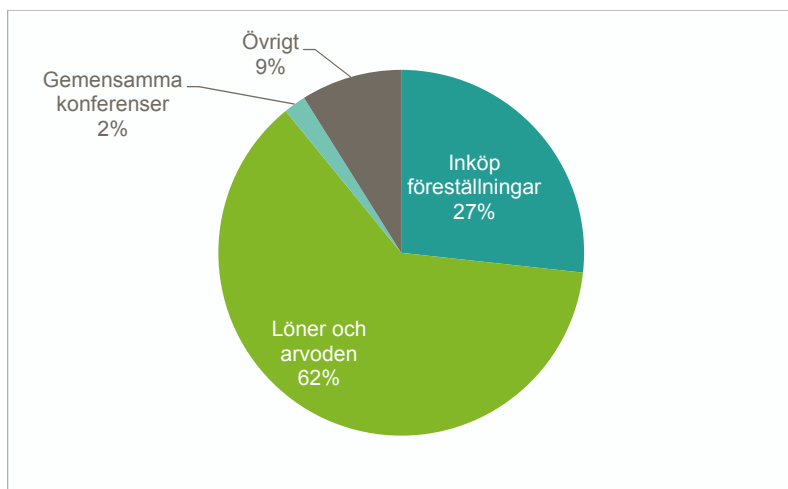
Tabell 2. Ansökningar och beviljade ansökningar från skolhuvudmän 2008–2013. Antal och procent.

År		2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kommunala skolhuvudmän	Ansökningar	254	205	261	250	281	278
	Beviljade ansökningar	237	205	253	250	272	276
	Andel beviljade ansökningar	93 %	100 %	97 %	100 %	97 %	99 %
Privata skolhuvudmän	Ansökningar	59	73	120	110	144	112
	Beviljade ansökningar	49	73	101	96	126	102
	Andel beviljade ansökningar	83 %	100 %	84 %	87 %	87 %	91 %

Källa: Kulturrådet

Till vad används bidragen?

Utifrån de redovisningar som lämnats i återrapporteringar av bidrag för 2011 kan bidragets användning fördelas på två huvudsakliga områden: sammanlagt används 90 procent av bidragsmedlen för att betala löner och arvoden till kulturaktörer, pedagoger, grupper och institutioner eller till köp av biljetter till föreställningar av olika slag (se figur 2). Detta stämmer väl överens med de beskrivningar som lämnats av Kulturrådet i tidigare uppföljningsrapporter.³⁵ Däremot är det i det närmaste omöjligt att mer detaljerat följa hur mycket av bidragsmedlen som fördelats mellan olika enskilda aktörer.

Figur 2. Skapande skola-bidragets fördelning per kostnadsslag 2011. Procent. Källa: Kulturrådet.

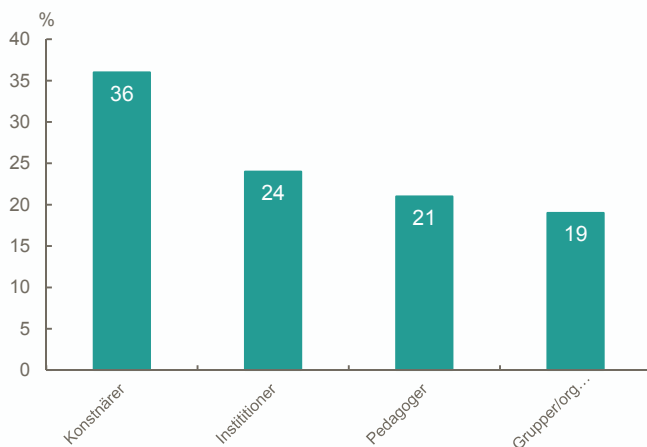
Vem anlitas för bidragen?

Antalet engagerade konstnärer eller pedagoger, fria grupper eller institutioner för Skapande skola-insatser har ökat från 1 049 stycken år 2008 till 2 245 stycken år 2011. Vilka dessa kulturaktörer har varit är inte helt enkelt att beskriva i en tidsserie, då sättet att redovisa har förändrats mellan åren. Först från och med redovisningen av 2011 års bidrag har bidragsmottagarna kunnat kategorisera insatsen i en av fyra givna kategorier som av Kulturrådet definieras på följande sätt:

³⁵ Se Kulturrådet 2010b, s. 10; Kulturrådet 2012a, s. 10; Kulturrådet 2012b, s. 4.

1. författare, bildkonstnär, konsthantverkare, skådespelare, fotograf, arkitekt, musikalartist m.fl. yrkesutövare (också besök i ateljéer, studior etc.)
2. teater-, dans- och dramapedagoger m.fl. yrkesverksamma pedagoger
3. fria teater-, dans- och musikgrupper-/ensembler, cirkusgrupper, organisationer inom konstområdena
4. teater-, dans- och musikinstitutioner, konsthallar, muséer, bibliotek, kulturhus m.fl. lokala, regionala och statliga institutioner

För att se närmare på vilka typer av kulturaktörer som engagerats för Skapande skola-insatser har vi därför utgått från redovisningarna av 2011 års bidrag där 3 357 insatser redovisats med typ av kulturaktör angiven. Sammanfattningsvis drygt en tredjedel av insatserna är enligt redovisningarna utförda av kulturaktörer klassade som kategori 1, konstnärer, en knapp fjärdedel är utförda av kategori 4, institutioner, en dryg femtedel är utförda av kategori 2, pedagoger, och en knapp femtedel är utförda av kategori 3, grupper/organisationer och institutioner (se figur 3). Motsvarande beräkning är gjord även tidigare av Kulturrådet.³⁶

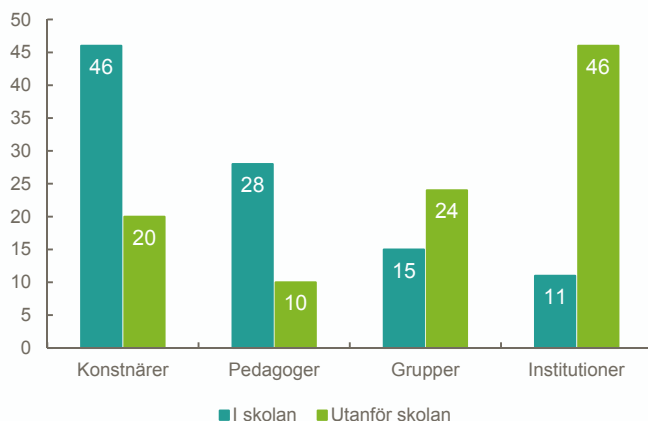

Figur 3. Medverkande i Skapande skola-insatser 2011 fördelade på fyra typer av kulturaktörer. Procent. Källa: Bilaga 1, tabell 5.

Vad som tidigare inte har belysts är skillnaden i fördelningen av kulturaktörernas medverkan vid insatser inom skolan respektive utanför skolan. Medan det vid insatser på skolan är 46 procent av insatserna som görs av konstnärer är det bara

³⁶ Kulturrådet 2012b s. 7.

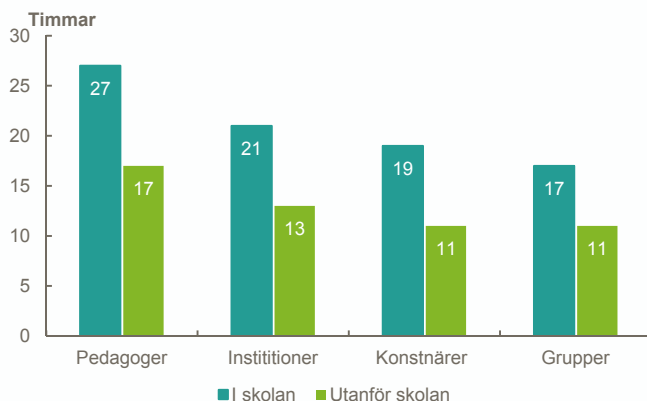
20 procent av insatserna utanför skolan som görs av konstnärer. Och medan det är 28 procent av insatserna i skolan som görs av pedagoger är det bara 10 procent som rapporterats som pedagoginsatser utanför skolan. Däremot är andelen insatser med grupper/organisationer samt institutioner större utanför skolan än inom skolan (se figur 4).

Figur 4. Medverkande i Skapande skola-insatser i respektive utanför skolan fördelat på fyra typer av kulturaktörer. Procent. Källa: Bilaga 1, tabell 5.

Vidare har Kulturrådet tidigare visat hur stor andel av insatserna inom skolan respektive utanför skolan som varit mer eller mindre omfattande räknat i timmar.³⁷ För att fördjupa denna analys har Kulturanalys beräknat hur mycket tid kulturaktörerna engagerats för vid respektive insats. Vår beräkning visar att de aktörer som kategoriserats som pedagoger i större utsträckning än övriga grupper har anlitats för längre tid. Medan pedagogernas nedlagda tid ligger i snitt nära 30 timmar per insats, är konstnärernas och institutionernas lite drygt 20 timmar per insats och gruppernas något lägre. Tiden som läggs ned på insatser utanför skolan är något mindre, men fortfarande är pedagogernas insatser mer omfattande räknat i tid än de övriga kulturaktörernas: pedagogernas insatser är drygt 15 timmar i snitt, medan de övriga kategoriernas insatser genomsnittligen är 10 timmar (se figur 5).

³⁷ Kulturrådet 2012b s. 8.

Figur 5. Genomsnittlig tid per insats i och utanför skolan 2011 fördelat på fyra typer av kulturaktörer. Källa: Bilaga 1, tabell 6 och 7.

Kulturanalys har även utifrån bidragsmottagarnas återrapportering beräknat det totala timantalet för Skapande skola-insatserna. Sammanlagt gav Skapande skola-insatserna 2011 arbete för olika kulturaktörer räknat i antal timmar motsvarande minst 32 årsarbetskrafter.

Kulturutövare eller pedagoger

Enligt återrapporteringarna från 2010 och 2011 har det dessa år i högre utsträckning anlitats aktörer som kan kategoriseras som pedagoger än enligt återrapporteringarna från 2008 och 2009. Visserligen har inte återrapporteringarna genomförts på samma sätt alla de fyra bidragsåren, och kategoriseringen av kulturaktörerna för år 2008–2010 är gjord av Kulturanalys, men skillnaderna är så stora att vi bedömer att det är värt att peka på detta förhållande. Åren 2008 och 2009 kan 8 respektive 10 procent av de totala rapporterade insatserna kategoriseras som gjorda av pedagoger, medan motsvarande andelar för 2010 och 2011 är 25 respektive 21 procent (se bilaga 1, tabell 8).

Det finns flera möjliga förklaringar till denna ökning. En är att Skapande skola-bidraget under 2008 och 2009 endast gällde årskurserna 7–9 och att utvidgningen till lägre årskurser från och med 2010 medfört en större andel insatser med pedagogiska inslag. Ett sätt att kontrollera detta skulle vara att undersöka skillnaderna i medverkan av pedagoger i insatser för olika årskurser 2010 och 2011. Återrapporteringens struktur ger emellertid inte förutsättningar för att göra en sådan analys utan att göra en fullständig genomgång av de öppna svaren i samtliga redovisningar. Dessvärre framgår där inte alltid med önskvärd tydlighet vilka

insatser som gjorts för vilka årskurser, och inte ens när det görs är det möjligt att koppla alla insatser till respektive aktörskategori. För att pröva hypotesen om skillnader i Skapande skola-insatsernas karaktär i olika årskurser skulle en särskild riktad undersökning behöva göras.

En annan möjlig förklaring är att redovisningsmetoderna påverkat resultatet. Andelen pedagoger kan ha varit ungefär densamma samtliga år, men sättet att redovisa aktörernas insats kan ha påverkat hur bidragsmottagarna beskrivit detta. I den första redovisningsblanketten som användes för bidragsåren 2008 och 2009 lyder anvisningen för att fylla i frågan om medverkande aktörer: ”Vilka professionella kulturaktörer (grupper, institutioner, personer) har gjort insatser inom Skapande skola? Redogör för de professionella aktörer som har engagerats i arbetet med Skapande skola. Uppskatta arbetsinsatsen i timmar.” I kolumnen för ”Namn på kulturaktör” anges även som exempel ”Författaren Jon Jonsson eller Norrlandsoperan”. Ingenstans finns incitament för den som redovisar att ange att en pedagogisk insats har gjorts. Ändå har 11 procent av bidragsmottagarna gjort det. Kanske var det i verkligheten ännu fler.

Från och med redovisningen av bidrag som fördelades 2010 fanns en möjlighet för bidragsmottagarna att ange aktörens funktion vid sidan av namn och kulturområde. Att fylla i denna uppgift vid sidan av och som komplement till de fortfarande efterfrågade uppgifterna om namn på kulturaktör samt vilket konst- eller kulturområde aktören verkade inom, kan ha gett bidragsmottagarna större utrymme att ange att aktörerna varit pedagoger. I redovisningsblanketten för 2011 års bidrag är redovisningen av funktion ersatt med en mer strukturerad bedömning. Bidragsmottagaren ska inte längre i ett öppet fält redovisa aktörens funktion. Istället får den redovisande välja mellan de fyra förvalda kategorier som beskrivits i faktarutan ovan. En av de fyra kategorierna är nu uttryckligen pedagog, vilket kan ha påverkat bidragsmottagarna.

Ett påstående som nått Kulturanalys under arbetet med utvärderingen är att somliga Skapande skola-insatser genomförs av den kommunala musik- och kulturskolan. Av återrapporteringarna framgår att detta förekommer, men inte i någon särskilt stor omfattning. År 2011 var det ca 30 insatser där bidragsmottagarna uttryckligen uppgett att det var den kommunala musik- eller kulturskolan som svarat för insatsen. Det handlar om ungefär en procent av samtliga Skapande skola-insatser under 2011. KLYS påpekade emellertid i den intervju som Kulturanalys gjorde att det är i princip fel att Skapande skola-insatser utförs av den kommunala musik- och kulturskolan. KLYS argumenterar att musik- och kulturskolan oftast är inne i skolan redan, och att det genom den inte blir något nytt som tillförs skolan, det blir inte mer kultur.

Konstnärerna är fortfarande 2011 den största verksamhetskategorin, men har alltså minskat i andel av de kategoriserade kulturaktörerna samtidigt som peda-

gogernas andel har ökat. Det ska även konstateras att andelen kulturaktörer kategoriserade som tillhörande kategori 3, grupper och organisationer, har minskat till 2011, medan andelen för kategori 4, institutioner, har ökat. Det finns inte någon entydig riktning i utvecklingen för dessa båda kategorier, tidsserierna med jämförbara data behöver bli längre. Vi konstaterar att det tycks som att insatserna 2011 i högre grad än under Skapande skola-bidragets första år utförs av pedagoger och institutioner än av konstnärer och fria grupper. Återstår att bedöma om detta är en önskvärd utveckling eller inte för uppfyllandet av bidragets ändamål.

Kulturens alla uttrycksformer?

I vilken utsträckning har Skapande skola-insatserna tagit till vara kulturens alla uttrycksformer? Kulturrådet har tidigare redovisat uppgifter för vilka kulturområden insatserna har omfattat för bidragsmottagare 2010, och hur stor andel av alla respondenter som arbetat med respektive konst- och kulturområde.³⁸ Här har Kulturanalys gjort en sammanställning över hur stor andel av bidragsmottagarna som använt olika typer av kultur- eller konstområden i de genomförda insatserna enligt redovisningar för åren 2008–2011 (se bilaga 1, tabell 9).

Kulturanalys konstaterar att Skapande skola-insatserna omfattar en stor bredd av kulturens uttrycksformer, där inget område framstår som omotiverat dominant. De fem största områdena har samtliga år varit teater, dans, musik, konst/bild/form, och litteratur/berättande/skrivande. Mellan två tredjedelar och tre fjärdedelar av alla bidragsmottagare använder dessa områden i sina insatser. I redovisningen för insatser gjorda för bidrag som beviljats 2011 tycks det finnas en viss övervikt för aktiviteter som genomförs *med* elever, även om det utifrån redovisningarna är svårt att göra en fullständig bedömning av denna fördelning.

En iakttagelse är att alla kultur- och konstområden med åren tycks ha fått en ökad andel bidragsmottagare som använder sig av dem i sina insatser, där andelen som redovisar att de använt sig av konst/bild/form har ökat lite mer än de andra. Detta har skett i takt med att Skapande skola kommit att omfatta allt större del av grundskolans årskurser. Hur olika kultur- och konstområden används i olika årskurser är inte möjligt att få fram säkra uppgifter om utifrån den redovisning som är gjord.

Vilken är bidragens räckvidd?

Enligt Skolverket fanns läsåret 2011/2012 i hela landet sammanlagt 4 616 grundskoleenheter med sammantaget 888 658 elever i grundskolan. Under de första åren av Skapande skola, då bidraget riktade sig till elever i årskurs 7–9, var mellan 330 000 och 350 000 elever potentiella deltagare. För 2008 finns inga uppgif-

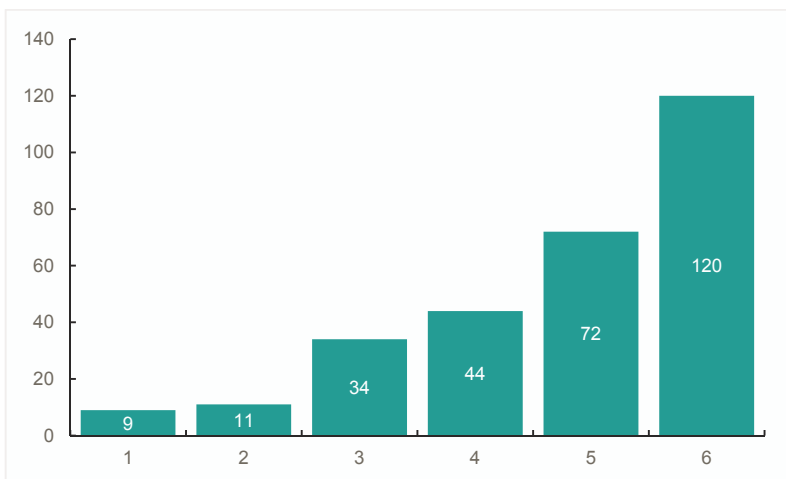
³⁸ Kulturrådet 2012a, s. 11 samt Kulturrådet 2012b, s. 5.

ter om hur många elever de sökande planerade skulle medverka i Skapande skola-insatserna. Men för 2009 planerades för ett deltagande av drygt 200 000 elever, vilket utgjorde 61 procent av alla barn i de aktuella årskurserna. Till 2010, när även mellanstadiet årskurser blev föremål för Skapande skola-bidraget, hade andelen ökat till 67 procent. Åren 2011–2013 har andelen planerat medverkande elever stigit långsamt från 67 till 69 procent (se bilaga 1, tabell 10). Lite drygt två av tre elever räknar alltså de sökande skolhuvudmännen med ska kunna ta del av Skapande skola-bidragen. Att det inte är fler beror på att inte alla kommuner och privata skolhuvudmän söker bidraget, att inte riktigt alla sökande beviljas bidrag, eller att de som beviljas bidrag inte tänkt genomföra projekten på alla kommunens eller företagens skolor eller på alla årskurser i skolan.

Utifrån bidragsmottagarnas redovisningar framgår att andelen elever som faktiskt deltagit i Skapande skola-verksamheter är mindre än två tredjedelar. När projekten verkligen genomförts var det 2011 – det år som det senast finns redovisningar för – 55 procent, eller lite mer än varannan av de elever som hade kunnat medverka, som faktiskt hade tagit del av Skapande skola-insatserna. Att andelen är mindre jämfört med vad skolhuvudmännen planerat för beror på att vissa projekt inte beviljats så mycket pengar som man ansökt om, och på att projekt fått justerats i omfattning av andra orsaker.

Det finns ett par kommuner som fram till och med 2012 aldrig hade sökt Skapande skola-bidrag och ytterligare några som sökt men aldrig fått. Kulturrådet har bedrivit aktiv uppsökande verksamhet gentemot dessa kommuner och under 2013 kom ansökningar från de sista kommunerna. Landets samtliga kommuner har alltså någon gång sökt Skapande skola-bidrag. Under hela perioden 2008–2013 har drygt fyra av tio (120 stycken) av landets kommuner beviljats bidrag alla de sex åren och två tredjedelar (192 stycken) har beviljats bidrag minst fem av sex år.

Det är nu 9 kommuner som har beviljats Skapande skola-bidrag endast en gång. En av dessa återfinns i Norrbottens län, en i Västerbottens län, två i Stockholms län, två i Södermanlands län, två i Västra Götalands län och en i Kronobergs län. Dessa mindre aktiva kommuner är alltså spridda över nästan hela landet och någon riktigt tydlig geografisk tendens går inte att se. Ett gemensamt drag för de nio kommunerna finns dock, nämligen liten befolkning. Av de nio kommunerna är det sju som har en befolkning mindre än 12 000 invånare. Av de 20 kommuner som fått bidrag från Skapande skola vid bara två av de hittills sex fördelningarna är det 16 kommuner som har mindre befolkning än 12 000 invånare. Det finns en tydlig överrepresentation av små kommuner bland dem som har lägst aktivitet inom Skapande skola.

Figur 6. Antalet kommuner som beviljats Skapande skola-bidrag olika många år. Källa: Kulturrådet.

Ett liknande mönster återkommer i fördelandet av andra statliga bidrag till kommunal skolverksamhet. Under fem år av bidragsfördelning till Läsa-skriva-räkna-projekt 2008–2012 är det sammanlagt tolv kommuner som av olika skäl inte tagit del av bidraget ett enstaka år och i ett fall två år. Endast en av dessa tolv kommuner har fler än 10 000 invånare. Det finns bland de tolv en övervikt av kommuner från norra Sverige. En av kommunerna återfinns bland de kommuner som fått Skapande skola-bidrag endast ett år. Den kommun som tagit del av Skolverkets Läsa-skriva-räkna-bidrag bara tre av de fem åren återfinns även bland de kommuner som erhållit Skapande skola-bidrag minst antal gånger (två av sex år). I övrigt har åtta av de kommuner som missat Skolverkets bidrag ett enstaka år fått Skapande skola-bidrag fyra år eller fler. Tre av dem har haft Skapande skola alla sex åren.

Matematiklyftet är en annan av de satsningar på projektbidrag till utvecklingsverksamhet inom skolan som Skolverket administrerar. Under åren 2009–2011 var det tre kommuner som inte sökte bidrag för matematiklyftet. Ytterligare 42 kommuner har sökt men inte fått något bidrag beviljat. Sju av de 45 kommunerna som inte fått pengar från mattelyftet 2009–2011, varav en inte sökt bidraget något år, hör även till de 20 minst aktiva kommunerna inom Skapande skola – de som fått bidrag bara högst två av de sex bidragsåren. Bland de 20 fick ytterligare sju bidrag för endast ett projekt. Det genomsnittliga antalet beviljade ansökningar per kommun från matematiklyftet för perioden var 2,67 och medianen var 2. Det

innebär att 14 av de 20 minst aktiva kommunerna inom Skapande skola var mindre lyckosamma än både genomsnittet och medianen för matematiklyftet.

Skolverkets utvecklingsmedel för att främja entreprenörskap och entreprenöriellt lärande fördelades åren 2009 och 2011–2012 till 98 av landets 290 kommuner något av de tre åren. Av de 20 minst aktiva kommunerna inom Skapande skola har 15 aldrig ansökt om entreprenörskapsbidraget. Tre av kommunerna har fått bidrag ett år, medan två av dem har fått bidrag två år.

130 kommuner har sökt Film i skolan-medel från Filminstitutet under perioden 2008–2012, varav 122 har beviljats stöd. Ingen av de kommuner som erhållit Skapande skola-bidrag endast ett år har fått Film i skolan-bidrag, bara en av de kommunerna har ansökt om Film i skolan ett år men fick då avslag. Av de elva kommunerna som fått Skapande skola-bidrag bara två år har åtta aldrig sökt, två har sökt och fått bidrag ett år, en kommun har sökt och fått bidrag två år. Sammantaget innebär det att av de 20 minst aktiva kommunerna i Skapande skola har 16 aldrig heller sökt om Film i skolan.

Utifrån denna analys av hur olika utvecklings- och projektbidrag, avsedda för verksamheter inom skolan, har sökts och fördelats till landets kommuner kan fyra kommuner pekas ut som särskilt överksamma: de har sökt och fått Skapande skola-bidrag endast ett år och har under de undersökta perioderna inte fått Film i skolan-bidrag från Filminstitutet och vare sig entreprenörskapsmedel eller bidrag från matematiklyftet från Skolverket. Ytterligare fyra har fått bidrag från matematiklyftet och därtill ytterligare fyra har fått Skapande skola-bidrag två år men inget av de andra bidragen.

Tabell 3. Ansökta och beviljade bidrag för 20 kommuner.

Kommun	Beviljats Läsa- skriva-räkna projekt alla år 2008–2012	Antal beviljade projekt inom Matematik-lyftet 2009–2011	Beviljats bidrag för Entreprenör- skap 2009, 2011, 2012	Sökt Film i skolan-bidrag 2008–2012	Antal år med Skapande skola-bidrag 2008–2013
1	x	1			2
2	x				1
3	x	4		x	2
4	x	1	x		2
5	x	1	x	x	2
6	x	2		x	2
7	x		x		2
8	x	1			1
9	x	2			1
10	x	2			2
11	x				1
12		1			1
13		1			2
14	x				1
15	x		x		2
16	x				1
17	x	1		x	1
18	x	2	x		2
19	x				2
20	x	2			1

Källa: Skolverket, Filminstitutet, Kulturrådet.

Skapande skola-projekten finansieras inte helt och hållet med det statliga bidraget. Många kommuner och privata skolhuvudmän går in med egna ekonomiska insatser. Bland de privata huvudmännen har det 2009–2011 varit cirka två tredjedelar av de beviljade huvudmännen som redovisat att de haft egna utgifter för Skapande skola-verksamheten. Insatsens storlek har ökat och genomsnittsinatsen för de privata huvudmän som gjort en egen insats var 2011 nästan dubbelt så stor som 2008. De kommunala huvudmännens insatser har varit större, men varierat mer. Andelen kommunala huvudmän som kompletterat det statliga bidraget med egna ekonomiska medel har varit omkring två tredjedelar 2008, 2009 och 2011, men var större än tre fjärdedelar 2010. Insatsernas storlek har varit i genomsnitt mellan 77 000 kronor och 156 000 kronor per kommun med egen insats. Sammantaget har kommunernas egna insatser uppgått till 16–19 procent av det statliga bidraget. Det kan finnas anledning att se över vilka incitament som kan skapas för att kommunernas egen finansieringsgrad ska öka. Till exempel finns idag ingen reglering för att egna insatser ska göras, eller att kommunerna ska garantera att deras övriga insatser för kultur i skolan inte minskar när de beviljas ett Skapande skola-bidrag.

Tabell 4. Skolhuvudmännens redovisade egna ekonomiska insatser i Skapande skola 2008–2011.

År	2008	2009	2010	2011
Antal kommuner med egen insats	125	102	196	169
Summa miljoner kronor	9,6	11,5	17,3	26,4
Egen insats per kommun	77 000	113 000	88 000	156 000
Antal privata huvudmän med egen insats	27	29	66	55
Summa miljoner kronor	0,5	0,8	2,0	1,9
Egen insats per privat huvudman	18 500	27 500	30 000	34 500

Källa: Kulturrådet

Resultat

Långsiktig integrering

Skapande skola-bidraget ska bidra till att kulturella och konstnärliga uttryck långsiktigt integreras i skolan. Skapande skola introducerades 2008 och det kan ännu efter fem år vara svårt att tala om vilka långsiktiga effekter ett bidrag av det här slaget har haft. Genom intervjuerna och i sin läsning av ansökningar, handlingsplaner och återrapporteringar har forskargruppen sett hur ambitionen är att göra kulturen till ett integrerat inslag i den ordinarie skolverksamheten. I skolornas redovisning av hur Skapande skola bidragit till skolans måluppfyllelse är det framförallt de sociala målen som man på huvudmannanivå ger exempel på. I en redovisning exemplifieras detta genom kulturens *potential* att ge

självkänsla och framtidstro, skapa relationer till varandra, ge ökad inblick i varandras olikheter eller likheter, tränar eleverna i samarbete, förmåga att ta plats och ge plats, att lyssna och bli lyssnad på samt att kommunicera.

En kommunal samordnare påpekar i intervju att det i praktiken dock är svårt för skolorna att direkt koppla samman Skapande skola med förbättrade studieresultat. Däremot, menar samordnaren, är de flesta skolor överens om att lust, glädje och nya inlärningsmetoder generellt sett ökar motivationen som indirekt påverkar bl.a. studieresultat. Enligt en annan redovisning har eleverna fått ökad läslust och bättre studieresultat i svenska. Detta är något som ansvariga på huvudmannanivå i den aktuella kommunen inte är lika säkra på i en intervjusituation.

Forskarna noterar att återrapporteringarna generellt är positiva i tonen och tenderar att fokusera på lyckade exempel snarare än att ta formen av kritiskt reflekterande kommentarer, vilket intervjuerna i högre grad kännetecknats av. Liksom kring *Den kulturelle skolesekken* tycks det finnas en godhetsdiskurs kring kultur för barn och unga.³⁹ När den statliga styrningen efterfrågar återkoppling som förstärker en sådan diskurs finns det risk att kritik mot hur Skapande skola har fungerat på lokal nivå inte får ta plats, och därmed försvåras en produktiv utveckling. Den fortsatta presentationen av utvärderingens resultat bygger i allt

³⁹ Diskussionen i Norge om den goda kulturen och den inneboende svårighet som finns i kulturfältet att kritisera eller ifrågasätta vissa aspekter av det utan att därmed per automatik definieras som motsatsen till god, härstammar från Sigrid Røyseng och hennes avhandling *Den gode, hellige og disiplinerte kunsten. Forestillinger om kunstens autonomi i kulturpolitikk og kunstledelse* (2007). När konsten och kulturen har barn som målgrupp kan ett slags dubbel godhet uppstå, som gör det än svårare att ifrågasätta syften, organisering eller innehåll, menar i Røysengs efterföljd Heidi Stavrum i sin uppsats "Begeistringsforskning eller evalueringstyranni? Om kunnskap om kunst for barn og unge" (2011). Diskussionen om *Den kulturelle skolesekken* som ett "godhetsprosjekt" tas upp av Rykkja och Homme i den norska forskningsrapporten redigerad av Breivik & Christophersen (2013), s. 98–104.

väsentligt på forskargruppens intervjuer, med har även kompletterats med material inhämtat i intervjuer som Kulturanalys genomfört med handläggare från Kulturrådet, en representant för Skolverket och tre representanter för KLYS.

Hur långsiktiga effekter upplevs från olika perspektiv

Trots att rektorer anger långsiktighet som en av sina viktigare uppgifter är forskargruppens bedömning att de generellt har svårt att säga något konkret om Skapande skola-aktiviteternas långsiktiga effekter i den egna verksamheten. På direkta frågor om huruvida Skapande skola påverkat eller förändrat något i undervisningen och om det bidragit till en ökad kännedom om det lokala kulturutbudet eller lett till några bestående kontakter av något slag, svarar flertalet rektorer att det inte är något de kan uttala sig om.

De lärare som forskargruppen har mött och som har positiva erfarenheter av Skapande skola menar att Skapande skola bidragit till att inspirera dem i fråga om hur de kan arbeta i sin vardag. De ger uttryck för att de har fått en ökad tillit till att en integration av kulturella och konstnärliga uttrycksformer långsiktigt kan berika undervisningen formmässigt vad gäller upplägg och genomförande. Inspirationen är sprungen ur lärares positiva erfarenheter av att tillsammans med elever få tillgång till kulturaktörers professionella kunskaper. Lärare menar att det breddat deras kompetenser och bland annat gett upphov till att nya undervisningsmaterial skapats, vilka också har återanvänts vid senare lektionstillfällen. Hur mycket av arbetssättet i klassrummet som har förändrats eller vilka andra mer långsiktiga konsekvenser Skapande skola har medfört menar lärarna är svårt att veta.

Emellertid finns det exempel på hur introduktionen till kulturens värld och de skapande yrken den inrymmer öppnar vägar för elever vars intresse för något konstområde väckts eller förstärkts genom Skapande skola-verksamheten. Vissa insatser kan leda till att medverkande kulturutövare ordnar extra kurser utanför skoltid inom sitt område, att elever söker praoplatser på arbetsplatser som de fått kontakt med genom insatsen eller att lärare och elever gör återbesök hos en medverkande kulturaktör efter Skapande skola-projektets slut.

Ett långvarigt samarbete gör på sikt att man lär känna varandras kompetenser och att relationen mellan skola och kulturliv utvecklas till att bli ett mer jämbördigt utbyte av professionella erfarenheter. Ett exempel är det fortsatta samarbete som en högstadieskola inlett med en kulturaktör som skolledning, lärare och elever lärde känna som en följd av ett Skapande skola-projekt. Långsiktigheten beror på om att man har lyckats bygga upp ”någon form av kontaktnät”. Det kan som sagt betyda fortsatt konstnärlig verksamhet i skolmiljön men också att konstnärliga utövare har bjudits in till lokala bibliotek för workshops eller till kvällssittningar som också erbjudits allmänheten. Denna typ av återkoppling eller spontana fortsättningsarbete berättas det om av både lärare och kulturaktörer.

Effekter i termer av måluppfyllelse

Med utgångspunkt från skolans uppbyggnad kring läroplaner och målstrukturer skulle ett tecken på att Skapande skola-aktiviteterna faktiskt integreras i den löpande skolverksamheten kunna vara att de ger avtryck i betygsättningen. I forskargruppens material visar sig rektorer överlag inte vara insatta i om det elever gör inom ramen för Skapande skola-projekt ligger till grund för lärares bedömning och betygsättning. Enligt de intervjuade lärarna är det för vissa ämnen uppenbart att insatsen i ett projekt har betydelse, för andra ämnen blir det inte lika givet att göra en direkt koppling. Men även om Skapande skola, enligt lärarna, inte alltid får betydelse för elevens ämnesbetyg så påverkar det lärarnas helhetsbedömning av eleverna. Lärarna vittnar t.ex. om hur elever, som aldrig skulle vågat ställa sig upp inför en grupp och redovisa, klarade detta jättebra i det genomförda teaterprojektet. Med en ökad självkänsla hos eleverna blir det då också lättare för eleven att visa vad denne kan, vilket i förlängningen också ger läraren en möjlighet att bedöma elevens prestationer. Lärarna framhåller att allt som pågår i skolan samtidigt innebär en form av observation som självklart har betydelse för möjligheten att göra en allsidig bedömning. Lärarna är överens om att elever som i vanliga fall inte är högpresterande kan prestera mycket bra när de får möjlighet att använda olika uttrycksformer, och att lärarna ser andra kvaliteter hos elever som vanligtvis inte uppmärksammas i skolan.

Lärarna berättar att om Skapande skola-projekten ska ge underlag för en bedömning av elevernas insatser, så är det viktigt att elever såväl som föräldrar informeras om detta redan från början. Detta medför att man måste ha tydliga mål med Skapande skola-projekten. Det räcker inte med att det är trevliga projekt i största allmänhet. För att Skapande skola ska kunna bidra till en ökad måluppfyllelse behöver det enligt lärarna finnas kopplingar till läroplan och kursplaner. Det skapar en annan utgångspunkt för hela projektet.

Det finns anledning att se på hur Skapande skola-projekten mer konkret integreras i skolans undervisningsämnen. I intervjuerna med rektorer ges exempel på hur t.ex. smide och glas har kopplingar till kemi och fysik samt hur glas är mer än en konstform och hur hemkunskapsämnet inrymmer historiska perspektiv. I kontrast beskrivs hur ett dansprojekt varit svårare att integrera. I dansprojektet har ambitionen främst varit att fokusera på glädjen med dans och vad dans som uttrycksform kan ge eleverna på ett mer individuellt plan, vilket i sättet att förklara visar att det för just denna rektor har varit svårare att koppla till skolämnen. Vid en jämförelse mellan olika satsningar i en annan skola framhåller en rektor att alla inte tycker att kultur är viktigt. Kultur framställs mer som ”nöje” för några få, medan till exempel matematik är någonting som är ”på riktigt” och ”på allvar”. Det finns en bild av Skapande skola som något som pågår i särskilda ämnen, och i ämnen som inte hör till de mest prioriterade, genom exempelvis nationella prov. En lärare uttrycker det på följande sätt:

Skapande skola är egentligen knutet till musik, bild och drama, det är estetiska ämnen och de har inte den tyngden som matte, svenska och engelska [...]. Alltså dessa ämnen värderas högre och de estetiska ämnena kommer alltid sist.

Utifrån ett teaterprojekt inom ämnet engelska resonerar en rektor om betydelsen av att få in skapande processer på ett naturligt sätt i fler ämnen. Det aktuella projektet har upplevts positivt av elever och rektorn resonerar:

Vad är det som händer? Varför blir det så starkt? Om vi hade gjort så med matteundervisningen så kanske alla eleverna hade haft A och vetat exakt vad vi höll på med och kommit ihåg vad vi gick igenom i sjuan. Det hade varit fantastiskt. Skulle man kunna använda det i fler ämnen än bara i det typiskt enkla ämnena?

Vissa rektorer talar om att ”ställa om skolan” för att koppla Skapande skola till skolans ämnen och kunskapsmål. Det handlar om hur kulturella inslag kan ”färga av sig på olika ämnen” och att få både lärare och elever att se hur det kan gå till.

Men allt detta är än så länge nästan uteslutande förhoppningar och idealbilder och antaganden, vilket har att göra med att det saknas genomtänka och systematiskt gjorda utvärderingar som förmår att fånga in de långsiktiga effekterna. Om Skapande skola verkligen har dessa effekter är inte rektorerna kapabla att svara på.

I intervjuer med lärare tycks det däremot vara enklare att se vilka effekter Skapande skola-insatserna kan ha. Det som framförallt kommer till uttryck när lärarna talar om Skapande skola-satsningen är att projekten som de har varit delaktiga i har gett eleverna en stolthet över det som de har gjort, tillverkat och upplevt. Arbetet tillsammans i olika åldrar, äldre och yngre elever tillsammans, där alla på olika sätt var delaktiga, har skapat en stark känsla av gemenskap på skolan. Att låta olika åldrar arbeta tillsammans har varit ett framgångstänkande enligt lärarna. Det skapar en sammanhållning när både lärare och elever är med i Skapande skola-projekt och det ger så mycket och ”blir något som förenar hela skolan”.

Skapande skola kan bidra till att elever får en ny arena att verka på. Det är vanligt att lärare upptäcker både nya och förändrade sidor hos sina elever. Elever som är ”jättebliga i klassrummet och inte säger så mycket – när de står på scen så blommar de upp jättemycket så det märks att kultur i olika former är viktigt för dem”. Elevernas självkänsla kan påverkas enligt lärarna samt ge eleverna underlag för reflektion över vad som är viktigt i livet. Att få möjlighet att möta en konstnär ger samtidigt bilder av yrken som eleverna kanske inte ens tänkt på. En kulturaktör drar just denna aspekt av saken till sin spets genom att till eleverna ställa frågan: ”Har du tänkt på att ditt jobb kanske inte finns?” Det kanske återstår för eleven att själv att skapa sitt yrke.

Bilden av Skapande skola som verktyg för vidgande av elevernas perspektiv bekräftas av andra kulturaktörer som forskargruppen intervjuat. Kulturaktörerna lämnar många vittnesmål om elever som nedvärderar sitt eget skapande, är själv-censurerande och känner rädsla för att sjunga, spela och uttrycka sig, men att Skapande skola-insatsen kan ändra på denna självbild. Kulturaktörernas kommentarer pekar på att eleverna behöver stödjas i sitt fria och kreativa skapande och i tron på möjligheten att utvecklas, och inom ramen för Skapande skola kan, menar kulturaktörerna, en utveckling ske.

Enligt flertalet rektorer är det dessa mer övergripande kompetenser som kommer i fokus i Skapande skola-projekt. Det är då mindre tydligt att det handlar om specifika kunskapsmål och kunskapskrav i relation till kursplaner. Snarare talas det här om generiska färdigheter och kompetenser som elever tränas i under lång tid. Det kan exempelvis handla om kritiskt tänkande, analysförmåga och värderings- och kommunikationsförmåga samt samarbetsförmåga, självständighet och ansvarstagande.

Utifrån dessa begrepp kan Skapande skola-insatsernas funktion bli mer begriplig för alla lärare, och även för personer utanför skolans värld kan det bli lättare att förstå vad det handlar om. Det är inte specifika kunskapsmål i vissa ämnen utan mer hur elever utvecklar kompetenser, förmågor och omdömen, som en rektor här framhåller. Utifrån att ”det finns samma förmågor som bedöms i flera olika ämnen” finns det också skäl för lärare att i högre grad samarbeta och organisera skolverksamheten till att bli mer inriktad på att arbeta tillsammans i projekt. Flera lärare lämnar kommentarer som pekar i riktning mot att mervärdet med Skapande skola finns i möjligheten att koppla samman olika ämnen. Om det skapas kontinuitet och långsiktighet kommer enligt lärarna också an på vilken kulturyttring det handlar om. Lärarna gör här en distinktion mellan aktiviteter som utgör mer fristående *upplevelser*, exempelvis musik, och sådana aktiviteter som mer tydligt inrymmer ett *budskap* och som kräver mer bearbetning, exempelvis teater.

Tomtebloss med låg prioritet

Genomförandet av Skapande skola-insatserna leder, som visats ovan, ofta till positiva möten, som kan leda vidare till fortsatta verksamheter på olika vägar. Men en vanlig reflektion från såväl lärare som elever och kulturaktörer är samtidigt att insatsen inte blir något annat än ett tillfälligt besök, som inte sätter några djupare spår. Ofta är det punktinsatser som görs som pågår ett tag och sedan försvinner. Ett tomtbloss som brinner med sprakande låga några ögonblick utan att ge någon varaktig verkan för verksamheten på sikt.

Skapande skola blir ofta enligt lärarna något som ligger vid sidan om den ”vanliga” undervisningen, och kan även uppfattas som en tidstjuv, något som stjälar tid från det som egentligen borde uträttas. Detta är ett dilemma som visar på svårigheten att integrera Skapande skola i undervisningen. Om rektorn inte är tydlig

med att visa att Skapande skola är prioriterat och med att dela ut ansvar och mandat till en samordnande kraft på skolan riskerar projekten att bli ”mer som öar i undervisningen”, som en lärare uttrycker det. Under dessa förhållanden blir det lätt att projekten rinner ut i sanden:

Det har mer blivit happenings. Det har inte genomsyrt utan mer varit dagar då eleverna fått göra något annat, något roligt som på en friluftsdag.

I intervjuer med eleverna framkommer samma bild av Skapande skola som något vid sidan av det ordinarie, det riktiga skolarbetet. Det är tydligt i elevernas berättelse att Skapande skola ”är något utöver det vanliga, något extra, de var här och gjorde det och sen var det back to school”. En elev berättar: ”Jag tror lärarna såg det som något vid sidan om, nästan som något underhållningsaktigt.” Skapande skola ses av eleverna som ett projekt som inte kuggar in i den undervisning som pågår i skolan och har enligt eleverna inte haft någon större inverkan på skolans fortsatta arbetssätt. För vissa elever kan Skapande skola ur ett sådant perspektiv vara en form av vila från det i övrigt bedömningsstyrda skolarbetet. För andra elever är en förutsättning för att engagera sig i Skapande skola och vara delaktig i planeringen att det framgår hur det har med skolarbetet att göra. För elever präglade av ett starkt nyttotänkande i relation till sina studieprestationer, finns det en risk att Skapande skola-insatser som inte är tydligt kopplat till det löpande skolarbetet framstår som något som ligger vid sidan, och som tar tid från den egentliga undervisningen. Eleverna ställer frågor till kulturaktörerna och till lärarna: Vad får jag ut av detta? Vad blir det för betyg?

Mot bakgrund av denna bild av Skapande skola som ett sidospår till den egentliga skolverksamheten blir en inte oviktig fråga vilken status Skapande skola-bidraget har i skolvärlden. En lärare beskriver t.ex. att arbete med vissa projekt ger utslag i lönekuvertet, men att så inte varit fallet då det gäller de lärare som arbetar med Skapande skola-projekt.

Mattelärarna fick för några år sedan 300 000 i ett projekt. Det var något de hade kämpat för så det var ju lite som att vinna högsta vinsten för dem. Det var något inte alla skolor fick så det var stort. Så alla mattelärarna är nu undantagna vid studiedagarna. Det är ju statushöjande, men Skapande skola det bara droppar in pengar och då är det bara något vi ska göra av med. Det höjer ingen status.

Intressant är att det lokala initiativet och engagemanget kring matematik ger utdelning och renderar en större tyngd och status, till skillnad från pengarna från Skapande skola som ses komma med en slags automatik. I det perspektivet är det inte självklart att man ska söka medel från Skapande skola-satsningen.

Jag har tyckt att vi inte ska söka, men så har vi gjort det ändå. Det är ju alltid bra att få pengar. Men jag har tänkt att är inte intresset och engagemanget

större från kollegorna så varför ska vi lägga tid och kraft på det [...] det är så lätt att säga att vi ska vara med på allting men jag tror inte det är bra i alla lägen.

Skapande skola kan uppfattas som både viktigt och intressant, men om det finns andra konkurrerande eller överordnade krav inom skolväsendet kan arbetet med Skapande skola bli lidande. "Hur ska man hinna med det också?" I intervjuerna framkommer att rektorers och lärares ökade arbetsbördor och utvidgade arbetsuppgifter gör det svårt att få tiden att räcka till och att förmå prioritera rätt. Så länge som arbetet med kulturella och konstnärliga uttryck utkonkurreras av andra mer tvingande åtaganden, kommer det att vara svårt att uppnå målet om långsiktig integrering.

Betydelsen av ledningens intresse och engagemang

De kommunala representanterna talar i intervjuerna om hur viktigt det är att rektorerna visar intresse och engagemang för att arbeta med Skapande skola om projekten ska bli lyckade. Skolledningen behöver vara tydlig med att Skapande skola-insatsen är en prioriterad verksamhet. Det kan vara genom att bidra i ansökningsprocessen, det kan vara genom att visa intresse för aktiviteterna och undvika krockar med andra av skolans ansvarsområden under genomförandet, det kan vara i uppföljningsarbetet och i återförandet av ny kunskap till verksamheten.

Det krävs en rektor som engagerar sig och som talar om att det här är viktigt. [...] Är rektor engagerad och ser till att alla är informerade på rätt sätt så blir det ju också en trygghet i arbetslagen. I och med att rektor är tydlig och att lärarna är tydliga så blir det också tryggt och tydligt för eleverna.

Om ledningen för skolan ser vinsterna med att låta eleverna bli skapande skulle ett sådant engagemang i Skapande skola-projekt också vara föremål för lärares lönesättning. Kultur och Skapande skola ska lyftas upp i rektorens resultatutvecklingssamtal, menar en kommunal samordnare.

Lärarna som intervjuats framhåller på samma sätt att rektorerna är mycket viktiga för att det ska bli lyckade Skapande skola-projekt. Dels för att ge projekten legitimitet, dels för att projekten inte ska vara beroende av enskilda eldsjälar. Legitimiteten stärks genom att rektorn engagerar sig och visar att projektet har prioritet. Och genom att skapa en struktur för arbetet undviker man att projekten hängs upp på enskilda medarbetare. Eftersom lärare har svårt att få tiden att räcka till är det extra betydelsefullt att rektor och skolledning tar som sin uppgift att presentera en helhet kring projekten.

Även i intervjuerna med rektorerna belyses rektorens egen betydelse som chef och arbetsledare. Särskilt i situationer då en rektor initialt kan möta ett visst motstånd från lärare som inte är övertygade om mervärdet med Skapande skola:

Det finns de lärare som inte är engagerade. Men alla ska vara med, men det är inte alla alltid, då handlar det om vem som är rektor och vem som inte är rektor och vart vi ska [...] Under tiden projektet pågår är det inte alltid bara positivt. Det kräver jobb, engagemang och att man pekar med hela handen.

Enligt en rektor är rektorns roll gentemot lärarna att ”peka på att det [Skapande skola] är viktigt för verksamheten totalt sett”. Det beskrivs betydelsefullt att involvera personalen tidigt i planeringsarbetet, annars är risken att Skapande skola ”bara blir något som trillar ner” i verksamheten. Man har enligt rektorerna större möjlighet att få alla att bli engagerade om man är lyhörd nedåt i organisationen. Rektorerna är betydelsefulla som ledaren som visar att Skapande skola är något viktigt och något som man verkligen vill arbeta med. Som rektor handlar det bland annat om att stödja lärarna. Då rektorerna får idéer och projekt presenterade för sig ligger det i rektorns roll att se till att de aktiviteter som planeras får en spridning över skolan som helhet. Det innebär till exempel att se till att det inte blir någon enskild lärare och/eller något ämne som överbelastas. Och när en viss lärare pekats ut som koordinator måste rektorn ge denna person mandat och resurser att leda arbetet.

Vissa rektorerna kan uppfatta det som ”segt” att driva Skapande skola gentemot lärarkollektivet. Inte minst tycks problemet här handla om att lärarna uppfattar att de måste avsätta tid från sin egen ämnesundervisning då Skapande skola-aktiviteter ska genomföras. Skapande skola ses då som något som ligger vid sidan av det egentliga uppdraget för lärare. Några rektorerna menar att de för egen del måste avsätta mer tid för att föra diskussioner med lärarna om just betydelsen av Skapande skola. Lärares delaktighet och engagemang hänger därmed mycket på hur tankar och idéer med Skapande skola-projekt uppfattas, förankras och legitimeras.

Integrering av kulturella och konstnärliga uttrycksformer kan i sig självt bli ett sätt för rektorerna att få med sig skolans personal. Om Skapande skola-aktiviteterna integrerats i planeringen, som också har koppling till målen i kursplanerna för de olika ämnena, blir de en tydligare del av skolverksamheten. En rektor beskriver att vad elever gör inom ramen för Skapande skola på så vis även blir föremål för bedömning och betygsättning och att det fungerar engagerande för lärare. På så sätt undviker man att Skapande skola-aktiviteterna uppfattas som något som ligger vid sidan av den egentliga skolverksamheten.

Två världar

Det är dock inte alldeles enkelt för alla skolledare att argumentera för Skapande skola. Att Skapande skola på statlig nivå styrs från kultursektorn och inte har någon tydlig anknytningspunkt i utbildningssektorn uppfattas på flera håll som ett problem. En förvaltningschef på huvudmannanivå citeras av forskarna:

Jag är inte säker på hur de olika departementen har pratat med varandra. Alltså hur utbildningsdepartementet och kulturdepartementet har pratat med varandra i denna satsning. Man har inte underlättat i retoriken i det som handlar om timplan och annat så det får göras lokalt på något sätt. [...] Alltså om staten tyckte att det här är jätteviktigt och bra då skulle man skapa en läroplan som också förespråkade de estetiska läroprocesserna och som inom systemet gav möjlighet att använda det på ett annat sätt men det tycker jag inte man gör idag.

En kommunal samordnare beskriver hur Skapande skola tydliggör en uppdelning av skolan i "två världar", när estetiska och konstnärliga aspekter av skolans vardag uppfattas vara undervärderade samtidigt som skolresultat ska kunna mätas och visas upp.

Rektorerna lämnar liknande kommentarer. I rektorernas utsagor framträder t.ex. hur Skapande skola utgör en särskild utmaning, då satsningen landar i en verksamhet som är under utbildningspolitisk reformering. Skapande skola ses av flertalet rektorer som *en del* i skolans arbete med måloppfyllelse. På frågan om Skapande skola bidrar till måloppfyllelse svarar en rektor att det borde kunna göra det i ännu högre utsträckning. Samtidigt framhålls att det finns institutionaliserade skillnader mellan skola och kulturliv som inte lätt överskrids.

Kultur kan inte stå för skolans måloppfyllelse, inte en chans, men det är en del i det. Basen för skola är skola och basen för kultur är kultur. Jag tror det dröjer länge innan vi kommer ifrån det.

Även om Skapande skola kan bidra till skolans arbete finns en kritik mot kulturpolitikens intåg i skolan.

Samtidigt kan man tänka att varför ska det vara skolans uppdrag? Vi ska utbilda, vi har en läroplan, vi har alla de här ämnena. Vi klarar det som står i vårt uppdrag hyfsat bra även om inte Skapande skola funnits.

Huvudmännen har en stark tilltro till kulturens möjligheter att bidra till skolans utveckling. Men de känner att de inte har politiskt stöd att fullt ut arbeta i den riktningen eftersom de menar att den politiska legitimeringsdiskursen för det delvis saknas, eller är i disharmoni. Talet om resultat, betyg och bedömning gifts sällan samman med estetiska läroprocesser, och istället finns det röster som talar för att en ökad likriktning av skolans arbete kan ske, snarare än en ökad variation där olika lärandesätt stimuleras. Det som ska bedömas och kontrolleras kan, menar en huvudman, skapa en skola där kreativitet får mindre snarare än större plats. Även rektorer har lämnat liknande kommentarer om att vid sidan av Skapande skola "har hela samhällstrenden fokus mot att mäta och mot resultat. [...] När det är det man kommer att kontrollera så jobbar man ju naturligtvis med det." Lärarna ger också uttryck för denna problematik som ett slags motsägelsefullhet.

Genom Kulturrådet görs satsningen på mer kultur i skolan och från Skolverket efterfrågas ett annat fokus som handlar om betyg, den mätbara kunskapen och internationella jämförelser, vilket lärarna framhåller som bekymmersamt.

Det finns en risk att den styrning som sker via myndigheters kontroll och bedömning av utfall också gör att skolverksamheten på mer ensidiga sätt inriktas på samma saker som denna resultatstyrning väljer att kontrollera och bedöma. Kultur som innehåll i undervisningen prioriteras därmed inte eftersom ”varje lärare bara är fokuserad på att klara av sitt eget ämne och klara av att sätta sina betyg. Jag kan inte släppa två minuter ens om man ska klara de nationella proven i matte.” Det finns både en självkritik och en systemkritik i ett sådant resonemang.

Rektorerna menar att Skapande skola-satsningarna inte är något inspektionsmyndigheten frågar om vid sina skolbesök. Skapande skola är inte heller något som diskuteras i rektorsutbildningen. De i stort sett entydiga svaren att detta inte sker i något av sammanhangen säger något om hur styrningens inriktning får betydelse för vad rektorer prioriterar. Även från lärarhåll finns röster som önskar att Skolinspektionen ägnade mer uppmärksamhet åt de estetiska ämnena.

I forskargruppens intervjumaterial finns önskemål om att regeringen, på motsvarande sätt som den genom förordningen för Skapande skola skrivit in att verksamheten ska bedrivas i förhållande till skolans mål, inom ramen för utbildningspolitiken tydligare borde förespråka de estetiska lärprocesserna och den betydelse som sådana har för elevernas upplevelse av meningsfullhet, glädje och lust till lärande.

I Kulturanalys intervjuer med handläggare från Kulturrådet och en representant för Skolverket bekräftas bilden av att Skapande skola huvudsakligen är ett kulturpolitiskt initiativ som inte motsvaras av mötande initiativ inom utbildningspolitiken.

Samma år som Skapande skola inrättades, 2008, upphörde Myndigheten för skolutveckling, som hade haft vissa regeringsuppdrag kring kultur, men det ombildade Skolverket har inget generellt uppdrag kring kultur och lärande. Nästan all Skolverkets verksamhet styrs av regeringsuppdrag, det finns ett mycket begränsat utrymme för egna initiativ. Skolverket har därför inte utrymme att prioritera Skapande skola eller kultur i skolan mer än vad uppdragen tillåter. Därför finns ingen personal som arbetar med kultur i skolan, annat än den person som har till uppgift att vara kontaktperson till Kulturrådet för Skapande skola. Sedan 2009 har Skolverket i sitt regleringsbrev haft uppdraget att ”samverka med Statens kulturråd om regeringens satsning Skapande skola”. Från 2013 har Skolverket dessutom i uppdrag att ”sprida goda exempel på hur skolor har arbetat framgångsrikt med satsningen Skapande skola som en del av undervisningen. Syftet är att visa på konkreta tillvägagångssätt i undervisningen för att öka det

pedagogiska värdet av Skapande skola.” I arbetet ska Skolverket samråda med Statens kulturråd.

Från Skolverkets sida finns inget särskilt uttryckt eller officiellt förhållningssätt till Skapande skola. Om syftet är att öka måluppfyllelsen i skolan så är det bra, och det är huvudmännen som har ansvaret för elevernas måluppfyllelse. De externa utförare som anlitas inom Skapande skola har inget ansvar för elevernas måluppfyllelse. Det finns ingen motsvarighet i läroplanerna till den fokusering på professionella kulturutövare som ryms inom Skapande skola. Från Skolverkets horisont blir det viktigt att fånga vilken betydelse användandet av externa utförare har för eleverna, och vad i sådana fall det är som har betydelse. Skolverket intresserar sig för vad det innebär för lärarna, för synen på deras kompetens, eller för deras arbete med kollegialt lärande att man tar in utifrån kommande kompetenser. Utifrån Skolverkets perspektiv kan en målkonflikt identifieras i det att måluppfyllelsen är skolans uppdrag och därmed i första hand lärarnas, rektorns och skolhuvudmannens ansvar. Mot detta står bidragets ändamål att ge eleverna mer kultur. Handläggare på Kulturrådet ger å sin sida uttryck för uppfattningen att syftet med Skapande skola aldrig har varit att använda kultur som ett pedagogiskt verktyg.

Behovet av administrativt stöd och kompetensutveckling

Hur kan då skolledningen skapa förutsättningar för att på bästa sätt genomföra Skapande skola-insatser? Tjänstemän på huvudmannanivå har många berättelser om enskilda lärare med stort engagemang för kulturfrågor, så kallade eldsjälar. Erfarenheten är att de är betydelsefulla för att eleverna ska få möta professionell kultur och för att Skapande skola ska bli något i praktiken, men samtidigt är tjänstemännen kritiska till denna ordning, inte minst för att den är sårbar i och med att den inte är spridd bland fler än några personer på en skola. En återkommande iakttagelse är även att det främst är lärare i de estetiska ämnena som tar ansvaret för Skapande skola-verksamheten. Skapande skola kommer på detta sätt inte att omfatta alla och blir inte en integrerad del, utan återigen något extra, något som ligger utanpå.

Lärarna menar i intervjuerna att det är viktigt för skolans kulturverksamhet att de som blir utsedda att hålla i Skapande skola-arbetet får en nedsättning i tjänsten så att de får tid att jobba med frågorna. En lärare menar att någon ”skulle kunna få timmar i sin tjänst till att organisera upp det, för det är ju ofta på det som det spricker”. En konsekvens av att inte några särskilda resurser följer med uppdraget som kulturombud/koordinator är också att de utseddans legitimitet för att vara drivande, ta beslut och initiativ på skolnivå inte alltid är klargjord i organisationen. Det finns kort sagt ett behov av en mer inarbetad organisation på skolnivå utifrån vilken arbetet med Skapande skola kan struktureras. Lärarna menar att det finns ett behov av särskilda pengar och resurser för fortbildning och planering.

Att någon är drivande är alltså en förutsättning för att något ska hända. Men om en samordnare eller särskilt engagerad lärare på skolan är den som ensam håller i planering och koordinering riskerar det att inverka negativt på förankringsarbetet. För att sprida arbetsbördan på flera händer skulle även en kompetensutveckling bland alla lärare vara till hjälp, en där det beskrivs vad Skapande skola i synnerhet och estetiska läroprocesser i allmänhet är bra för. I intervjuerna med lärarna framkommer det att det redan finns en förståelse för vilka resultat som kan nås med estetiska läroprocesser, även om begreppet som sådant inte används. Intervjuerna har även visat att skolorna jobbar med projekt med inslag av estetik och ämnesöverskridande insatser utanför Skapande skola. Det tycks finnas goda förutsättningar, åtminstone bland delar av lärarkåren, att en kompetensutveckling ytterligare skulle kunna förstärka insikterna om vilka möjligheter som finns med estetiska läroprocesser.

Men även rektorerna är i behov av sådan kompetensutveckling för att bättre kunna argumentera för sina prioriteringar. I forskargruppens material finns rektorer som ger uttryck för en osäkerhet om hur de ska tala inför sin personal kring kultur i skolan och Skapande skola. Det kan handla om att rektorn själv tycker sig sakna kunskaper om estetiska läroprocesser, vilket gör det svårt att initiera och leda ett arbete som är mer integrerat och långsiktigt. Rektorer känner sig i några fall mer bekväma med ett begrepp som entreprenöriellt lärande än med konst och skapande.

Mer kultur?

I en intervju som Kulturanalys gjort med den förra ordföranden för KLYS, Anna Söderbäck, beskriver hon hur KLYS från sina medlemsorganisationer fått information om att vissa skolor efter Skapande skolas införande fått ta del av *mindre* kultur än förut, att mötet med professionella kulturaktörer ersätts med andra typer av arbete med kultur i skolan. KLYS medlemmar har inte fått del av Skapande skola på det sätt, och i den omfattning, som de har haft förhoppningar om. De flesta som jobbar i Skapande skola är sådana som redan tidigare jobbat med kultur i skolan. Vidare finns berättelser om att medlemmar inte behandlats på ett schysst sätt, till exempel genom att löner inte betalats i tid. Under utvärderingsarbetet har röster hörts som menar att institutioner vars verksamhet redan erhåller offentligt stöd slår ut fria kulturutövare genom att kunna hålla låga (subventionerade) priser eller till och med erbjuda Skapande skola-insatser gratis. Detta är inget som framkommit genom KLYS medlemsföreningar, men de känner ändå igen påståendena. Kulturanalys har inte inom ramen för denna första utvärdering kunnat följa upp detta spår, men har för avsikt att återkomma i frågan.

Här kan det vara viktigt att för en stund gå tillbaka till förordningens formuleringar som visserligen beskriver som ett av två ändamål att bidraget ska med-

verka till att ”öka den professionella kulturverksamheten med och för eleverna”, men i villkoren även anger att bidraget får användas till såväl inköp av professionell kulturverksamhet som insatser som främjar elevernas eget skapande som en del av undervisningen samt insatser som främjar långsiktig samverkan mellan skola och kulturliv.

När forskarna frågat representanter för huvudmannanivån om de tycker att eleverna fått möta mer kultur som en följd av Skapande skola-satsningen tycks de vara ense om att så nog är fallet, även om det på sina håll kan vara ojämnt mellan olika skolor. De flesta kommentarer handlar om att det aldrig hade blivit av utan Skapande skola-pengarna. Enligt vissa lärare har Skapande skola bidragit till att man har både fler och mer olika typer av aktiviteter, vilket då också passar fler elever. Det handlar både om att kultur når elever som inte annars skulle komma i kontakt med till exempel scenkonst- eller museiverksamhet och att projekten väckt elevers nyfikenhet och gjort att de vågar på ett annat sätt.

Men det finns motstridiga röster bland intervjuvarerna. Det finns, enligt vissa lärare, ingen risk att Skapande skola tränger undan annan kultur när olika kulturpengar konkurrerar om elevernas tid i skolan. Å andra sidan finns det även exempel på när Skapande skola konkurrerat ut annan redan planerad kulturverksamhet. En annan farhåga är enligt forskargruppen att Skapande skola-insatserna, genom de medverkandes ambition att i högre utsträckning relatera till läroplanen och skolans måluppfyllelse, utvecklas till att bli av ungefär samma slag och att Skapande skola i förlängningen kan komma att orsaka en likriktning av kulturutbudet, istället för att erbjuda eleverna mer olika slags kultur.

Hur det egentligen ligger till, om Skapande skola lett till att eleverna fått möta mer kultur eller inte, en större bredd på kulturutbudet eller inte, är emellertid mycket svårt att säga då det inte finns några uppgifter om hur det var innan Skapande skola infördes att jämföra med.

Skapande skola för alla eller för vissa?

Det tycks, utifrån det kvantitativa materialet som presenterats i tidigare kapitel, som att förutsättningarna för Skapande skola-verksamheter inte är lika goda i alla kommuner. En återkommande kommentar i intervjumaterialet är att det även skiljer sig mellan olika årskurser, och att det är svårare att arrangera Skapande skola-insatser för högstadieelever än för lägre årskurser. Det verkar dessutom av intervjuerna att döma vara skillnader mellan olika skolor.

I intervjuerna med huvudmännens samordnare framkommer att på sina håll, där en generell intresseanmälan legat till grund för fördelningen av medel inom kommunen, har projektmedlen hamnat ”i de skolor som har tid, möjlighet och intresse” och att ”det är exakt samma barn som redan åker på kulturprogram med skolan” som även får tillgång till Skapande skola-pengarna. Rättviseproblematik

ken lyfts upp av flera representanter för skolhuvudmännen, liksom av rektorerna. ”Hur mycket ska det bero på vilken skola man går på?” undrar till exempel en rektor. Även lärarna kommenterar detta: ”Det hänger på vilken skola man går på vilket kulturutbud som man får ta del av och så får det ju inte vara.” Även om lärare vittnar om att man på den egna skolan genom Skapande skola fått en fantastisk chans och möjlighet, så vet man alltså med sig att engagemang och handlingskraft från såväl rektorer som lärare kan saknas på andra skolor. I rättvisans namn kan det då inte vara så att ”de som är mest aktiva får alla pengarna och projekten”, menar en lärare. Men ett befintligt kulturengagemang vid en skola kan också resultera i det motsatta, att vissa skolor inte tar del av kommunens erhållna medel för att de redan har ett fungerande arbete med kultur i skolan, till exempel genom den kommunala musik- och kulturskolan.

En lösning kan vara som i en kommun där dessa förhållanden upptäcktes, att kommunen riktar sig till vissa årskurser, men vid alla skolor. Något som är helt i linje med Kulturrådets rekommendationer. Kulturrådet skriver i informationen till dem som vill ansöka om skapande skola-bidrag:

Bidragsansökan behöver inte gälla samtliga årskurser eller skolor inom huvudmannens ansvarsområde. Kulturrådet ser dock gärna att insatserna når samtliga elever i relevant årskurs, inklusive elever i särskola eller motsvarande samt förberedelseklass.⁴⁰

Då återstår att avgöra vilka årskurser som är lämpliga att rikta sig till. Rektorer lyfter fram svårigheter med att planera in Skapande skola-aktiviteterna. De framhåller att i relation till nationella prov och till den press som upplevs under alla nya styrdokument är det hård konkurrens om tiden och vad som ska prioriteras.

Vi kan inte offra för mycket tid eftersom om man tänker årskurs 6 och 9, det är helt förfärliga vårterminer. Det är så mycket nationella prov så det känns inte alls bra. De har prov i fem ämnen och det är ungefär tre delprov i varje. Det är mycket som slåss om tiden [...] Allt fler rektorer undrar varför gör ni det här och vilka mål har ni när ni åker på det här?

Samtidigt framkommer i intervjuer med rektorer betydelsen av att alla elever på en grundskola gör samma sak och att det blir mindre fokus på att vissa elever är duktiga och andra är sämre. Skapande skola-projekten sätter mer fokus på att skapa gemenskap och ha roligt tillsammans menar en rektor. På det sättet får även lärare en tydligare gemensam referensram och erfarenhet utifrån vilken de kan integrera olika aspekter och föra ”en mer fördjupad diskussion om vad man tillsammans har varit med om”.

⁴⁰ <http://www.kulturradet.se/sv/bidrag/Skapande-skola/Detaljerad-information/2013-10-02>

I intervjuerna med kulturaktörer och elever framkommer att Skapande skola-aktiviteterna i flera fall har förlagts till den schemalagda tid som kallas *elevens val*. Det kan bland annat få som konsekvens att det är svårt att på förhand veta hur många elever som kommer att delta. Det innebär även att vissa elever får Skapande skola och andra inte. På en skola som forskarna besökte innebär detta i praktiken att elever som har valt C-språk som *elevens val* inte fick vara med på Skapande skola-aktiviteter eftersom de lagts inom ramen för *elevens val*.

De kommunala huvudmännen kan alltså stå inför dilemmat att försöka sprida Skapande skola-verksamheten i hela kommunen gentemot att göra riktade insatser med ambitionen att skapa stort engagemang och elevinflytande. Då inte alla skolor har förutsättningar att arbeta på det senare sättet kan följden bli att Skapande skola-bidraget framförallt stärker redan kulturellt aktiva skolmiljöer. Huvudmännens uppgift blir att nå fram till skolor som inte har rektorer och/eller lärare med tillräckligt engagemang eller utrymme för att arbeta med Skapande skola. Om detta inte lyckas kan lösningen för dessa kommuner istället bli att fördela Skapande skola-aktiviteter jämnt över kommunens skolor så att bidraget kommer alla elever till dels, även om elevinflytandet då blir svårare att realisera.

Elevernas delaktighet

Av forskargruppens intervjuer med elever framkommer att Skapande skola är relativt okänt för eleverna. Några hade inte hört begreppet förrän samma dag som intervjun skulle äga rum. En elev uppfattar Skapande skola som en vanlig elevens val-dag, och för någon elev låter Skapande skola som ett projekt för lärarna men där eleverna inte är involverade. Det innebär överlag att eleverna inte vet särskilt mycket om Skapande skola och står främmande inför syften och ändamål med Skapande skola-satsningen. När eleverna, som är en av huvudaktörerna, inte känner till vad Skapande skola är visar detta på en problematik som får betydelse för Skapande skolas förankring och legitimitet i elevgruppen.

Vi vet inte hur vi ska göra. Vi vet inte varför, vi vet inte hur, vi vet inte anledningen. Och vi vet inte när. Vi vet att vi ska göra den men varför och hur, det har vi ingen aning om. Jag skulle hellre vilja att skolan sparade pengar istället för att vi ska hålla på med någonting som vi inte vill. Jag tror inte att många elever på den här skolan är engagerade till det här, jag tror att det är många som inte ens vill. Det är typ att kasta ut pengar känns det som, på ingenting.

Det är många elevröster som unisont framför att de inte fått tillräckligt med information om Skapande skola, och eleverna uttrycker sitt missnöje med att de inte får veta något. De berättar att de inte har någon erfarenhet av att vara med och påverka i planeringen av Skapande skola. Det finns inte heller någon elev bland dem som forskargruppen har intervjuat som har hört talas om att det finns en handlingsplan för Skapande skola. Överlag känner inte elever till vem eller

vilka som tar beslut om valet av kultur för Skapande skola. Deras uppfattning är att planeringen görs av lärare och skollädaingen.

Elever vill vara mer delaktiga i både planering och genomförande. Tydligt är att rätt information vid rätt tidpunkt är centralt för elevernas delaktighet och inflytande i Skapande skola.

De formella kraven på elevinflytande i Skapande skola-projekten har förändrats efter inrådan från Kulturrådet, på så sätt att formuleringarna i förordningen har justerats. Tidigare stod det att skolans elever skulle ges "tillfälle att medverka i arbetet med att utforma en handlingsplan och en redogörelse", vilket blev mycket svårt att infria. Att få eleverna involverade i författandet av en handlingsplan var inte realistiskt. Därför har formuleringen i förordningen ändrats till att skolans elever "ska ha getts tillfälle att medverka i arbetet med att planera, genomföra och följa upp insatserna", vilket är svårt nog av intervjuerna att döma.

Forskarna konstaterar att huvudmännens ansökningar innehåller skrivningar och formuleringar som på olika sätt motsvarar kraven om elevernas inflytande i förordningen, men intervjuerna visar att det inte är alla gånger som praktiken lever upp till ansökningarnas retorik. Det finns uppfattningar bland de vuxna, såväl i skolan och bland kulturaktörerna, att det är svårt att finna fram till eleverna, att skapa strukturer för hur inflytandet ska gå till. De vuxna anser att eleverna inte alltid har tillräcklig vana av planering eller beslutsprocesser. Det kan även vara svårt att rekrytera elever med intresse för kulturfrågor. Men forskarna lyfter även fram att en tjänsteman på huvudmannanivå i intervjun betonade vikten av att Skapande skola-projekt har en grund av elevinflytande att stå på:

Ser vi till de skolor som varit engagerade i projekt som blivit bra har man också haft en elevdelaktighet på ett eller annat sätt från start, det har inte varit från ett blankt papper.

Om det är ett generellt utbud som erbjuds skolorna som redan är beslutat av den kommunala skolhuvudmannen eller om ett projekt har vuxit fram på skolnivå, så formas förutsättningarna för elevinflytande och delaktighet på olika sätt. I det förra exemplet är det en fråga för elevråd eller barn- och ungdomsråd. I det senare exemplet kan inflytande ske på den konkreta skol- eller klassrumsnivån. Men även om inflytandet under planeringsfasen kan vara svagt betonas vikten av delaktighet i genomförandet och att det finns en viss flexibilitet i utförandet av konkreta projekt.

Forskarnas intervjuer ger intryck av att det är just i planeringsfasen som det är svårast att skapa utrymme för elevinflytande. Den dominerande bild rektorer ger av elevers delaktighet pekar på att elever kommer in i Skapande skola-projekten när ramarna för projekten i stort sett redan är fastlagda. Elevers delaktighet handlar därför främst om att inom de uppgjorda ramarna komma med förslag och att

delta i själva framställningen. Det framhålls också att elever knappast är medvetna om att de deltar i aktiviteter som möjliggjorts tack vare Skapande skola. Det tycks som att omständigheterna för elevernas inflytande och delaktighet i planering och genomförande av Skapande skola-aktiviteter inte skiljer sig från annan skolverksamhet.

Långa planeringscykler är ytterligare en hämmande faktor: det kan vara svårt för eleverna att både vara med i innevarande läsårs Skapande skola och samtidigt vara delaktiga i nästkommande läsårs planering. Att det är svårt att tänka på elevdelaktighet särskilt i planeringen förklarar ytterligare en rektor med att externa samarbeten ofta är starkt styrda, att det är svårt att få till stånd den tid på vilken elever kan vara delaktiga. Denne rektors erfarenhet är också:

[...] att ju fler vuxna det är inblandade i ett samarbete desto svårare blir det för elever. Att någon ska bry sig om vad de säger, för det blir så mycket annat som styr vad som blir möjligt. [...] Ju fler olika parter desto lättare är det att det blir en vuxensak. Jag tror det har mycket att göra med tid och vilka som ska träffas och kanske också att man tänker att: - Jaja det går fortast och lättast om vi får bestämma själva.

Ett slags effektivitetstänkande ställs här i kontrast till elevers möjlighet till delaktighet och inflytande, och det kan vara svårt att hitta en balans. I en lite vidare kontext resonerar rektorer också om skolans utökade uppdrag med utgångspunkt i de senaste årens förändringar, dvs. utifrån de skolreformer och det arbete de medfört på skolor. En rektor menar att det numera är särskilt viktigt att tänka och agera rationellt:

Hur mycket tid ska vi ägna åt just det här? Kan man samordna Skapande skola i kommunen så att det blir lite mindre arbete på var och en? Ja, så måste man ju tänka, men då förlorar man kanske i delaktighet. Det är ju ett övervägande man får göra då.

I intervjuer med lärarna framträder en bild av att elevernas påverkansmöjligheter finns först när ramarna för projekten föreligger. En förklaring till att elever inte varit med i planeringsstadiet är att ramen måste vara skapad först. Elever kan sedan få vara med och påverka inom den mer övergripande ramen som lagts. De behöver också kunskap för att kunna vara med och påverka på ett mer kvalificerat sätt.

Även kulturaktörerna är tveksamma till att eleverna kommer in för tidigt i planeringsprocessen. Elever, menar vissa, bör inte ha så stort inflytande över planeringsfasen eftersom de inte alltid vet vad som finns och hur de skulle kunna arbeta med olika kulturuttryck. Det finns också kulturaktörer som har full tillit till elevers kulturkunnande och de ser helst att elever är med och arbetar fram vad skolan eller klassen ska arbeta med. Därtill finner kulturaktörerna att eleverna

inte alltid vet vad de ska vara med om, och kulturaktörerna själva har inte heller alltid blivit informerade om vad eleverna fått veta. Denna brist på information till eleverna och det faktum att de sällan har varit delaktiga i planeringsprocessen kan också förstärka den oro som kulturaktörerna kan uppleva i mötet med eleverna. När elever inte själva känner sig vidtalade eller informerade ökar sannolikheten till den skeptiska attityd som kulturaktörer upplever sig möta.

Även om eleverna inte alltid har så stort inflytande över planeringsfasen, fram till en färdig ansökan, så är de mer delaktiga i själva mötet och i processen fram till färdigt konstverk, de gånger det är aktuellt. Forskargruppen har utifrån intervju-materialet uppfattat att synen på ungas kunskap och tilliten till deras kunskande öppnar för olika sätt att förhålla sig till deras delaktighet. Ser kulturaktören de unga som begränsade i sina kunskaper om vad kultur kan erbjuda och vara eller om de ses som bärare av lika goda idéer som kulturaktören själv, skapas olika förutsättningar för vad som kan hända i de möten som realiseras i Skapande skola-projekten.

Sammanfattningsvis konstaterar forskarna att samtidigt som det finns en stor vilja hos unga att vara mer delaktiga och att de bär på ett stort engagemang för kulturella och konstnärliga uttrycksformer, beskrivs eleverna av de vuxna ha dålig träning i beslutsfattande processer, ha bristfällig kunskap om vad kulturella och konstnärliga uttrycksformer kan ge dem, ha lågt intresse för kultur samtidigt som det finns organisatoriska villkor som försvårar elevers inflytande och möjligheter att delta. Samtidigt står det i skollagen att elever ska ha inflytande, och elever i forskargruppens undersökning visar med tydlighet att de vill ha inflytande. Här krävs fantasi och uppfinningsrikedom för att nå eleverna och ta tillvara på deras synpunkter och önskemål. Det ligger i lärares och rektorers utmaning att ta reda på och tolka hur eleverna förstår delaktighet för att sedan omsätta det till praktisk handling i syfte att skapa villkor för elevers delaktighet och inflytande. Fortbildning eller kunskapsutveckling i elevinflytande eller elevdelaktighet tillsammans med unga skulle kunna vara en lösning.

Samverkan

Bilden av kulturaktörer bland skolpersonal och bilden av skolan bland kulturaktörer är en viktig förutsättning för hur mötet mellan de båda parterna i ett Skapande skola-projekt ska utfalla.

Hur skola och kulturliv ser på varandra

Det finns uppfattningar hos olika aktörer om att Skapande skola handlar om att skapa jobb till kulturarbetarna. Skapande skola-satsningen framställs därmed som en arbetsmarknadspolitisk åtgärd, som riktar sig till särskilda yrkesgrupper som annars har svårt att få jobb, medan det inte är lika tydligt att det ska leda till skolutveckling”. Lärare kan ifrågasätta varför man ska låta andra göra det arbete

som de själva, med en pedagogisk utbildning, är satta att göra. Det förekommer att man som pedagog kan känna sig hotad av att en kulturaktör kommer in i skolan och tar över vad som uppfattas som lärarens arbete. Frågan om på vems villkor, skolans eller kulturens, som Skapande skola kommer in i verksamheten öppnar för frågan om Skapande skola bidrar till skolans måluppfyllelse. Under vissa omständigheter kan en konsekvens av Skapande skola enligt lärarna bli att de avprofessionaliseras.

Enligt tjänstemän på kommunal nivå finns kulturaktörer som tycker att Skapande skola-uppdragen är begränsande för deras konstnärliga frihet, att de förväntas ”bli en utförare av beställningsuppdrag”. Den kommunala representantens uppfattning är att kulturlivet ”vill göra det som de känner är bra” och inte alla gånger har någon beredskap att möta skolans önskemål eller beställningar. Det finns även exempel på uppfattningen att kulturlivet sällan är den initiativtagande parten, det är inte kulturskaparna som erbjuder skolorna sina tjänster. Det kan även förekomma konkurrens och revirbevakande kulturaktörerna emellan, enligt skolhuvudmännen, och det kan mot bakgrund av detta uppstå svåra valsituationer för kommunala samordnare och tjänstemän.

Bilden av att kulturaktören i mötet med skolvärlden sätter sitt konstnärskap i centrum bekräftas i viss mån av kulturaktörerna själva. I forskargruppens intervjuer med representanter för skolhuvudmännen påpekar dessa vikten av att Skapande skola-insatsen har ett pedagogiskt inslag. Kulturaktörerna å sin sida har av intervjumaterialet att döma ett klivet förhållande till det pedagogiska uppdraget. KLYS representanter förklarade i en intervju med Kulturanalys att det som ska tillföras genom Skapande skola är ett konstnärligt perspektiv, även om det är en pedagog som genomför insatsen. Det finns en skillnad mellan att lära sig något och att få en konstupplevelse, enligt KLYS. De kulturaktörer som forskargruppen har talat med, oavsett om de är konstnärer eller drama-, dans-, eller bildpedagoger, värnar om konstens frihet. De ser en fara i att konsten enbart ska tjäna något annat syfte än att vara fri och obunden. En av kulturaktörerna beskriver ett behov av att värna sin konstnärliga identitet och vill inte vara den som ska arbeta med att tänka långsiktigt kring pedagogiska material. En annan kulturaktör menar att konstnärer kan ”tvingas in i någonting” som de kanske inte vill: ”Man kanske inte vill jobba pedagogiskt överhuvudtaget. Många konstnärer vill ju inte det eller teatrar vill inte det egentligen men att man tvingas in i det.” Ytterligare en kulturaktör berättar om frågor från huvudmän och andra inom skolområdet om hur konstnärliga språk kan kopplas till läroplanens mål. Kulturaktören kan ta fram sådana argument, men är samtidigt motvilligt inställd:

Men jag måste säga att det bär mig emot för där blir verkligen kulturen en slav under skolans premisser. Och det försvagar kulturen ännu mer. [...] Man får inte ens möjligheten att jobba med sin kunskap i skolan på sina egna premisser utan det är på skolans premisser. Helt och hållet. Och jag ser det som problematiskt.

Det finns flera röster i intervjuerna med kulturaktörerna som beskriver Skapande skola som en marknad, som ett utbud av arbetstillfällen, där de ibland tar ett jobb trots att det innebär ett visst kompromissande med deras konstnärliga integritet. De mest erfarna vet hur man ska formulera sig för att vinna uppdragsgivares eller bidragsgivares gillande, men även att det innebär avkall på den egna kreativiteten:

Jag har varit med några gånger förut när man söker pengar och man får ju styra idéerna efter Kulturrådet eller Konstnärsnämnden, det är hopplöst att ha några egna idéer höll jag på att säga.

Om skolans bild av kulturaktörerna, starkt förenklad, är att de är ovilliga att anpassa sig till skolans värld är vissa kulturaktörers bild av skolan att den är fyrkantig och nyttoinriktad. Det finns bland de av forskarna intervjuade kulturaktörerna relativt starka yttringar gentemot skolan som rum och institution, mot skol- och utbildningsvärlden som sådan och en motvilja att rätta sig efter skolans premisser. Kulturaktörer som har lång erfarenhet av att arbeta i skolan känner igen nitbilderna och hävdar att det handlar om att sträva efter ömsesidig respekt. ”Vi måste veta, vi måste förstå och vi måste också kunna se hur vi utifrån läroplanen också kan argumentera för det vi vill göra.”

För vissa blir detta väldigt konkret genom att de skapar paket som kan säljas in till skolorna, det kan vara såväl större institutioner som har resurser att ta fram pedagogiska handledningar som teatergrupper som formulerar en rad övningar till den aktuella föreställningen. Det kan även vara kulturaktörer som skriver in citat av läroplanen i sitt säljmaterial för att visa sin förståelse för skolans arbete och för att marknadsföra sin tjänst.

Det finns även exempel på initiativ som tas från kulturskaparsidan för att möta de behov skolan har. Det bästa exemplet på detta är möjligen den utbildning som Konstfack tagit fram och erbjuder yrkesverksamma konstnärer med avslutad utbildning från konstnärlig högskola. Utbildningen på en termin gavs första gången våren 2013 under namnet Pedagogik och ämnesdidaktik för konstnärer och ges för andra gången under hösten 2013. Kursen är tänkt att ”stärka konstnären i sitt arbete i olika kultursatsningar i skolan där konstnären fungerar som komplement till lärare och kulturpedagoger”.⁴¹ Enligt kursinformationen på Konstfacks webbplats finns en direkt koppling mellan Konstfacks initiativ och Skapande skola, då det sägs att kursen skapades som en följd av att konstnärer som medverkat i Skapande skola hört av sig till regionala konstkonsulenter med önskemål om pedagogisk kompetensutveckling.

⁴¹ Från kursbeskrivning på Konstfacks webbplats: <http://www.konstfack.se/Utbildning/Fristaendekurser/Pedagogik-och-amnesdidaktik-for-konstnarer-15-hp/>

Både rektor men inte minst de kulturombud som finns på vissa skolor beskrivs ha stor betydelse för att hitta rätt kulturaktörer. En rektor uttrycker sig så här: ”Jag vill inte säga att kulturarbetare är svåra att hitta, men det är inte lätt att hitta rätt.”

Kanske är dock den bästa recensenten av vem som är ”rätt” kulturaktör eleverna, de som Skapande skola-satsningen i grund och botten är till för. Av forskargruppens intervjuer framgår att kulturaktörerna är den centrala personen i Skapande skola för eleverna, och de har en samstämd uppfattning om hur en kulturaktör bör agera och vara. I utsagorna blandas önskvärda egenskaper med konkreta erfarenheter som eleverna har i mötet med kulturaktörer:

De ska vara avslappnade och roliga och vara väldigt lugna. Vara lättsamma, inte vara allvarliga, göra det till något kul. De kan inte vara tysta och stela och inte våga själva. De som har varit här har varit ganska irriterade och de verkade inte vara vana vid barn.

De behöver kunna förstå ungdomar idag, det är väl det viktigaste, respekterar de inte hur ungdomar är idag då skiter sig allting. De måste kanske ha jobbat med ungdomar ganska mycket för att veta hur de fungerar och tänker.[...] Dom som har varit här har varit... perfect!

De måste ju ha en utbildning [...] de måste veta vad de pratar om. Det måste vara en som är bra på det de gör annars blir det helt fel, typ om man har engelska och inte kan engelska, då blir det ju helt fel. Det blir kul för att de kan sin sak.

De måste kunna nå ut till oss och få kontakt med oss. Få oss engagerade. De behöver kanske ge exempel hur de var när de var i vår ålder. De ska kunna förklara bra vad man ska göra så att man inte bara står där förvirrad och inte vet. Förklara bra och lyssna på eleverna.

Sammantaget blir detta ett önskemål om en kombination av professionell expertis, social kompetens och didaktisk förmåga. På motsvarande sätt som skolans rektorer och lärare kan behöva kompetensutveckling om estetiska läroprocesser kan kulturlivet behöva fördjupa sitt kunnande och sin förståelse för skolans mål och uppdrag i allmänhet och om Skapande skola i synnerhet. Lärarna menar även att en förutsättning för lyckade projekt och långsiktiga resultat är att de medverkande kulturutövarna har kunskap om hur det är att arbeta med en större grupp elever och ha en förmåga att ”ta en grupp” och vinna deras förtroende.

En annan bild av skolvärlden och kulturlivet ges av de lärare som i intervjuerna uttrycker sig positivt till mötet med de professionella kulturaktörerna i skolan. Fördelen är att de är experter på sitt. Enligt lärarna tenderar skolan att upprepa sig då samma personer undervisar på samma sätt år efter år. Genom att eleverna får träffa personer som är professionella och kan något utöver lärarens yrkesmässiga

kunnande, så kan detta möte, enligt lärarna, utmana skolkulturen och bryta skolans isolering.

När lärare beskriver hur de själva fått stöd att utvecklas av de professionella kulturaktörerna beskrivs erfarenheterna som väldigt positiva. Samarbeten har bl.a. handlat om att utbyta idéer och tips på ett sätt som varit både roligt och trevligt och gett redskap till lärarna som de kunnat använda även sedan Skapande skola-projektet avslutats.

Ett annat exempel på hur lärare uppfattar att samarbetet med kulturaktörer kan vidga perspektiv visar sig i att bilden av konstnären och konstnärligt arbete avdramatiseras. Det kan enligt läraren vidga elevernas perspektiv och bidra till nya yrkesdrömmar. Detta möte blir till något mer än vad syo-lärare på skolan kan vägleda eleverna i. Att möta personer med andra kompetenser och erfarenheter kan göra att eleverna vidgar sina perspektiv och utmanar sina drömmar om framtiden.

Lärarna framhåller inte minst kulturaktörernas betydelse för att få eleverna att känna att de vill, kan och får delta. Flera exempel ges på hur det fungerat bra i relationen mellan kulturaktörerna och eleverna och att kulturaktören lyckats inspirera elever. Det framhålls som mycket betydelsefullt att kulturaktörerna är vana vid och tycker om att arbeta med barn och ungdomar.

Lärare menar att kulturaktörerna haft ett sådant bemötande ”att till och med slutna elever” öppnat sig. Det handlar om att få eleverna att vilja och känna att de kan. Kulturaktören behöver vara tydlig och förmå göra elever nyfikna. Genom sina kunskaper och förmågor har kulturaktörerna enligt lärarna en möjlighet att ”imponera på” eleverna. Lärarna beskriver också hur situationer skapats som sätter ”andra elevgrupper i fokus”, grupper som enligt läraren normalt sett inte alltid uppfattar skolarbete som särskilt lustfyllt.

Lärare önskar också att de kulturaktörer som kommer till skolan ges tid till att arbeta närmare olika lärare både under och inte minst efter ett projekt. En idrottslärare berättar:

När det kommer en professionell dansare så får jag ofta aha-upplevelser. Men man får ju aldrig tiden att sätta sig ner med den här och fundera ’hur skulle vi kunna göra här i skolan’. Det saknar jag när det kommer någon. Hur fortsätter vi?

På motsvarande sätt berättar kulturaktörer att de gärna deltar i utvidgade samarbeten och bidrar med konkreta tips till lärarnas undervisning, och att förutsättningarna för detta skulle förbättras om de gavs tid till planering och förberedelser. Kulturaktörer efterlyser en större vilja hos skolans företrädare att ha tänkt

igenom vad de vill med sina Skapande skola-projekt i relation till vad de arbetar med i skolan.

Vad händer i det faktiska mötet?

En förutsättning för att Skapande skola-projekten ska lyckas är att lärare och kulturaktörer kan mötas i ett ömsesidigt samarbete. Det finns flera tecken i forskargruppens material som talar för att denna förutsättning inte alltid finns, och att problemet ofta ligger i hur skolans inre arbete är organiserat. Det finns t.ex. flera exempel på projekt där kulturaktörerna fått arbeta i projekt utan att lärarna involveras i arbetet. Många gånger beror detta på ett underskott av information till lärarna, vilket kan göra lärarna passiva i mötet med kulturaktörerna vid de tillfällena Skapande skola-aktiviteterna genomförs på skolan. Även om läraren vet att ett projekt är på gång kan det vara så att det är först sent i processen som de verkligen förstår vad det handlar om. Läraren kan hamna i en åskådarroll ("Jag satt längst bak och tittade bara"), om informationen inte nått fram. Det påverkar vad läraren kan göra när kulturaktören är på besök.

Liknande vittnesmål om informationsbrist har lämnats av kulturaktörer. Det betyder att de inte har fått kännedom om i vilket sammanhang som de egentligen befinner sig, det vill säga om projektet är knutet till några andra händelser på skolan eller i vilken grad eleverna har blivit informerade om vad de ska få vara med om. En musiker berättar att det första mötet med skolan brukar se ut så här:

När man kommer till den där skolan så vet man egentligen inte vad eleverna har fått veta utan ofta är det mer praktiska saker som man diskuterar. Finns det utrustning och kan jag koppla in min dator? Hur funkar högtalarsystemet? Hur gör jag och kan någon hjälpa mig?

Forskargruppens intervjuer med kulturaktörer som medverkat i Skapande skola-projekt svarar i ett flertal fall att de har liten kunskap om vad Skapande skola står för och att de inte fått någon särskild information om bakgrunden till insatsen. Andra har ändå bilden ganska klar för sig, att det handlar om att erbjuda eleverna något som inte skolan annars kan ge tillgång till, att ge kulturupplevelser till så många elever som möjligt. Vissa har uppfattat målformuleringarna om långsiktighet, men dessa kulturaktörer hade svårt att se sin egen roll i skapande av en långsiktighet eftersom deras erfarenhet är att det är huvudmän som uppfattas som de som står för initiativen och det strategiskt långsiktiga. Det kan också finnas tolkningar av Skapande skola som kan uppfattas som motstridiga i förhållande till just de faktiska målen med Skapande skola. Å ena sidan att konkreta projekt ska berika eleverna på ett sådant sätt att det "ligger utanför normal skolundervisning" och å andra sidan att det kan finnas ett motstånd mot att mål överhuvudtaget ska uppnås i förhållande till konstnärliga aktiviteter. Slående är dock att det snarare är elevers fria skapande eller kulturupplevelser som står i centrum än att det ska integreras som en del i skolans läroplan vad gäller måluppfyllelse. Intressant är

också att kulturaktörerna inte fullt ut har informerat sig om vad Skapande skola står för, trots att det är en del av deras professionella arbetsliv och ett uppdrag som de också behöver – inte minst ekonomiskt.

Det finns skilda meningar hos kulturaktörerna om huruvida lärare ska vara med eller inte när de möter eleverna. Det finns erfarenheter av att eleverna blir mer fria i sitt skapande om lärarna inte är med, att lärare kan tendera att ta över eller känna ett behov av att bibehålla eller skapa ordning. Andra kulturaktörer menar att det är viktigt att lärarna är med för att det ska bli en långsiktighet, att något kan leva kvar och integreras i lärarnas arbete. Det lyfts också fram som viktigt att eleverna får möjlighet att dela en upplevelse med lärarna, för det sänder en signal till eleverna, menar kulturaktörerna, att kultur är viktigt. Sedan finns det också en önskan från några om att lärare också kan vara viktiga assistenter och bidra med stöd till de skapande processer som kulturaktörerna leder. Det finns också erfarenheter av att lärare och rektorer inte har varit engagerade i den utsträckning som kulturaktörer har önskat. Kulturaktörer berättar att de varken talat med eller träffat någon rektor innan de börjat arbeta med eleverna.

De kulturaktörer som menar att det är viktigt att lärarna är med önskar framförallt att det blir en fortsättning på det skapande arbete som kulturaktörerna initierat:

För att det över huvud taget ska kunna bli någon fortsättning på det, det finns ingen möjlighet för eleverna att fortsätta jobba med det om det inte finns någon lärare på plats som vet vad de varit med om och har fått lära sig lite av det som de fått lära sig.

Därtill menar kulturaktörerna att det sänder en viktig signal till eleverna: ”Om en lärare är aktiv så visar den eleverna att det här är viktigt, istället för att någon sitter och rättar prov, då blir det mer att vår lärare inte tycker att det här är viktigt och då tycker inte vi det heller.”

Denna spänning i hur samarbetet med läraren på bästa sätt ska utformas är en fråga som behöver tydliggöras eller åtminstone artikuleras i mötet mellan kulturaktörer, skolläring och lärare. Inte minst är skolläringens roll och ansvar för om och i så fall hur lärarna ska vara delaktiga eller inte i Skapande skola-projekt en fråga att gå vidare med i den lokala utvecklingen av hur långsiktigheten i Skapande skola-projekten kan förstärkas.

Utifrån kulturaktörernas berättelser om medverkan i olika typer av Skapande skola-insatser tycks deras medverkan vara mer berikande för dem med avseende på professionell och konstnärlig utveckling i Skapande skola-projekt där skapande *med* elever, snarare än skapande *för* elever, sätts i fokus, att själva interaktiviteten mellan kulturaktör och elevgrupp har en kvalitativ betydelse.

Processen

I intervjumaterialet finns åtskilliga synpunkter framför allt från rektorer och lärare om hur bidragsprocessen fungerar och hur den skulle kunna förändras för att förbättra förutsättningarna för Skapande skola-insatserna att leva upp till ändamålen med bidraget.

Synpunkter på projektperioden och ansökningstiden

I forskargruppens material finns uppfattningen att Skapande skola-satsningens konstruktion inte gör det lätt för skolor, rektorer och lärare att arbeta långsiktigt. Det verkar vara ont om tid. En sak som några huvudmän har reagerat kritiskt på är att en skola kan ha samma innehåll i sin Skapande skola-verksamhet i högst tre år. De menar att en skola kan ha hittat en modell för skapande skola som fungerar mycket bra och som passar lokalt för skolan och läroplanen med dess kursplaner. Dessutom kommer nya elever till högstadiet varje år, elever som inte medverkat i verksamheten tidigare. Från Kulturrådets perspektiv är treårsregeln en förutsättning för att Skapande skola-pengarna ska användas för utvecklingsarbete och spridas på olika aktörer. Dessa båda synsätt står i någon mån i konflikt med varandra.

Bland de kommunala tjänstemän forskarna mött finns en samstämmighet om att ansökningssyckeln inte stämmer överens med skolans läsårscykel. Det är svårt för en skola att planera för aktiviteter nästan ett år i förväg som ska utföras med elever som de i vissa fall ännu inte har lärt känna. Det finns en önskan om att flytta ansökningstiden till längre fram på vårterminen.

Om du ska lämna in något i februari så måste du börja tänka på det i november och då är du mitt uppe i att använda de pengar som du fick för man får pengarna i maj och då är det ingen som har tid att fundera över vad man ska göra nästa läsår utan då håller de på att avsluta det läsår som pågår.

Tidsfaktorn anges som mycket betydelsefull för att projekten överhuvudtaget ska bli av. Lärare framhåller också att de själva sällan har tid att involveras i ansökningssprocessen. Då blir det också svårt att etablera en större grupp av lärare att engagera sig i Skapande skola-projekten. Skapande skola ska passa in i den övriga planeringen, vilket inte alltid är så lätt om läraren inte långt i förväg fått vetskap om vad som är på gång.

Man får ju inte veta det så långt i förväg så att man kan ta hänsyn till att de här veckorna så måste jag jobba med det här. Du har ju redan gjort en terminsplanering och så kommer det här projektet och då ska man bara stoppa in det. Det är det som gör det så svårt. Det blir egentligen inget kvar till det man egentligen ska hålla på med.

En kritisk faktor handlar här om framförhållning och det förhållande att Skapande skola uppfattas konkurrera med lärarnas kärnverksamhet. Det kan även uppstå konkurrenssituationer mellan företrädare för olika skolämnen.

De organisatoriska förutsättningarna för Skapande skola, att man söker medel för ett år och får besked om pengarna en bit in i terminen, försvårar enligt en rektor arbetet med att skapa delaktighet. En ansökan kräver delaktighet och engagemang från många olika parter utan garanti för att det ger någon utdelning.

Bland dem forskarna har intervjuat framförs åsikten att skolorna borde få disponera bidragspengarna under en längre tidsperiod. Detta mot bakgrund av att det är lång framförhållning och god planering som kännetecknar projekt där lärarna i större utsträckning arbetat med att integrera kulturella och konstnärliga uttryck i sitt arbete. Istället för årliga ansökningar förespråkas till exempel tvååriga perioder, vilket enligt en rektor skulle innebära mindre stress och göra arbetet mindre forcerat. Då skapas även bättre förutsättningar för delaktighet från elevernas sida, genom att planering skulle kunna ske under år 1 och genomförandet, inklusive uppföljning och utvärdering, under år 2.

Liknande synpunkter hörs även från lärarhåll:

Man kan säga att vi får ofta pengar men det är inte så att det kommer ett år i förväg. Men vad vi i skolans värld behöver det är just långsiktighet. Det hade varit jättebra om vi fått veta att vi kommer att få pengar till foto eller rap i tre års tid. Då kan vi planera för det [...] man behöver ha ett års framförhållning [...] de här snabba pengarna de är helt värdelösa vi behöver långsiktiga pengar.

Från Skolverkets håll är en allmän synpunkt att det inte är långsiktigt hållbart att bygga utvecklingsarbete på projekt. Utvecklingsarbete bör bedrivas inom den ordinarie verksamhetens arbete, och utifrån det bör man möta det här bidraget.

Behovet av formell samordning

Arbetet med ansökningarna är på vissa håll hårt belastande. Bidragspengarna kan inte användas för samordningstjänster eller annan administration. Intervjuerna med de kommunala huvudmännens företrädare ger exempel på att i vissa kommuner, där kommunen har valt att avsätta medel för att inrätta en särskild samordnartjänst, överväger samordnaren om det är värt insatsen att ta fram en ansökan en gång om året ställt mot vad det ger.

Någon rektor är också inne på att man, särskilt på skolor som inte har så mycket kulturella aktiviteter, istället för att tillfälligt engagera kulturaktörer anställer någon på längre tid. På så vis skulle dessa skolor kunna arbeta upp en erfarenhet och ett kontaktnät som skulle bidra till ett mer långsiktigt arbete med kultur i

skolan. Ett motsvarande förslag har även hörts från kulturaktörsidan: det bästa skulle vara att få möjlighet att arbeta mer långsiktigt genom att ett skolområde anställer en kulturpedagogisk resurs på längre tid.

Handläggare på Kulturrådet har sett tydliga tendenser till att småkommuner (och mindre friskolor) har svårigheter att hantera ansökningsprocessen. Detta framkommer även i forskningsintervjuerna. I mindre kommuner finns erfarenhet av att ansökningsprocessen kan stå och falla med en person. En kulturaktör med stor erfarenhet av hur olika huvudmän arbetar med ansökningshandlingarna menar till och med att ansökansbördan ”kan bli fallet för Skapande skola”, och avser då den arbetsbelastning det innebär för personer som *inte* har det som en del av sin tjänst. Samma person pekar på riskerna av att vara beroende av enskilda personers intresse och engagemang, som gör att vissa huvudmän riskerar att inte söka på nytt förrän nya kompetenser arbetats upp.

Även rektorer resonerar om betydelsen av att någon har till sitt arbete att samordna. En rektor menar att om det ska finnas någon likvärdighet mellan skolor och om Skapande skola-satsningen ska överleva måste det organisatoriska stödet stärkas. Skapande skola-projekt skapar i varierande omfattning behov av ett administrativt stöd för att hantera sådant som bokningar, kontakter och schemaläggning. Forskargruppen har inte funnit några exempel på att de lärare eller kultursamordnare som i flera rektors utsagor sägs vara så betydelsefulla har någon nedsättning i sin tjänst eller för den delen någon annan typ av ekonomisk ersättning för sitt extraarbete. Däremot finns flera rektorer som menar att dessa personer borde kompenseras på olika sätt.

Handlingsplanens betydelse

Handlingsplanen anses på huvudmannaivån som helt avgörande, vilket är en riktig bedömning eftersom det är vad Kulturrådet själva anger i sina föreskrifter och i kommentarer om bidragets hanterande. Det är ju dessutom ett krav i förordningen. Däremot är det inte alltid som handlingsplanen har fått förankring ute i verksamheten på skolorna. Eller att handlingsplanen i praktiken endast har liten betydelse för verksamheten. Ofta har någon eller några enskilda personer tagit fram handlingsplanen på en nivå över rektorerna, varefter handlingsplanen vanligen skickats ut till skolor och till lärare. Av forskargruppens intervjuer att döma är det mindre vanligt att handlingsplanen har processats fram i en större grupp av rektorer eller lärare.

Det uppstår en målkonflikt mellan skolans många uppdrag där Skapande skola bara är ett i mängden och där det många gånger uppfattas att andra har högre prioritet inom skolans fält. När forskargruppen ställt frågor till rektorerna om handlingsplanen blev svaren inte sällan motfrågan: ”Vilken handlingsplan tänker du på?” Samtidigt har det framträdit en bild av att planen är bristfälligt kommunicerad och svagt förankrad lokalt hos rektorer, lärare och elever. Ett inte ovanligt svar från rektorerna är:

Jag vet inte vilken handlingsplan det är. Inte minns jag att det fanns någon handlingsplan för det? Vi visste ju att det fanns de här pengarna men jag tror inte att handlingsplanen sipprade ner på skolan.

Finns det en handlingsplan? Jag har inte sett den.

Ärligt talat har jag inte sett den. Jag har sett årsredovisningen för Skapande skola-pengarna, vad vi har gjort och så men måldokument och handlingsplan har jag ärligt talat inte sett, men jag har inte frågat efter det heller.

Även lärarna saknar oftast kunskap om handlingsplanens innehåll och vem som beslutat om den.

Huvudmännen lär sig att skriva ansökan och återsrapportering så att de ger de svar som de tror förväntas utifrån målbeskrivningar och föreskrifter.

Det är väl så när man blir en handlingsplans- och ansökningsmänniska. 'Vad är det som förväntas?' Det är ju sådant som förväntas som skrivs så man får möjlighet att göra de saker man har tänkt sig. Det är ju det som blir styrningssättet: 'Nu har vi pengar och om ni svarar rätt eller gör som vi vill då kan ni få pengar, gör ni inte som vi vill då får ni inga pengar.' Man får förhålla sig till det. Och på det sättet blir det en beskrivning av vad det är och varför det är jättebra.

Planering av den faktiska insatsen

Att lärare bristfälligt känner till och är införstådda med Skapande skola och vad satsningen handlar om har alltså väsentligen att göra med att de inte alltid varit delaktiga i planeringsprocessen. Lärare beskriver t.ex. att projekt fått uppmärksamhet i media men att de själva, trots att projekten berör de skolor de själva arbetar på, inte varit insatta. De vill och kan därför inte heller ta åt sig någon ära av den positiva respons projekten ges i media. Istället ifrågasätts på vad sätt projekten är förankrade i deras vardagsarbete. Lärare ger även uttryck för att behöva lång framförhållning. Lärarna planerar terminsvis, vilket kan leda till att det skapas frustration i de fall Skapande skola-projekten, som en lärare uttrycker det, "inte ens är klara när terminen börjar". Lärare ifrågasätter också om man på nivåerna över dem verkligen vet vad lärare vill och "om vi faktiskt vill ställa upp" på det som andra beslutat.

Lärare efterfrågar en lokal anknytning till den egna skolan. Projekt som initieras uppifrån uppfattas skapa en "för stor apparat". En lärare som har upplevt den utvecklingen säger:

Sen blev det som sagt en jätteapparat och vi fick inte bestämma själva. Vi skulle komma överens med de andra fem skolorna. Det blev inte så fritt och därför inte heller så skapande tyvärr.

Att kunna påverka innehållet blir en fråga om huruvida lärarna ser att Skapande skola-projekten kopplar till det undervisningsinnehåll de sysslar med. En lärare säger att ”det hade varit bättre om projektiden fick komma från vår sida och om det var en mer öppen frågeställning”. Lärarna menar att deras egen motivation stärks om projekten växer fram ”underifrån”. För att Skapande skola-projekt ska bli lyckade måste de enligt lärarna i hög grad planeras och genomföras med utgångspunkt i vad som gäller på den enskilda skolenheten. Det förekommer bland lärarna förslag på att rektor snarare än skolhuvudmannen skulle stå som sökande. Det skulle underlätta både ansökningsförfarandet, genomförandet och dessutom på bättre sätt bidra till lärarnas egen kompetensutveckling och kopplingen till läroplanen, menar lärarna.

Sammanfattningsvis kan sägas att lärare ger uttryck för att god framförhållning, minst en termin i förväg, möjliggör en planering som i större utsträckning kan leda till att kulturella och konstnärliga uttrycksformer integreras. Lärarna menar att de själva också måste vara väl förberedda och ha satt sig in i materialet. Det gäller att ha ”läst på innan” och tillsammans med eleverna tagit upp och diskuterat det projektinnehåll som planeras. Det bör också ske i samplanering med kulturaktörerna. En lärare som har varit med om ett sådant välorganiserat projekt ger uttryck för att ”det gjorde också att det var lättare att ämnesintegrera.” Projekt som lärare varit delaktiga i och som de själva bedömer som bra kännetecknas av just god framförhållning och samplanering. Eller som en lärare formulerar det: ”Vet man att projektet kommer, då kan man integrera det bättre i ämnen och i relation till läroplanen.”

Utvärdering

Ytterligare något som lärarna identifierar är att det sällan finns någon systematisk dokumentation och utvärdering som kan fungera som en garanti för kvalitet, långsiktighet och sammanhang. Det finns enligt lärarna mer att önska kring hur de själva följer upp och utvärderar Skapande skola-projekt. Lärarna är även här självkritiska till att de inte alltid lyckats få till stånd kopplingar mellan de olika Skapande skola-insatserna, så att både de själva och eleverna kan uppfatta en långsiktighet och ett innehållsligt sammanhang. Efter avslutade projekt görs enligt lärarna ofta enklare sammanställningar. Det är samtidigt oklart vem som är adressaten för dessa utvärderingar. Och även när relativt bra utvärderingar har genomförts så är det inte självklart att sedan förankra utvärderingen i verksamheten.

Att utvärderingarna brister i kvalitet menar en lärare har att göra med en bristfällig förankringsprocess hos lärare. När ingen ”röd tråd” kan identifieras och där det inte finns någon konkret plan att följa för ett konkret projekt finns det inte heller något att följa upp eller utvärdera. Utvärderingar försvåras också av att en del projekt saknar kontinuitet för eleverna.

Eleverna saknar också användbara utvärderingar. Visserligen säger flera elever att de fått svara på frågor om hur de tycker att Skapande skola-insatsen varit. Men det finns elever som tycker att det kunde vara något mer än en fråga om de tycker att det varit kul. ”Om det ska göras ska det göras mer ordentligt”, menar en elev. Det efterfrågas mer strukturerade frågor i utvärderingen och inte minst en återkoppling till eleverna så att det finns en långsiktig möjlighet att förändra och utveckla.

Slutdiskussion

Om Skapande skola är en lyckad reform eller inte skulle kunna åskådliggöras med den kända bilden av glaset med vatten, där vattennivån når till mitten av glaset. Är glaset halvfyllt eller halvtomt? Är de många berättelserna om Skapande skola-projekt som gett alla inblandade parter nya perspektiv på sig själva, sina framtida yrkesval, sin lärarroll eller sitt konstnärskap tecken på att Skapande skola är en lyckad satsning, vars framgångsfaktorer kan tas tillvara på de platser där Skapande skola inte upplevts lika positivt? Eller är berättelserna om dåligt förankrade projekt av tillfällig karaktär, med oengagerade lärare och elever, och dåligt informerade kulturaktörer, tecken på ett bidragssystem som inte är anpassat till den verklighet där projektmedlen är avsedda att göra verkan?

I materialet finns en historia om hur Skapande skola drivs uppifrån och ner, där regeringen framställer Skapande skola som dess viktigaste kulturpolitiska reform, där Kulturrådet lyfter fram de positiva resultaten, där huvudmännen talar om potentialen i bidraget, men där rektorer, lärare och elever berättar om sin brist på information och dåliga delaktighet. Det som framställs som så viktigt och lyckosamt, och i många fall också är det, verkar i viss utsträckning även missa målet. Många berättelser talar om att det inte skapas någon långsiktig integrering. Det är mycket svårt att säga om det blir mer kultur. Samverkan mellan skola och kulturliv kräver ömsesidigt närmande för ökad förståelse, men det är ingen tvekan om att skolans verksamhet är överordnad. Det går att ifrågasätta om bidragsprocessens arbetsinsatser står i proportion till vad som sammantaget kommer ut av projekten.

Samtidigt finns åtskilliga vittnesmål om lyckade Skapande skola-insatser där en förankring i skolan och lokalsamhällets kulturliv och bred delaktighet bland lärare och elever varit grundläggande förutsättningar för projektens framgång. Skolor har fått genomföra verksamheter som det annars inte hade funnits resurser till. Lärare berättar om hur de fått inspiration till att utveckla sin pedagogiska verksamhet. Det finns berättelser om elever som genom Skapande skola-insatser visat sidor av sig själva som omgivningen inte tidigare sett, som fått utlopp för dolda intressen och kunnat utnyttja okänd potential.

Den uppgift vi tagit på oss har varit att utvärdera Skapande skola mot de mål som vi har identifierat för verksamheten. Utifrån de utvärderingsfrågor vi formulerat ska vi här försöka sammanfatta våra observationer. Ett första viktigt konstaterande är emellertid att vi i slutfasen av arbetet, när trådarna skulle dras samman, när slutsatser och rekommendationer skulle formuleras, märkt hur vi till stora delar kommit fram till sådant som sagts förut, och ibland flera gånger förut. Det gör att man måste fråga sig vilka orsakerna är att tidigare råd och förslag inte fått genomslag. Har det varit dåliga förslag eller har förutsättningar saknats för att

genomföra dem? Eftersom vi delvis kommer fram till samma slutsatser som tidigare vill vi inte gärna tro att förslagen har varit eller är dåliga. Återstår alltså att rätt förutsättningar saknats. Att skapa så goda förutsättningar som möjligt för genomförandet av våra råd och rekommendationer blir därför en viktig del av samma rekommendationer.

Långsiktig integrering

Enligt forskarnas intervjuer har nya metoder för undervisning utvecklats och elevers motivation för skolarbete tilltagit. Men framför allt är det de sociala målen och de generiska kunskaperna som har uppfyllts i högre grad tack vare Skapande skola. Samtidigt säger kommunala samordnare och rektorer att det är svårt att koppla samman Skapande skola med förbättrade skolresultat. Det finns behov av fördjupad kunskap om hur Skapande skola-insatser kan sägas leda till att skolans mål uppfylls. I ett sådant sammanhang behöver Skapande skola diskuteras dels i ljuset av att tiden upplevs knapp för planering och genomförande så att elevernas delaktighet blir lidande på grund av de vuxnas effektivitetstänkande, dels mot bakgrund av elevernas egen stora medvetenhet om betydelsen av måluppfyllelse och betyg. Ska kulturella och konstnärliga uttryck kunna integreras i skolans verksamhet genom Skapande skola måste kopplingen till förbättrade skolresultat framgå överordnat i läroplaner och kursplaner och specifikt i samband med att Skapande skola-insatser planeras och genomförs.

Inte minst mot bakgrund av ett sådant resonemang finns behov av att förstärka kopplingen mellan områdena utbildning och kultur, mellan skolvärlden och kulturlivet på alla nivåer. I intervjuerna efterlyses bättre samordning mellan de två departementen. Tydligare signaler till skolledarna från deras uppdragsgivare kan ge engagerade rektorer och lärare med förståelse för vad kulturella och konstnärliga uttryck kan bidra med i alla ämnen. För att inte insatserna ska bli tillfälliga händelser utan sammanhang behöver kulturaktörerna ha förståelse för att de bidrar med specifik kompetens till ett redan pågående sammanhang. Ett ömsesidigt lärande om varandras förutsättningar och kompetenser kan ge möjligheter till ökad samverkan i planering och genomförande mellan skolor och kulturinstitutioner, mellan rektorer, lärare, elever och kulturaktörer.

Dessa tankar är inte nya. I en departementsskrivelse från 1998, *Kultur i skolan*, skriver Utbildningsdepartementet: "För att kulturen skall bli en del av den lokala skolutvecklingen måste såväl utbildnings- som kultursektorerna ha ett övergripande gemensamt ansvar för att utveckla frågan om kultur i skolan."⁴² I den första uppföljningen som Kulturrådet gjorde påpekades, utifrån de besök som gjordes på ett urval skolor för dokumentation av projekt, hur viktigt det är för Skapande skola att ansvaret för organisationen delas mellan Skolverket och

⁴² Utbildningsdepartementet 1998, s. 5.

Kulturrådet. För att satsningen ska bli framgångsrik borde frågan ” ’ägas’ gemensamt av kultursfären och skolsfären”.⁴³ Delat ansvar riskerar många gånger att bli ingens ansvar, men i det här fallet menar vi att det gemensamma ansvarstagandet är helt nödvändigt om man är överens om att kulturella och konstnärliga uttryck tillför skolans verksamhet en för skolans målpuppfyllelse värdefull dimension.

Mer kultur

Enligt KLYS förekommer bland dess medlemmar en uppfattning att Skapande skola inte ger mer professionell kultur till skolan, utan kanske rentav att det blir mindre. Det är mycket svårt att säga hur det förhåller sig med detta. Det finns inga samlade data om vilka kulturinsatser som gjordes i skolorna före Skapande skola, inte heller om kommunernas egna ekonomiska insatser före och efter bidragets införande. Det finns inget krav på medfinansiering i Skapande skola, inte heller något krav på att budgeten för kultur i skolan i övrigt inte får minskas vid beviljandet av Skapande skola-bidrag, motsvarande exempelvis det krav på bibehållen nivå på medieanslaget för de kommunala biblioteken som gäller för Kulturrådets inköpsstöd av litteratur till folk- och skolbibliotek. En sådan reglering hade åtminstone garanterat att Skapande skola gett ett ekonomiskt tillskott motsvarande bidragets storlek.

Kategoriseringen av vilka kulturella och konstnärliga uttrycksformer som Skapande skola-insatserna har omfattat har förändrats mellan de olika årens återrapporteringsblanketter. Det går ändå att se vissa gemensamma drag mellan åren och att somliga uttrycksformer är vanligare och rapporteras mer frekvent av bidragsmottagarna. Scenkonstområdena teater, dans och musik tillhör de områden som förekommer oftast i huvudmännens redovisningar tillsammans med konst, skrivande och berättande. Områden som förekommer jämförelsevis sällan är arkitektur, cirkus och design.

Ungefär 55 procent av alla elever som går i de berörda årskurserna 2011 har tagit del av Skapande skola. Det är inte alla, men vad är rimligt att begära? Vad ska målet vara: att alla elever, i alla årskurser, i alla skolor, i alla kommuner ska ha tagit del av Skapande skola varje år? I så fall räcker anslaget till ca 165 kronor per elev. Men något mål för bidragets räckvidd finns inte angivet. Det skulle kanske behövas ett sådant. Med eller utan ett sådant kvantitativt mål kan det finnas skäl att mer på djupet utvärdera om bidraget får bättre utväxling i vissa årskurser än i andra. Enligt vissa respondenter i intervjuerna är det generellt sett enklare att genomföra Skapande skola-insatser med yngre elever. Vissa årskurser uppfattas av somliga respondenter som direkt olämpliga att jobba med Skapande skola i, på grund av att de årskurserna är tyngda av nationella prov.

⁴³ Kulturrådet 2009, s. 13.

En annan fråga rör möjligheten att arbeta mer med riktade bidrag, att bevilja bidrag till kommuner eller skolor där någon gjort en bedömning att bidraget skulle behövas bäst eller komma bäst till användning. Idag finns en demokratisk grundidé att nå alla landets barn och unga med professionell kulturverksamhet där de alla finns, nämligen i skolan. Men landets kommunala och privata skolor utgör tillsammans inte en infrastruktur som ger alla lika förutsättningar att möta möjligheten att söka och använda sig av Skapande skola-bidraget. Skapande skola fungerar enligt forskargruppen bra där skolan redan även i övrigt fungerar bra, där det finns engagerade rektorer och lärare, där det finns en vana att arbeta med kultur i skolan, där planering och delaktighet utgår från lokala erfarenheter. Där engagemanget saknas drabbas eleverna. Kanske är det just där Skapande skola skulle behövas – för både skolpersonal och elever. De geografiska skillnaderna blir i det sammanhanget viktiga. Det har visat sig att små kommuner är mindre aktiva i bidragssökandet, inte bara beträffande Skapande skola, utan även i andra sammanhang där det finns statliga bidrag för skolverksamhet att söka. Det finns skäl att undersöka hur dessa kommuner kan erbjudas regionalt samordningsstöd eller på vilka andra sätt det går att underlätta för dessa kommuner att arbeta med Skapande skola. Det bör även undersökas i vilken mån regelverket för fördelningen av Skapande skola-bidrag kan anpassas till de nya förslag om ändringar i skollagen som presenterats under hösten 2013 för att kommuner ska rikta skolmedel dit där behoven är som störst.

Utifrån forskargruppens intervjuer tycks det finnas åtskilligt att förbättra när det gäller elevernas delaktighet i Skapande skola-arbetet. En förändring har genomförts, på Kulturrådets initiativ, med avseende på att anpassa förordningen till verkligheten genom att omformulera den del som föreskrev att eleverna skulle vara delaktiga i framtagandet av handlingsplanerna. Nu står det istället att eleverna ska ha beretts tillfälle att medverka i arbetet med att planera, genomföra och följa upp insatserna, men även detta verkar det vara svårt att leva upp till. Såväl skolpersonal som skolutövare visar i forskargruppens intervjuer prov på bristande förtroende för värdet av elevernas medverkan: den skulle göra processen ineffektiv och elevernas bidrag till projektens innehåll och genomförande uppfattas av de vuxna på förhand som begränsade. Men det finns åtskilliga vittnesmål om betydelsen av elevernas medverkan i lyckade Skapande skola-projekt.

Kulturanalys bedömning är att det finns flera samverkande faktorer som skulle kunna ge förutsättningar för en ökad delaktighet från eleverna. Det ena är att öppna upp bidraget så att det blir möjligt att söka för fleråriga projekt. Det skulle ge möjligheter till längre framförhållning och bättre tidsutrymme för delaktighetsprocessen i såväl planering som genomförande och uppföljning. Det andra är att tydligare knyta Skapande skola-insatserna till den löpande skolverksamheten med hjälp av kursplaner och tydlighet om hur insatserna vägs in i bedömning och betygsättning.

Det finns en rad omständigheter som påverkar huruvida Skapande skola ökar den professionella kulturverksamheten i skolan, som har kommit upp under denna första utvärdering och som Kulturanalys inte haft möjlighet att utreda närmare, men som vi avser att återkomma till. Det gäller för det första om kulturinstitutioner och andra redan offentligt stödda verksamheter har en konkurrensfördel vad gäller Skapande skola-uppdragen. Kan ett tecken på detta vara den tendens som syns i de kvantitativa analyserna av bidragsåterrapporteringarna att en ökad andel insatser utförs av institutioner och en minskad andel utförs av grupper? För det andra har vi mötts av beskrivningar av hur skolor erbjuder och köper in färdiga Skapande skola-paket för att underlätta för sin planering. De nationella institutionerna har tydliga uppdrag för sin barn- och ungdomsverksamhet, liksom många regionala kulturinstitutioner. Frågan är om Skapande skola på något vis tränger undan annan verksamhet för barn och unga inom dessa institutioner. Är det så att kulturinstitutionernas övriga löpande verksamhet för barn och unga minskar på grund av åtaganden inom Skapande skola? För det tredje finns det skäl att göra en fördjupad analys av den kommunala musik- och kulturskolans roll inom Skapande skola, mot bakgrund av KLYS påpekande att man genom att anlita musik- och kulturskolan inte bidrar till ändamålet att öka den professionella kulturverksamheten för och med eleverna.

Samverkan mellan skola och kulturliv

Intervjuerna som genomförts med skolhuvudmän inom ramen för utvärderingen tyder på att det finns ett glapp vad gäller förväntningar och ambitionsnivåer mellan skola och kulturliv. I materialet ser vi att Skapande skolas målsättningar uppfattas som motsägelsefulla, där skolan framstår som en arena för de kulturpolitiska målen, vilket på gott och ont sker på skolans villkor.

Regeringen har genom texten i budgetpropositioner återkommande lyft fram samverkan mellan skola och kulturliv som ett syfte med Skapande skola. Rent formellt är denna samverkan inte formulerad som ett ändamål för bidraget i förordningen, men genom att regeringen och Kulturrådet informerar om bidraget på detta sätt inte bara uppfattas det som ett mål, utan blir i praktiken till ett mål. Samtidigt uppfattar det professionella kulturlivet att bidraget inte lever upp till de syftesformuleringar som handlar om ökad kulturverksamhet. KLYS beskriver att deras medlemmar uppfattar att Skapande skola inte ger jobb i den omfattning som man förväntat. Mot denna bakgrund finns anledning att se över hur målen kommuniceras och tydliggöra vad syftet med bidraget är.

De skilda bilder som skolvärld och kulturliv ger av varandra i intervjuerna tyder på att det finns arbete att göra för att lägga grunden till ett möte mellan professionella parter på lika villkor. På motsvarande sätt som skolans rektorer och lärare kan behöva kompetensutveckling om värdet av kulturella och konstnärliga uttryck i skolans arbete, kan kulturlivet behöva fördjupa sitt kunnande och sin

förståelse för skolans mål och uppdrag i allmänhet och om Skapande skola i synnerhet.

Liksom Delegationen för jämställdhet i skolan konstaterade angående jämställdhetsarbetet i skolan, menar Kulturanalys att om man ska nå ändamålet med Skapande skola att långsiktigt integrera kulturella och konstnärliga uttryck i förskolan och grundskolan krävs en engagerad ledning, som arbetar med Skapande skola som en del i ett större utvecklingsarbete, så att Skapande skola-insatserna inte blir fristående projekt vid sidan av den ordinarie verksamheten, för vilket intresset svalnar när pengarna är slut.⁴⁴

Samtidigt behöver goda erfarenheter spridas från de skolor som lyckas med sina insatser, såsom Kulturrådet gör i sin löpande verksamhet och som Skolverket fått i särskilt uppdrag att göra. Hänsyn måste tas till lokala omständigheter, och förutsättningar skapas att ta fram projekt och handlingsplaner nerifrån, eftersom erfarenheten är att den sortens projekt lyckas bäst.

Forskargruppen pekar på ett dilemma som har att göra med kulturens och konstens roll i skolan. Ska kulturen och konsten sättas i första rummet eller är det skolans mål som är överordnade? Tjänar Skapande skola konsten eller utarmar den konsten genom att de estetiska ämnena utvecklas till verktyg för lärande i andra, mer centrala ämnen? En av de intervjuade kulturaktörerna menar att det finns viktigare saker att diskutera bortom nyttighetsdiskussionen, genom att sätta fokus på kultur som kunskapsområde: ”Vad är det egentligen den [kulturen] håller på med?” Går det att lyfta blicken mot vad det är som händer i den estetiska processen, vad det kreativa och skapande arbetet tillför, kan det ”stärka kulturens position både i skolan och i samhället i övrigt”? En sådan process handlar, enligt forskargruppen, också om att konstnärer behöver utveckla ett språk för den tysta kunskap de bär på så att deras yrkeskunnande kan förstås av andra som just en kunskap. Det kan handla om att sätta ljuset på generiska kunskaper, och på frågor om eget lärande samt utveckling av elevers samarbetsförmåga, självständighet och ansvarstagande, som skolan är intresserad av att eleverna långsiktigt ska utvecklas i och som kulturaktörerna är experter på eller duktiga på att frambringa hos andra.

Processen

Utfallet av Skapande skola blir olika beroende på lokala förutsättningar. Det handlar om vilken tidigare erfarenhet skolhuvudmannen har av Skapande skola, projektens omfång, valfrihet för skolor inom projektens ramar, beredskap och organisation för Skapande skola med mera. Av Kulturrådets beskrivning av

⁴⁴ *SOU 2010:99, ss 183f, 193–195.*

beredningsprocessen framgår att sådana hänsyn i viss utsträckning redan tas, men vi bedömer att Skapande skola-satsningen i högre grad skulle kunna beakta sådana olikheter.

Kulturanalys konstaterar, liksom redan författarna till *Kulturens asplöv* konstaterade efter bedömningen av den första Kultur i skolan-satsningen 1986–1991, att kultur i skolan tenderar att bli tillfälliga projekt, bekostade av externa medel, men för att nå långsiktiga effekter är det nödvändigt att kulturella och konstnärliga uttryck uppfattas och hanteras som en basresurs i skolans löpande verksamhet och utvecklingsarbete.⁴⁵ Från många håll hörs synpunkter på att systemet med ettåriga projektbidrag inte ger rätt förutsättningar för en långsiktig integrering av kulturella och konstnärliga uttryck i skolan. Lärare, rektorer, konstnärsorganisationer, Skolverket och utredningar av annat långsiktigt utvecklingsarbete på skolområdet pekar på projektmodellens baksida. Om Skapande skola-bidragen kunde beviljas för längre tid än ett år skulle det bädda för bättre långsiktighet genom att mer tid ges för planering, genomförande och utvärdering. Regelverket för statlig bidragsgivning tillåter bara beslut om medel för ett år i taget. I praktiken förekommer emellertid att bidrag ges till flerårig utvecklingsverksamhet av flera myndigheter inom kulturområdet, på så sätt att bidragen fördelas ett år i taget, men där det är underförstått att ett fortsatt stöd ska ges även de följande vanligtvis två åren så länge som delredovisningar lämnas. Förutom att Skapande skola-insatserna på ett sådant sätt skulle kunna planeras och genomföras med bättre förankring och större delaktighet skulle det kunna bli tydligare att det rör sig om utvecklingsprojekt som syftar till att påverka den löpande verksamheten.

Då förutsättningarna är så varierade i och mellan skolor och kommuner är det betydelsefullt att det i kommunerna och lokalt på skolenheterna finns en professionell organisation runt Skapande skola. Här ser Kulturanalys en möjlighet att regionerna skulle kunna spela en större roll för att stödja mindre kommuner som har begränsade samordningsresurser. För detta krävs att regleringen av bidragets användning ses över. Genom att ge möjlighet till de sökande att i större utsträckning använda bidraget för organisatoriska eller administrativa ändamål, som till exempel lokal samordning, men även kompetensutveckling för rektorer och lärare eller anställning av kulturaktörer vid en skola, som ett slags artist in residence, skulle möjligheterna för Skapande skola-insatser att leda till varaktig verksamhetsutveckling förbättras.

Det långsiktiga arbetet med Skapande skola handlar för rektorerna inte minst om ett förankringsarbete i relation till lärarkollektivet. För att inte projekten ska bli tillfälliga händelser som saknar sammanhang måste alla lärare på sikt förstå det potentiella mervärde som Skapande skola kan innebära. Forskargruppen har intervjuat rektorer som talar om behov av förberedelsematerial och lärarhandled-

⁴⁵ Jfr Hanson & Sommansson, s. 90.

ningsmaterial som ger lärare förutsättningar att arbeta mer långsiktigt, processuellt och integrerat. Men samtidigt behöver rektorerna ge Skapande skola-projekten status och legitimitet genom att skapa organisatoriska förutsättningar, prioritera och peka ut en riktning samt få med sig lärarkollektivet. Primärt är att det avsätts tid för lärarnas planering, förberedelser och uppföljning av insatserna genom att de själva deltar i Skapande skola-insatsen och arbetar vidare med sina iakttagelser av elevernas reaktioner sedan den professionella kulturaktören lämnat skolan.

Genom att skapa en organisation som kan stå för kontinuitet och som kan svara upp mot dessa behov på skolnivå skulle kommunerna och skolorna få bättre förutsättningar att genomföra Skapande skola-insatserna. En sådan organisation kan minska risken för att Skapande skola ska bli avhängigt enskilda personers intresse och engagemang och bättre svara upp mot krav på likvärdighet, rättvisa och långsiktighet. En sådan organisation skulle även bidra till att uppnå det kulturpolitiska målet om att särskilt uppmärksamma barns rätt till kultur.

Kulturanalys menar att den analys som Aktionsgruppen för barnkultur gjorde i sitt betänkande angående att kultur i skolan ska utgå från skolans uppdrag fortfarande är giltig. För att skapa goda förutsättningar till ett långsiktigt integrerande av professionell kulturverksamhet inom skolans ramar bör man undersöka om Skapande skola-bidraget fortsättningsvis även skulle kunna användas för fortbildning av lärare och skolledare. För närvarande bekostas inte sådan verksamhet inom ramen för Skapande skola.

Kulturanalys instämmer i forskargruppens bedömning att uppföljningspraktiken kring Skapande skola på alla nivåer, det vill säga såväl på statlig nivå (Kulturrådet/Skolinspektionen) som på kommunal nivå och skolnivå, skulle vinna på att styras mot att bli mer formativ. När det gäller den statliga nivån kan det innebära att ge utrymme för mer självreflekterande och berättande återrapportering som underlag för lärande för bidragsmottagaren och andra. Ett utvecklande av formativa bedömningspraktiker på skolnivå kan bidra till att Skapande skola-aktiviteterna kommer att ingå i lärarnas allsidiga bedömning av eleverna.

Sammanfattande värdering

Skapande skolas främsta styrka ligger i dess utgångspunkt i tanken om barns rätt till kultur. Det är utformat för att kunna nå så många som möjligt av de barn som bor i Sverige. Genom skolplikten är skolan en minsta gemensamma nämnare för barn i Sverige. Rättvisetänkandet återkommer även i grundprincipen för bidragsfördelningen där det sammanlagda ansökta beloppet sprids på det sammanlagda antal elever som man i ansökningarna anger kommer att beröras av insatserna. Genom att utgå från det nyckeltal som då skapas är utgångspunkten att alla elever ska få ungefär lika stor del av det totala bidragsbeloppet. Kravet på att ansökan

ska åtföljas av en handlingsplan signalerar att pengarna ska användas på ett genomtänkt, framtätsyttande sätt.

Bidragets svagheter återfinns för det första i att det landar så olika, att förutsättningarna för planering, genomförande och uppföljning är så olika i olika skolor på grund av tidsbrist, brist på förkunskaper, engagemang och nätverk. Kopplat till detta är att bidraget är låst till ettåriga projekt, vilket gör det svårt att genomföra insatser som kan få långsiktig verkan. Ytterligare en svaghet är att de bilder som skolvärlden och kulturlivet har av varandra i så stor utsträckning präglas av misstroende och nidsbilder.

Det är idag svårt att säga om målen för Skapande skola uppnås. Utifrån förordningens formulering av bidragets ändamål ska det bidra till långsiktig integrering av kulturella och konstnärliga uttryck i förskolan och grundskolan. Vår bedömning, utifrån tidigare uppföljningsrapporter och de nya undersökningar som genomförts inom ramen för denna utvärdering, är att det på många håll i landet genomförs lyckade Skapande skola-projekt med god lokal förankring, bred delaktighet i planering och genomförande av såväl lärare och elever som kulturaktörer. Men samtidigt rapporteras om dålig kännedom bland rektorerna om handlingsplaner, svag förankring av projekten bland personal och elever, dålig kunskap bland kulturaktörerna om vad Skapande skola egentligen är. Insatserna beskrivs som något som ligger utanpå den ordinarie verksamheten och trots att återrapporteringarna beskriver vilka de positiva långsiktiga effekterna är har både kommunala samordnare och rektorer svårt att peka på vilka sätt Skapande skola bidrar till skolans målsuppfyllelse. Det kan vara för tidigt att tala om uppfyllandet av långsiktiga mål, men vår uppfattning är att det kan skapas bättre förutsättningar för Skapande skola att slå väl ut.

Vi konstaterar att det genomförs stora mängder kulturprojekt med hjälp av Skapande skola-bidrag, men om det faktiskt leder till någon ökad professionell kulturverksamhet för och med eleverna enligt ändamålet har vi inte kunnat slå fast. Vår bedömning är dock att det sannolikt blivit mer kultur för och inte minst med eleverna. Men här krävs fördjupade studier om framför allt de kommunala huvudmännens ekonomiska insatser under tidigare år. Det finns även anledning att se över huruvida Skapande skola skapar undanträngningseffekter av övrig verksamhet för barn och unga hos nationella och regionala kulturinstitutioner, liksom av hur fria grupper står sig i konkurrensen med kulturverksamhet som redan är offentligt finansierad. En fördjupad analys av det professionella inslaget i Skapande skola är också önskvärd.

Vår bedömning avseende den ökade samverkan mellan skola och kulturliv som regeringen och Kulturrådet för fram som ett av de främsta syftena med Skapande skola, är att den snarast är att betrakta som ett medel för att nå målen om långsiktig integrering och ökad professionell kulturverksamhet än ett mål i sig självt. För att nå bättre uppfyllelse av Skapande skolas mål bedömer Kulturanalys att det

krävs en ökad medvetenhet om betydelsen av användandet av kulturella och konstnärliga uttryck i skolarbetet. Detta menar vi kan åstadkommas genom ett närmande mellan utbildningsområdet och kulturområdet på alla nivåer, enligt de rekommendationer som vi lämnar nedan. En grundläggande förutsättning är att det finns en samsyn mellan alla inblandade om att kulturella och konstnärliga uttryck på olika sätt kan fylla en viktig funktion i skolans arbete, att de har betydelse för skolans måloppfyllelse, för utvecklingen av skolans pedagogiska arbete och för elevernas individuella utveckling. Utan en sådan samsyn blir möjligheterna mindre att Skapande skola kan bidra till någon långsiktig integrering av kulturella och konstnärliga uttryck i förskolan och skolan, utan riskerar att i stor utsträckning bli tillfälliga insatser som genomförs vid sidan av den ordinarie verksamheten.

Rekommendationer

Med utgångspunkt i de observationer vi gjort under utvärderingsarbetet och som presenterats i denna rapport, lämnar Myndigheten för kulturanalys här ett antal rekommendationer med intentionen att skapa så goda förutsättningar som möjligt för att Skapande skola-bidragets användande ska få så bra utfall som möjligt. Vi menar att det finns en rad såväl symboliska som konkreta åtgärder att genomföra för att signalera verksamhetens betydelse, skapa förutsättningar för långsiktigt utvecklingsarbete och skapa större träffsäkerhet i bidragsfördelningen.

- **Förtydliga målen för Skapande skola, och förtydliga kommunikationen om målen för Skapande skola**

Regeringen och Kulturrådet lyfter fram mål för Skapande skola som rent formellt inte är angivna som ändamål för bidraget i dess förordning. Samtidigt finns angivna ändamål för bidraget som inte kommuniceras lika starkt. Detta skapar olika förväntningar.

- **Skapa förutsättningar för en reell samverkan mellan utbildningspolitik och kulturpolitik på alla nivåer**

Det finns idag inga uppdrag inom utbildningspolitiken med inriktning mot utveckling eller integrering av estetiska läroprocesser eller kultur i skolan. För att Skapande skola-insatserna ska få bästa möjliga förutsättningar att ge långsiktiga effekter bör Skapande skola göras till en gemensam angelägenhet för Utbildningsdepartementet och Kulturdepartementet tillsammans.

Man bör överväga om en gemensam arbetsgrupp ska inrättas på departementsnivå för att samordna och planera de nationella insatserna för kultur i skolan.

Läroplaner och kursplaner bör föras med formuleringar som matchar Skapande skola-förordningens formuleringar om skolans måluppfyllelse.

Utvecklade uppdrag bör ges till Skolverket att följa upp hur Skapande skola långsiktigt bidrar till skolans måluppfyllelse. Samverkan mellan Skolverket och Kulturrådet bör utvecklas.

- **Vidga användningsmöjligheterna för bidraget**

För att förbättra möjligheterna till lokal förankring, elevernas delaktighet och planering av Skapande skola-insatser bör medel beviljas för längre tid

än ett år, förslagsvis tre år, på motsvarande sätt som andra former av utvecklingsmedel fördelas inom kultursektorn.

Medlen bör i större utsträckning kunna användas för organisatoriska och administrativa ändamål, till exempel för samordningsinsatser på regional nivå, inom den kommunala administrationen eller på skolor. (Se nedan om kompetensutveckling.)

Rikta en del av insatserna mot kommuner och skolor där behoven är störst i enlighet med förslag till ändringar i skollagen om att kommuner ska fördela resurser till förskolor och skolor efter barnens och elevernas olika behov och förutsättningar.

- **Skapa förutsättningar för kompetensutveckling för både skolpersonal och kulturaktörer**

Bygg in moment i rektorsutbildningen och i lärarutbildningen som ger skolans personal redskap att planera för hur kulturella och konstnärliga uttryck kan tas tillvara i det praktiska skolarbetet och ligga till grund för bedömning och betygsättning.

Skapa incitament och intresse för att ta fram fler utbildningar för kulturaktörer med inriktning mot pedagogik och ämnesdidaktik för att möta de behov och förväntningar som finns i skolvärlden.

Bygg nätverk och plattformar på lokal och regional nivå där skolpersonal och kulturaktörer kan mötas för att diskutera gemensamma frågor kring kultur i skolan i allmänhet och Skapande skola i synnerhet.

Genomför kompetensutvecklingsdagar som är gemensamma för skolpersonal och kulturaktörer inom ramen för Skapande skola-bidraget.

- **Initiera fördjupade studier**

Om Skapande skola i första hand ska genomföras i vissa årskurser snarare än andra.

Om kulturinstitutioner och andra redan offentligt stödda verksamheter har en konkurrensfördel vad gäller Skapande skola-uppdraget.

Om kulturinstitutionernas övriga löpande verksamhet för barn och unga minskar på grund av åtaganden inom Skapande skola.

Om den kommunala musik- och kulturskolans roll inom Skapande skola.

Om kommunernas övriga budget för kulturverksamhet i skolan minskar på grund av Skapande skola.

Om hur huvudmännens handlingsplaner förankras, efterlevs, följs upp, utvärderas och leder till åtgärder i verksamheterna.

Referenser

Bamford, Anne. 2006. *The wow factor: global research compendium on the impact of the arts in education*. Münster: Waxmann.

Breivik, Jan-Kåre & Christophersen, Catharina (red.). 2013. *Den kulturelle skolesekken*. Oslo: Kulturrådet.

EACEA. 2009. *Arts and Cultural Education at School in Europe*. Brussels: EACEA P9 Eurydice.

Förordning (SFS 2007:1436) om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan.

Förordning (SFS 2010:1926) om ändring i förordningen (2007:1436) om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan.

Hanson, Hasse & Sommansson, Agneta. 1998. *Kulturens asplöv*. Stockholm: Kulturdepartementet.

Konstfack. Information om kursen Pedagogik och ämnesdidaktik för konstnärer. www.konstfack.se/Utbildning/Fristaende-kurser/Pedagogik-och-amnesdidaktik-for-konstnarer-15-hp/

Kulturdepartementet. Information om Skapande skola. Hämtat den 17 september 2013: www.regeringen.se/sb/d/1897/a/88180

Kulturrucksack NRW. Information om Nordrhein-Westfalens bidragssystem för mer kultur till barn och ungdomar. Hämtat den 5 november 2013: www.kulturrucksack.nrw.de/info/mehr-kultur-fuer-kinder-und-jugendliche

Listaleypurin. Information om Färöarnas motsvarighet till Den kulturelle skolesekken. Hämtat den 5 november 2013: www.nlh.fo/default.aspx?pageid=14991

Proposition 2007/08:1. *Budgetpropositionen för 2008. Förslag till statsbudget för 2008, finansplan, skattefrågor och tilläggsbudget m.m.* Stockholm: Riksdagens tryckeriexp.

Proposition 2008/09:1. *Budgetpropositionen för 2009. Förslag till statsbudget för 2009, finansplan och skattefrågor m.m.* Stockholm: Riksdagens tryckeriexp.

Proposition 2009/10:1. *Budgetpropositionen för 2010. Förslag till statsbudget för 2010, finansplan och skattefrågor m.m.* Stockholm: Riksdagens tryckeriexp.

Proposition 2009/10:3. *Tid för kultur*. Stockholm: Kulturdepartementet.

Proposition 2010/11:1. *Budgetpropositionen för 2011. Förslag till statsbudget för 2011, finansplan och skattefrågor m.m.* Stockholm: Riksdagens tryckeriexp.

Proposition 2011/12:1. *Budgetpropositionen för 2012. Förslag till statens budget för 2012, finansplan och skattefrågor.* Stockholm: Riksdagens tryckeriexp.

Proposition 2012/13:1. *Budgetpropositionen för 2013. Förslag till statens budget för 2013, finansplan och skattefrågor.* Stockholm: Riksdagens tryckeriexp.

Proposition 2013/14:1. *Budgetpropositionen för 2014. Förslag till statens budget för 2014, finansplan och skattefrågor.* Stockholm: Riksdagens tryckeriexp.

Regeringsförklaringen 18 september 2012. Hämtad den 4 november 2013:
www.regeringen.se/content/1/c6/19/94/69/fca82fae.pdf.

Regleringsbrev för budgetåret 2010 avseende Statens kulturråd. Regeringsbeslut 2009-12-21. Ku2009/2288/SAM (delvis).

Regleringsbrev för budgetåret 2011 avseende Statens kulturråd. Regeringsbeslut 2010-12-22. Ku2010/1135/KV, Ku2010/2028/SAM (delvis).

Røyseng, Sigrid. 2007. *Den gode, hellige og disiplinerte kunsten. Forestillinger om kunstens autonomi i kulturpolitikk og kunstledelse.* Bergen: Universitetet i Bergen.

SOU 2006:45. *Tänka framåt, men göra nu. Så stärker vi barnkulturen.* Betänkande av Kommittén Aktionsgruppen för barnkultur. Stockholm: Fritze.

SOU 2010:99. *Flickor, pojkar, individer. Om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan.* Slutbetänkande av Delegationen för jämställdhet i skolan. Stockholm: Fritze.

Statens kulturråd. 2007. *Kulturliv och skola. Hinder och framgångsfaktorer för samverkan.* Stockholm: Statens kulturråd

Statens kulturråd. 2009. *Skapande skola. En första uppföljning.* Hämtat den 5 november 2013:
www.kulturradet.se/Documents/Bidrag/skapande%20skola/skapande_skola_final.pdf

Statens kulturråd. 2010a. *Barns och ungas kultur.* Kulturen i siffror 2010:1. Stockholm: Statens kulturråd.

Statens kulturråd. 2010b. *Utfallet av Skapande skola – december 2010.* Hämtat den 5 november 2013:
www.kulturradet.se/Documents/Bidrag/skapande%20skola/utfallet_skapande_skola_dec_2010.pdf

Statens kulturråd. 2012a. *Skapande skola. En nulägesanalys*. Stockholm: Statens kulturråd.

Statens kulturråd. 2012b. *Sammanställning Skapande skola. Redovisningar från skolhuvudmän som beviljades bidrag 2011*. Hämtat den 5 november 2013: www.kulturradet.se/Documents/Bidrag/skapande%20skola/Sammanst%c3%a4llning%20Skapande%20Skola%20nov%202012.pdf

Statens kulturråd. Information om Skapande skola på webben. Hämtat den 17 september 2013: www.kulturradet.se/bidrag/skapande-skola/

Statsbudgetens utfall 2008–2012. www.esv.se.

Stavrum, Heidi. 2013. ”Begeistringsforskning eller evalueringsstyranni? Om kunnskap om kunst for barn og unge” i *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift* 2013:1, ss 154–170.

Sveriges folkmängd (i ettårsklasser) 1860–2012.
www.scb.se/Pages/ProductTables___25795.aspx.

UNESCO. 2006. *Road Map for Arts Education. The World Conference on Arts Education: Building Creative Capacities for the 21st Century. Lisbon, 6-9 March 2006*. Hämtat den 5 november 2013: www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Arts_Edu_RoadMap_en.pdf

Utbildningsdepartementet. 1998. *En strategi för kultur i skolan* (Ds 1998:58).

Utbildnings- och kulturdepartementet. 2005. *Kultur i skolan. En skrift om regeringens satsning under 1999–2003*. Stockholm: Regeringskansliet.

Wiklund, Ulla. 2009. *När kulturen knackar på skolans dörr*. Stockholm: Sveriges utbildningsradio.

Winner, Ellen, Goldstein, Thalia R. & Vincent-Lancrin, Stéphan. 2013. *Art for art's sake? The impacts of arts education*. Paris: OECD.

Bilaga 1: Tabeller och diagram

Tabell 5. Medverkande kulturaktörer 2011 fördelat på redovisade kategorier. Antal och procent.

	Kategori 1 Konstnärer	Kategori 2 Pedagoger	Kategori 3 Fria grupper	Kategori 4 Institutioner	Summa
I skolan	787	466	218	118	1 589
Utanför skolan	153	56	221	480	910
I och utanför skolan	102	71	76	88	337
Varken i eller utanför skolan	13	10	7	5	35
Ingen uppgift	167	91	100	128	486
Summa	1 222	694	622	819	3 357
Andel	36 %	21 %	19 %	24 %	100 %

Källa: Kulturrådet

Tabell 6. Insatser i skolan fördelat på kulturaktörer 2011. Antal insatser, beräknat antal timmar och procent.

	Antal insatser	%	Beräknat antal timmar	%	Timmar per insats
Konstnärer	889	46	17 050	42	19
Pedagoger	537	28	14 545	36	27
Fria grupper	294	15	4 925	12	17
Institutioner	206	11	4 385	11	21
Summa	1 926	100	40 905	100	21

Källa: Kulturrådet

Not: Omfattningen av insatserna har i återrapporteringen redovisats som ett av fyra möjliga val: 1 = 1–10 timmar, 2 = 11–20 timmar, 3 = 21–40 timmar, 4 = 41 timmar eller mer. I vår beräkning av antal timmar per insats har vi utgått från ett medeltal för respektive kategori enligt 5 timmar för kategori 1, 15 timmar för kategori 2, 30 timmar för kategori 3 och 45 timmar för kategori 4.

Tabell 7. Insatser utanför skolan fördelat på kulturaktörer 2011. Antal insatser, beräknat antal timmar och procent.

	Antal insatser		Beräknat antal timmar		Timmar per insats
		%		%	
Konstnärer	255	20	2 750	18	11
Pedagoger	127	10	2 105	14	17
Fria grupper	297	24	3 190	21	11
Institutioner	568	46	7 270	48	13
Summa	1 247	100	15 315	100	12

Källa: Kulturrådet

Tabell 8. Kulturaktörer medverkande i Skapande skola-verksamhet fördelade på kategorier. Antal och procent. 2008–2011.

	2008		2009		2010		2011	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Konstnärer	438	42	689	47	839	46	1 222	36
Pedagoger	85	8	140	10	450	25	694	21
Fria grupper	334	32	423	29	357	20	622	19
Institutioner	202	19	212	14	165	9	819	24
Summa	1 049	100	1 464	100	1 811	100	3 357	100

Källa: Kulturrådet

Not: Kategoriseringarna för åren 2008–2010 har gjorts av Kulturanalys utifrån sammanställningar som Kulturrådet gjort över medverkande aktörer per konstområde. Kategoriseringen har även kontrollerats på följande vis: I sammanställningarna av återrapporteringar från 2008 och 2009 finns uppgifter om "namn på kulturaktör" och inom vilket "konst/kulturområde" insatsen har gjorts, uppgifter som har lämnats av bidragsmottagaren. Vi har räknat antalet insatser där orden "pedagog", "lärare", "instruktör" eller "handledare" förekommer i olika ordformer i någon av dessa kolumner och funnit att det är i 59 av 644 (9,2 procent) rapporterade insatser för 2008 och i 181 av 1 651 (11,0 procent) rapporterade insatser för 2009. I sammanställningen över 2010 års redovisningar, som huvudsakligen lämnades elektroniskt i Kulturrådets ärendehanteringssystem, har bidragsmottagarna lämnat uppgifter om de medverkande aktörernas "funktion". Även här har vi räknat alla förekomster av orden "pedagog", "lärare", "instruktör" eller "handledare" i olika sammansättningar. I 644 av totalt 2 915 insatser (22,1 procent) har funktionen angetts som någon av dessa.

Tabell 9. Olika typer av konst- och kulturområden som Skapande skolas insatserna har omfattat efter andelen bidragsmottagare som redovisat att de haft insatser av respektive typ respektive år. Procent. 2008–2011.

	2008	2009	2010	2011*
Arkitektur	5	6	10	17
Cirkus	11	11	15	22
Dans	57	58	63	68
Design**	18	27	24	-
Film	47	54	54	59
Foto	24	35	32	36
Konst	51	60	68	70
Litteratur/ berättande/ skrivande***	54	70	75	65
Media****	18	33	29	-
Museer	29	44	49	53
Musik	55	58	63	64
Musikteater	-	-	32	35
Serier*****	6	14	-	11
Slöjd**	28	35	37	40
Teater*****	68	78	75	76

Källa: Kulturrådet

* För 2011 är uppgiften för **Dans** den samlade andelen för de separata kategorierna "Dans, föreställning (professionell)" och "Dans, med eleverna"; för **Film** den samlade andelen för de separata kategorierna "Film/bio" och "Film, med eleverna"; för **Foto** den samlade andelen för de separata kategorierna "Foto/utställning (professionell)" och "Foto, med eleverna"; för **Konst** den samlade andelen för de separata kategorierna "Konst/bild/form, utställning (professionell)" och "Konst/bild/form, med eleverna"; för **Musik** den samlade andelen för de separata kategorierna "Musik/konsert (professionell)" och "Musik, med eleverna"; för **Musikteater** den samlade andelen för de separata kategorierna "Musikteater/föreställning (professionell)" och "Musikteater, med eleverna" – "Musikteater" fanns inte som valbar kategori 2008 och 2009; för **Teater** den samlade andelen för de separata kategorierna "Teater/föreställning (professionell)" och "Teater, med eleverna".

** Design ingår från och med 2011 i samma kategori som slöjd och hantverk.

*** För 2008, 2009 och 2010 är uppgiften den samlade andelen för de tre separata kategorierna berättande, litteratur och skrivande.

**** Media ingick inte bland de valbara kategorierna 2011.

***** Serier ingick inte bland de valbara kategorierna 2010.

***** För 2008, 2009 och 2010 är uppgiften den samlade andelen för de två separata kategorierna drama och teater.

Tabell 10. Antal berörda elever, beräknat antal deltagande elever, redovisat antal deltagande elever och andel redovisat deltagande elever av antalet berörda elever.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Åldrar	13–15 år	13–15 år	10–15 år	7–15 år	7–15 år	6–15 år
Antal potentiellt berörda elever*	348 089	328 982	597 586	902 649	913 798	1 038 276
Antal planerat deltagande elever		200 225	400 000	605 172	622 580	715 000
Procent		61	67	67	67	69
Antal delta- gande elever enligt redovis- ning	180 000**	200 000***	312 057	499 892		
Procent	52	61	52	55		

Källa: Kulturrådet; SCB; prop 2013/14:1.

* Uppgifterna hämtade från http://www.scb.se/Pages/ProductTables_25795.aspx;

Färdiga tabeller och diagram; Helårsstatistik – Riket; Sveriges folkmängd (i ettårsklasser) 1860–2012.

Uppgiften för 2013 är beräknad på personer i åldrarna 5–14 år 2012.

** I materialet över redovisningar från 2008 års bidragsmottagare saknas uppgifter från 39 stycken. Summan 180 000 är därför en uppskattning gjord av Kulturanalys utifrån det redovisade antalet medverkande elever för 2008 som var 156 973.

*** I materialet över redovisningar från 2009 års bidragsmottagare saknas uppgifter från 84 stycken. Summan 200 000 är därför en uppskattning gjord av Kulturanalys utifrån det redovisade antalet medverkande elever för 2009 som var 139 132.

